

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการความเชื่อมโยงระหว่างกันของวิถีการอยู่อาศัยและเงื่อนไข
พื้นที่ของคนไทยพุทธภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา
กับคนสยามในรัฐเกดะห์ มาเลเซีย

โดย ดร.สุภาวดี เชื้อพราหมณ์

มิถุนายน พ.ศ. 2561

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการความเชื่อมโยงระหว่างกันของวิถีการอยู่อาศัยและ
เรือนพื่นถิ่นของคนไทยพุทธภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช
สงขลา กับคนสยามในรัฐเกดะห์ มาเลเซีย

ผู้วิจัย ดร.สุภาวดี เชื้อพราหมณ์
สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยและมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.และต้นสังกัดไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ: TRG5880039

ชื่อโครงการ: โครงการความเชื่อมโยงระหว่างกันของวิถีการอยู่อาศัยและเรือนพื้นถิ่นของคนไทย

พุทธภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา กับคนสยามในรัฐเกะห์ มาเลเซีย

ชื่อนักวิจัย: ดร.สุภาวดี เชื้อพราหมณ์

สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

E-mail Address: csupawad@wu.ac.th

ระยะเวลาโครงการ: กรกฎาคม 2558 ถึง มิถุนายน 2561

จากสถานการณ์การดำรงอยู่ของเรือนพื้นบ้านในปัจจุบัน แม้จะมีกระแสการอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงขาดความเข้าใจในคุณค่าของเรือนในฐานะที่เรือนรับใช้ชีวิตและสะท้อนบริบทของสภาพแวดล้อมและสังคมวัฒนธรรมในพื้นที่หนึ่งพื้นที่ใด โดยเฉพาะเรือนย้อมมีอัตลักษณ์ที่เหมือนหรือแตกต่างกันจากการปรับตัวหลายมิติทั้งในเงื่อนไขของบริบทในระดับกว้างและในบริบทย่อยเฉพาะของถิ่นนั้น จึงเป็นที่มาของการการศึกษาเรื่องวิถีการอยู่อาศัยและเรือนพื้นถิ่นของคนไทย พุทธภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา กับคนสยามในรัฐเกะห์ มาเลเซีย

ตั้งแต่อดีตกาลการย้ายถิ่นฐานของผู้คนและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่แตกต่างก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนจนพัฒนาเป็นเครือข่ายที่พึ่งพาอาศัยกันในระบบการผลิตทางการเกษตร เครือญาติ และศาสนา ที่เชื่อมโยงคนสยาม (คนไทยดั้งเดิม) ในไทยและมาเลเซียซึ่งนับว่าเป็นเครือญาติเดียวกันแม้จะอาศัยในถิ่นฐานแต่ละพื้นที่ของตนมาช้านาน การศึกษานี้มุ่งอธิบายความเชื่อมโยงจากบริบทระดับกว้างด้านสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมจากสู่รูปแบบการอยู่อาศัยที่มีลักษณะร่วมกันและแตกต่างกันอันเนื่องมาจากการปรับตัวในบริบทย่อย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้กรอบมุมมองแบบองค์รวมและใช้ระบบการศึกษาเปรียบเทียบ โดยการสำรวจและเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ถ่ายภาพ สัมภาษณ์วัดเรือน และวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ทั้งส่วนที่เป็นเอกสารและข้อมูลจากภาคสนาม ผลการศึกษาเบื้องต้นพบว่าความหลากหลายของเรือนซึ่งได้รับอิทธิพลจากบริบทของพื้นที่ด้านนิเวศชุมชนและได้รับผลกระทบจากการพัฒนาของภาครัฐในแต่ละพื้นที่นั้นส่งผลให้การกลายรูปของเรือนมีความแตกต่างกัน แต่สิ่งที่เหมือนเดิมและยังคงมีอยู่ในบริบทใหม่ คือ ระบบความสัมพันธ์ทางเครือญาติที่แน่นแฟ้น และความเชื่ออันเนื่องมาจากการเป็นคนไทยพุทธที่สะท้อนผ่านวิถีการอยู่ในเรือน

คำสำคัญ: เรือนพื้นถิ่นไทยพุทธภาคใต้, เรือนพื้นถิ่นคนสยาม, นครศรีธรรมราช, สงขลา, เกะห์ (ไทรบุรี)

Abstract

Project Code: TRG5880039

Project Title: Interrelationship of Living Way and Vernacular Houses in Southern Buddhist Thai between Nakorn Sri Thammarat and Songkhla provinces, and Orang Siam in Kedah Malaysia

Investigator: Dr. Supawadee Chuapram
School of Architecture and Design, Walailak University

E-mail Address: csupawad@wu.ac.th

Project Period: July 2015 – June 2018

Nowadays, people has been acknowledged about the importance of the vernacular houses conservation and rehabilitation, but rarely the understanding their ways of living and socio-cultural contexts representation. Since the characters of vernacular houses are differed by theirs capacities to adapt into each context, this inspired the research on Vernacular Houses in Southern Buddhist Thai between Nakorn Sri Thammarat and Songkhla provinces, and Orang Siam in Kedah Malaysia.

In the old days, human migration stimulated the cultural exchange in every community. People created their relationships and connections through this situation. The Siamese (Old Thai People), both in Thailand and Malaysia are also bonded by this process. The Southern Thai-Buddhist communities had developed socio-cultural exchange network, considering a relying system, on agriculture, kinship and religious since the effect of Burney Treaty to Kedah was a part of Malaysia. Therefore, this research aimed to study about the relationships between the Southern Thai-Buddhist communities in Nakorn Sri Thammarat, Songkhla provinces and Orang Siam in Kedah Malaysia, focused on the relationship of macro and micro factors affected the physical characteristics of their vernacular houses.

The research are composed with the comparative approach by collecting multi-materials such as observation, surveying, measurement, photograph, architectural drawing, and deep-interviewing, for information integration and analytical process. The knowledge derived from the research has shown that the variety of physical elements in vernacular houses were transformed into a new characteristic of Buddhist-Thai dwellings by the emergence of hybrid politic, economic and society. However, kinship ties and Buddhist-Thai beliefs have been strengthen the existence of local living in vernacular houses.

Keywords: Southern Thai-Buddhist, vernacular house, Orang Siam, Nakorn Sri Thammarat province, Songkhla province, Kedah

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยโครงการความเชื่อมโยงระหว่างกันของวิถีการอยู่อาศัยและเรือนพื้นถิ่นของคนไทย พุทธภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา กับคนสยามในรัฐเกดะห์ มาเลเซีย สำเร็จลุล่วงไปได้ ด้วยดีด้วยความกรุณาจากบุคคลหลายท่าน ซึ่งลำดับแรก ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณการศึกษาวิจัยนี้

กราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร. นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต ที่ปรึกษาโครงการวิจัยที่กรุณาให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อโครงการอย่างมากและการสนับสนุนงานวิจัยชิ้นนี้จนสำเร็จไปได้ด้วยดี

กราบขอบพระคุณศาสตราจารย์อริศรี ปาณินท์และศาสตราจารย์ ดร.วีระ อินพันทัง ที่เป็นทั้ง “ครู” และผู้แรงบันดาลใจด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น รวมถึงทำให้เกิดงานวิจัยชิ้นนี้ และท่านยังเป็นกำลังใจสำคัญในการทำงานของผู้วิจัยเสมอมา

ขอขอบพระคุณเทศบาลตำบลคูเต่าอำเภอหาดใหญ่ และองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทอม อำเภอบางกล่ำ จังหวัดสงขลา องค์การบริหารส่วนตำบลแหลมและตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช และที่อนุเคราะห์ข้อมูล รวมถึงชาวบ้านตำบลแหลม และตำบลเขาพังไกร อำเภอหัวไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช ชาวบ้านตำบลคูเต่าและตำบลแม่ทอม จังหวัดสงขลา และชาวบ้านปลายระไม ตำบลทุ่งควาย อำเภอเป็นดั่ง รัฐเกดะห์ มาเลเซีย ที่กรุณาให้สัมภาษณ์ โดยเฉพาะอาจารย์เที่ยง (Aitiang Dinjom) และคุณลุงอ่วม รัตนประทุม ที่ช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกต่าง ๆ อย่างมากในการทำงานภาคสนามที่บ้านปลายระไม ในมาเลเซียอย่างราบรื่น

ขอขอบคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ธนสัณห์ เทพรัตน์ สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ผู้ช่วยสำรวจภาคสนาม และคณะทำงานภาคสนาม ได้แก่ นางสาววนิดา จันทรใหม่ นายนภดล ก่งเซ่ง นายวศโธม จุลีวรรณสิทธิ์ นางสาวนฤมล ชาญเชิงพานิช นายสมรรถชัย ไพจิตร และนางสาวจิตติมา เซาแก้ว ที่ทุ่มเทช่วยเหลือการทำงานจนให้สำเร็จลุล่วง และขอบคุณกัลยาณมิตร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ปฐกรณ์ ขวัญสุวรรณ และอาจารย์ดวงนภา ศิลปสาย ที่สนับสนุนและช่วยเหลือผู้วิจัยอย่างเต็มที่เสมอ

สุภาวดี เชื้อพราหมณ์

มิถุนายน 2561

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	i
กิตติกรรมประกาศ	ii
สารบัญ	iv
สารบัญตาราง	vi
สารบัญภาพ	vii
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย	1
วัตถุประสงค์ของงานวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	3
ขอบเขตด้านพื้นที่	3
ขอบเขตด้านเนื้อหา	3
ขอบเขตด้านประชากร	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของคนสยามในมาเลเซีย	5
สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นคนไทยพุทธในภาคใต้	6
การเมืองการปกครองที่ส่งผลต่อคนสยามในมาเลเซีย	10
กรอบแนวคิดที่ใช้ศึกษา	13
สรุป	15
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	16
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	16
การวิเคราะห์ข้อมูล	18
การสังเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล	18
บทที่ 4 ลักษณะเรือนของคนไทยพุทธภาคใต้ กรณีศึกษานครศรีธรรมราช	20
สงขลา กับคนสยามในรัฐเกดะห์ มาเลเซีย	
ชุมชนแหลมและเขาพังไกรในพื้นที่ต่อเนื่องกัน อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช	20
ชุมชนคูเต่า อ.หาดใหญ่ และอ.บางกล่ำ ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน จ.สงขลา	30
ชุมชนปลายระไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดง รัฐเกดะห์ ในมาเลเซีย	38
สรุป	45

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 ความเชื่อมโยงกันของระหว่างกันของวิธีการอยู่อาศัยและเรือนพื้นถิ่น ของคนไทยพุทธภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา กับคนสยาม ในรัฐเกดะห์ มาเลเซีย	46
ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่ก่อรูปให้เกิดลักษณะการอยู่อาศัยของคนไทยพุทธ ภาคใต้กับคนสยามในมาเลเซีย	46
อัตลักษณ์ร่วมกันของเรือนคนไทยพุทธภาคใต้ นครศรีธรรมราช สงขลา กับ คนสยาม รัฐเกดะห์ ในมาเลเซีย	50
พหุลักษณะของเรือนคนไทยพุทธภาคใต้ นครศรีธรรมราช สงขลา กับคนสยาม รัฐเกดะห์ ในมาเลเซีย	54
ปัจจัยที่เรือนพื้นถิ่นสามารถดำรงอยู่ได้ของเรือนไทยพุทธ	58
สรุป	60
บทที่ 6 สรุปและข้อเสนอแนะ	61
ข้อค้นพบจากการวิจัย	61
ข้อจำกัดในการวิจัย	63
ข้อเสนอแนะ	64
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	65
ภาคผนวก	73
ภาคผนวก ก เรือนในชุมชนแหลมและเขาพังไกรที่ต่อเนื่องกัน อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช	73
ภาคผนวก ข เรือนในชุมชนคูเต่า อ.บางกล่ำ และอ.หาดใหญ่ ที่ต่อเนื่องกัน จ.สงขลา	90
ภาคผนวก ค เรือนในชุมชนปลายละไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดง รัฐเกดะห์ มาเลเซีย	108
ประวัติการศึกษา และการทำงาน	131

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตกับลักษณะเรือนของชุมชนแหลมและ เขาพังไกรในพื้นที่ต่อเนื่องกัน อ.ห้วยไทร จ.นครศรีธรรมราช	28
4.2	ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตกับลักษณะเรือนของชุมชนคูเต่า อ.บางกล่ำ และอ.หาดใหญ่ที่ต่อเนื่องกัน จ.สงขลา	36
4.3	ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตกับลักษณะเรือนของปลายละไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดง รัฐเกดะห์ มาเลเซีย	43
5.1	การเปรียบเทียบวิถีชีวิตในเรือนและลักษณะทางกายภาพของเรือน ทั้ง 3 พื้นที่กรณีศึกษา	57

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดมัชฌิมาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา	8
3.1 แผนที่แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)	16
3.2 แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งชุมชนที่เลือกเป็นกรณีศึกษา	17
3.3 แผนที่แสดงวิธีการวิจัย	19
4.1 ภาพถ่ายทางอากาศพื้นที่ชุมชนแหลมและเขาพังไกรที่ต่อเนื่องกัน	20
4.2 วัดแหลม ต.แหลม อ.หัวไทร	21
4.3 วัดบูรณาวาส ต.เขาพังไกร อ.หัวไทร	21
4.4 เรือนรหัส N1	26
4.5 เรือนรหัส N2	26
4.6 เรือนรหัส N3	27
4.7 เรือนรหัส N4	27
4.8 การวิเคราะห์วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับผังพื้นเรือนชุมชนแหลมและเขาพังไกรในพื้นที่ต่อเนื่องกัน อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช	29
4.9 รูปตัดของเรือนชุมชนแหลมและเขาพังไกรในพื้นที่ต่อเนื่องกัน อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช	29
4.10 ภาพถ่ายทางอากาศพื้นที่ชุมชนคูเต่า	30
4.11 วัดคูเต่า ต.แม่ทอม อ.บางกล่ำ จ.สงขลา	30
4.12 เรือนรหัส S1	34
4.13 เรือนรหัส S2	34
4.14 เรือนรหัส S3	35
4.15 เรือนรหัส S4	35
4.16 การวิเคราะห์วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับผังพื้นเรือนคนสยามชุมชนคูเต่า อ.หาดใหญ่ และอ.บางกล่ำ ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน จ.สงขลา	37
4.17 รูปตัดของเรือนชุมชนคูเต่า อ.หาดใหญ่และอ.บางกล่ำ ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน จ.สงขลา	37
4.18 ภาพถ่ายทางอากาศพื้นที่ชุมชนปลายระไม (Titi Akar)	38
4.19 วัดปลายระไม ต.ปาดังเกอ์เบา (ต.ทุ่งควาย) อ.เป็นดง รัฐเกดะห์	38
4.20 เรือนรหัส K1	41
4.21 เรือนรหัส K2	41
4.22 เรือนรหัส K3	42
4.23 เรือนรหัส K4	42

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
4.24 การวิเคราะห์วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับผังพื้นเรือนคนสยามชุมชนปลายระไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดั่ง รัฐเกดะห์ ในมาเลเซีย	44
4.25 รูปตัดของเรือนคนสยามชุมชนปลายระไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดั่ง รัฐเกดะห์ ในมาเลเซีย	44
5.1 ความเชื่อมโยงของปัจจัยที่ก่อรูปให้เกิดลักษณะการอยู่อาศัยของ คนไทยพุทธภาคใต้กับคนสยามในมาเลเซีย	47
5.2 บ้านแฝดยกพื้นเตี้ย รหัส N1	47
5.3 บ้านสองชั้น รหัส N4	47
5.4 บ้านแฝดยกพื้นสูง มีเรือนครัว รหัส S3	48
5.5 เรือนที่ศึกษา K1-K4 ในชุมชนปลายระไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดั่ง รัฐเกดะห์ ในมาเลเซีย	49
5.6 ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดมัชฌิมาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ซึ่งยกมาพิจารณาต่อ	51
5.7 การเปรียบเทียบเรือน 1) ชุมชนแหลมและเขาพังไกร (ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน) อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช 2) ชุมชนคูเต่า อ.หาดใหญ่ และอ.บางกล่ำ (ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน) จ.สงขลา และ 3) ชุมชนปลายระไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดั่ง รัฐเกดะห์ ในมาเลเซีย	55
5.8 แผนภาพอธิบายการกลายรูปของเรือนพื้นถิ่น	56

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

ผลจากการเร่งพัฒนาประเทศให้ทันสมัยเชิงนโยบายในพื้นที่ชนบทนั้นได้ส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมวัฒนธรรมชุมชนอย่างรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สถาปัตยกรรมพื้นบ้านที่ สรรค์สร้างอย่างเหมาะสมจากสภาพแวดล้อม วัฒนธรรมท้องถิ่น และสอดคล้องไปกับวิถีชีวิตผู้คน แต่ สภาพการณ์ในปัจจุบันกลับพบว่า หลายๆพื้นที่ในชนบท เรือนพื้นบ้านทรุดโทรม ถูกปล่อยร้าง และ ถูกรื้อถอนไปในที่สุด ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นเป็นวงกว้าง ซึ่งแม้จะมีการปลุกกระแสการ อนุรักษ์และฟื้นฟูก็ตาม แต่มักจะจงใจให้ความสำคัญเฉพาะกายภาพของสถาปัตยกรรมเท่านั้น โดยเฉพาะในภาคใต้ ซึ่งนักวิชาการทางสถาปัตยกรรมชี้ให้เห็นว่า การศึกษาเกี่ยวกับเรือนภาคใต้มีอยู่ อย่างจำกัด และยังมีเนื้อหาสาระหลายประเด็นที่ยังไม่มีการศึกษา (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร, วีระ อินพน- ทัง, และ สันติ จันทวิลาสวงศ์, 2544; อรศิริ ปาณินท์, 2548) ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่รุนแรง และบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่ซับซ้อนขึ้นนี้ ทำให้การศึกษาสถาปัตยกรรมต้องใช้หลายกรอบ มุมมองเพื่อทำความเข้าใจ ความจริงของความสัมพันธ์ที่โยงใยชีวิต บริบท และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ที่รองรับชีวิตเข้าด้วยกัน

ภาคใต้มีลักษณะภูมิประเทศที่เป็นคาบสมุทรยื่นยาวและขนานข้างด้วยสองฝั่งทะเล (เป็นส่วน หนึ่งในคาบสมุทรมาลายู) มีเทือกเขากันกลางและมีแม่น้ำสายสั้นๆตัดออกทะเลในแนวตะวันออก- ตะวันตก ภาคใต้จึงมีระบบนิเวศที่หลากหลายและมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีผู้คน หลากหลายเชื้อชาติ ศาสนาเข้ามาตั้งถิ่นฐานและเกิดการผสมผสานผู้คนและวัฒนธรรมจนมี ลักษณะเฉพาะดังที่ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา (2541) กล่าวอย่างน่าสนใจว่า ชุมชน ภาคใต้มีประสบการณ์อันกว้างขวางและแตกต่าง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากชนชาติอื่นที่เข้ามาปะทะ สัมผัสด้วยตลอดเวลา ทั้งภาษาและวัฒนธรรมที่เข้ามาปะปน ทำให้หมู่บ้านภาคใต้เต็มไปด้วยความ เคลื่อนไหว ติดต่อกันในลักษณะชุมชนเครือข่าย (network community)

คนไทยพุทธภาคใต้ เป็นชนกลุ่มใหญ่ที่มีการตั้งถิ่นฐานในท้องถิ่นนี้มายาวนาน มีลักษณะเป็น ชุมชนเครือข่ายที่มีการพึ่งพาอาศัยกันในระบบการผลิต เครือญาติ ศาสนา และสังคมวัฒนธรรม ซึ่งสิ่ง นี้ได้สะท้อนมาถึงการใช้พื้นที่ในวิถีชีวิตภายในเรือนและสภาพแวดล้อม ตลอดจนรูปลักษณ์ของเรือน อันแสดงถึงวิถีการอยู่อาศัยเฉพาะเหมาะสมกับถิ่นนั้น

จากการศึกษาของอรศิริ ปาณินท์ และคณะ (2546-2547) ชี้ประเด็นเกี่ยวกับเรือนของคนไทยพุทธภาคใต้ว่า “ไม่ว่าเรือนจะมีรูปทรงใดก็ตามก็ยังมีลักษณะร่วมของผังพื้นในรูปแบบเดียวกัน” เช่นเดียวกับการศึกษาเรือนในพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลาของสุภาวดี เชื้อพราหมณ์ (2556: 176) พบว่า นอกจากเหตุปัจจัยจากความสอดคล้องเหมาะสมของสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ และสังคมวัฒนธรรมในบริบทใหญ่ของภาคใต้แล้ว ยังมีสาเหตุสำคัญอันเนื่องมาจากปัจจัยภายในที่ทำให้วิธีการอยู่อาศัยพื้นถิ่นยังคงดำรงอยู่ ประกอบด้วย ความเข้มแข็งของระบบเครือญาติ ความคิดและความเชื่อทั้งที่เนื่องมาจากพุทธศาสนาและเนื่องมาจากประสบการณ์ในการปรับตัวจากอดีต จากข้อสรุปนี้เป็นเพียงการศึกษาในระดับบริบทเฉพาะ (micro scale) เท่านั้น แต่ในพื้นที่อื่นยังคงต้องศึกษาว่าจะได้ข้อสรุปเช่นนี้ด้วยหรือไม่

คนไทยพุทธภาคใต้กับคนสยาม (ชาวมลายูเชื้อสายไทย) ในมาเลเซียที่ตั้งถิ่นฐานมาช้านาน เป็นเครือญาติคนไทยที่เชื่อมโยงกันตั้งแต่อดีตก่อนจะถูกแบ่งแยกด้วยพรมแดนความเป็นรัฐปัจจุบัน และจากการศึกษาข้อมูลเอกสารของนิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต (2554) ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตถึงความสัมพันธ์ระหว่างนครศรีธรรมราช สงขลา กับรัฐเกดะห์ (ไทรบุรี) ในมาเลเซียปัจจุบันว่ามีความสัมพันธ์ต่อกันในหลายประการ คือ (1) รัฐเกดะห์ (ไทรบุรี) เป็นรัฐที่มีคนไทยพุทธตั้งถิ่นฐานอยู่มากที่สุดและมีอาณาเขตต่อเนื่องกับสงขลา (2) รัฐเกดะห์ (ไทรบุรี) มีฐานะเป็นเมืองหนึ่งในเมือง 12 นักษัตริย์ของนครศรีธรรมราชและมีการเมืองการปกครองที่เชื่อมโยงกับนครศรีธรรมราชมายาวนาน (3) จากคำกล่าวขานของผู้คนที่ว่า “กินเมืองคอน นอนเมืองไทร” และ(4) คนสยามในรัฐเกดะห์พูดภาษาถิ่นใต้สำเนียงนครศรีธรรมราชและสงขลา และคำกล่าวที่คนสยามในมาเลเซียมักพูดถึงกัน “ต้องเดินทางไปไหว้พระธาตุเมืองนครสักครั้งในชีวิต” แสดงให้เห็นความผูกพันแนบแน่นในความเป็นคนไทยพุทธร่วมกัน ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนน่าจะมีผลสืบเนื่องเชื่อมโยงมาถึงลักษณะการอยู่อาศัยในเรือนและสภาพแวดล้อม อันนำมาสู่การวิจัยนี้ เพื่อตอบคำถามว่า “วิธีการอยู่อาศัยในเรือนและสภาพแวดล้อมของคนไทยพุทธในชุมชนภาคใต้กับคนสยามในมาเลเซียที่มีการไปมาหาสู่กัน มีการเคลื่อนไหวแลกเปลี่ยนในระบบการผลิต มีสังคมและวัฒนธรรมร่วมกันมาตั้งแต่อดีต กรณีศึกษานครศรีธรรมราช สงขลา กับรัฐเกดะห์ (ไทรบุรี) ในมาเลเซีย จะมีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกัน หรือไม่ อย่างไร และมีเหตุปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลต่อการปรับตัวหรือการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว”

2. วัตถุประสงค์ของโครงการ

2.1 อธิบายความสัมพันธ์ของปัจจัยที่ก่อรูปให้เกิดลักษณะการอยู่อาศัยของคนไทยพุทธภาคใต้กับคนสยามในมาเลเซีย

2.2 อธิบายลักษณะร่วมและลักษณะที่ต่างกันของเรือนพื้นถิ่นและสภาพแวดล้อมของคนไทยพุทธภาคใต้กับคนสยามในมาเลเซีย และปัจจัยที่เรือนพื้นถิ่นสามารถดำรงอยู่ได้

2.3 อธิบายปัจจัยที่ส่งผลให้ลักษณะการอยู่อาศัยในเรือนและสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่

จำกัดขอบเขตงานวิจัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลาในภาคใต้ของไทยและรัฐเกดะห์ (ไทรบุรี) ของมาเลเซีย โดยใช้การศึกษาเปรียบเทียบ และทำการสำรวจภาคสนามเพื่อศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่กระทบกับลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1) งานวิจัยนี้มุ่งสนใจในความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและการปรับตัวในบริบทที่แตกต่างกันในลักษณะองค์รวมที่ส่งผลต่อลักษณะทางกายภาพของเรือนของคนไทยพุทธภาคใต้ และเครือญาติคนไทย (คนสยาม) ในมาเลเซีย ซึ่งมีพื้นที่ต่อเนื่องกัน

2) ลักษณะกายภาพของเรือนและสภาพแวดล้อมรอบเรือน ศึกษาสถาปัตยกรรมประเภทเรือนพื้นถิ่นในฐานะที่อยู่อาศัย

3.3 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่เลือกศึกษาในงานวิจัยนี้ เรือนและสภาพแวดล้อม โดยเลือกชุมชนไทยพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา และรัฐเกดะห์ (ไทรบุรี) ที่ยังคงมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและยังรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมไว้ได้ และเป็นเรือนที่สร้างโดยช่างชาวบ้านตามแบบแผนดั้งเดิมเท่านั้น เพื่อทำความเข้าใจการปรับตัวของเรือนตามความแปรเปลี่ยนของวิถีชีวิต

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

งานวิจัยนี้มุ่งค้นหาลักษณะร่วมกันของการอยู่อาศัยของคนไทยพุทธภาคใต้และคนสยามในมาเลเซียที่อยู่ภายใต้บริบทในภาพกว้างของสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมเดียวกัน แต่มีบริบทของสังคมวัฒนธรรมเฉพาะที่แตกต่างกัน ความเชื่อมโยงระหว่างกันนี้จะสะท้อนภาพของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทยพุทธในภูมิภาคนี้ได้ชัดเจนมากขึ้น ขณะเดียวกันก็สะท้อนภาพความหลากหลายหรือกลายรูปของเรือนอันเนื่องมาจากการปรับตัวตามปัจจัยที่แตกต่างกันของบริบทในภาพที่แคบลง ภายใต้

กรอบมุมมองชีวิตวัฒนธรรมและองค์กรรวม อันเป็นตัวขับเคลื่อนที่สำคัญในการปรากฏของ
 สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น อันเป็นองค์ความรู้ที่สะท้อนความจริงของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น และมุ่งค้นพบ
 กระบวนการที่ทำให้สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในวงวิชาการด้าน
 สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นต่อไป

ขณะเดียวกันผลการวิจัยนี้จะเป็นข้อมูลตั้งต้นที่เป็นข้อคำนึงสำคัญสำหรับนักออกแบบ วางผัง
 และนักพัฒนา ที่สะท้อนความสำคัญของความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
 วัฒนธรรม และที่อยู่อาศัยอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในการกำหนด นโยบาย การวางผังและ
 ออกแบบต่อไป ร่วมกับทำให้ชุมชนและเจ้าของเรือนเห็นคุณค่าและภาคภูมิใจ อันจะนำไปสู่การพัฒนา
 ที่ยั่งยืนของชุมชนต่อไป และสุดท้ายผลการศึกษานี้จะนำเสนอหน่วยงานบริหารส่วนท้องถิ่นเพื่อเป็น
 ข้อมูลวัฒนธรรมชุมชนและนำไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงกายภาพของชุมชนต่อไป

บทที่ 2

การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการสำรวจเอกสารงานและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถจำแนกเนื้อหาและที่มาของข้อมูลได้เป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของคนสยามในมาเลเซีย

จากการศึกษางานเขียน “ไทยในมาเลเซีย” ของธำรงศักดิ์ อายุวัฒน์ และ “ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทในรัฐเกดะห์ ปะลิส และเประ” ของคำนวน นวลสนอง ที่กล่าวถึงมิติทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการตั้งถิ่นฐานของคนไทยในมาเลเซียในมุมมองกว้าง และยืนยันความเป็นคนไทยติดแผ่นดินที่ตั้งถิ่นฐานดั้งเดิมมาช้านาน ซึ่งเขาเหล่านั้นเรียกตนเองว่า “คนสยาม” (Orang Siam)¹ และในกรอบการศึกษาที่แคบและเจาะลึกลงไปที่ผลงานของนิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต เรื่อง ตัวตนทางวัฒนธรรมของคนไทยในรัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย ผลงานของประพนธ์ เรืองณรงค์ เรื่อง ชาวไทยที่ไทรบุรีหรือที่เกดะห์ มาเลเซีย: ศึกษาเฉพาะความเชื่อและพิธีกรรม และพรชัย นาคสีทอง และ อนินทร์ พุฒิโชติ เรื่อง คนไทยในรัฐเกดะห์ (ไทรบุรี): ศึกษาการดำรงอยู่ในมิติประวัติศาสตร์ ล้วนทำให้เห็นมิติการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมที่คนไทยพุทธในมาเลเซียยังคงธำรงรักษาไว้ ซึ่งยังมีความสอดคล้องทำนองเดียวกับคนไทยพุทธในภาคใต้อย่างมาก แม้จะมีบริบทด้านสังคมวัฒนธรรมและการเมืองการปกครองมาเป็นเงื่อนไขในการดำรงอยู่ก็ตาม

คนสยามได้ตั้งถิ่นฐานในดินแดนรัฐตอนเหนือของมาเลเซียมานับหลายร้อยปี Arun A/L Boontiang ใน นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต (2554: 3) กล่าวว่า “ในศตวรรษที่ 18-19 เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจที่เมืองสงขลาและเมืองนครศรีธรรมราช ราษฎรส่วนหนึ่งจึงอพยพมาอาศัยและบุกเบิกที่ดินทำกินในรัฐไทรบุรี (เกดะห์ในปัจจุบัน) ซึ่งขณะนั้นมีที่ดินกว้างขวางอุดมสมบูรณ์ และผู้ปกครองมีนโยบายอย่างแน่วแน่ในการส่งเสริมการเพาะปลูก” พรชัย นาคสีทอง และ อนินทร์ พุฒิโชติ (2552: 26) อธิบายว่ารัฐเกดะห์ (ไทรบุรี) มีภูมิรัฐศาสตร์เป็นสะพานแผ่นดิน (Land Bridge) เชื่อมเครือข่ายการค้านานาชาติส่งผลให้เกิดการอพยพเข้ามาของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ รวมถึงคนไทยซึ่งเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่เข้าไปทำมาหากินตั้งรกรากในรัฐเกดะห์ กลุ่มคนไทยเหล่านี้คงมีวิถีการดำเนินชีวิตแบบชาวไร่

¹ Orang Siam หมายถึง ชาวมาเลเซียเชื้อสายไทย ซึ่งเป็นชนชาวสยามดั้งเดิม เป็นคำที่คนไทยในมาเลเซียใช้เรียกตนเองเพราะถือว่าเป็นคนไทย มีเชื้อสายไทยและเคยอยู่ในปกครองของราชอาณาจักรสยามมาก่อน ก่อนที่ดินแดนแห่งนี้จะตกเป็นอาณานิคมของประเทศอังกฤษในปี พ.ศ. 2452 (นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต, 2554: 16)

ชาวนา เพราะเป็นลักษณะของการ “บุกเบิกที่ดินทำกิน” และมีเอกสารทางประวัติศาสตร์หลายชิ้นก็ได้กล่าวถึงการตั้งถิ่นฐานของคนสยามเมืองไทรบุรี และแสดงว่าไทรบุรีเป็นดินแดนที่มีความอุดมสมบูรณ์ และเป็นเมืองท่าที่สำคัญ จึงกลายเป็นเป้าหมายสำคัญที่ทำให้เหล่าประเทศมหาอำนาจต้องการเข้ามายึดครอง จนกระทั่งรัฐเกะหืออยู่ภายใต้อิทธิพลและการปกครองของสยามในฐานะมณฑลเทศาภิบาล และสิ้นสุดลงเมื่อทำสนธิสัญญากับอังกฤษ พ.ศ. 2452 และจุดเปลี่ยนสำคัญ คือเมื่ออังกฤษมอบเอกราชคืนให้แก่สหพันธ์มาลายาใน พ.ศ.2500 ทำให้คนสยามในมาเลเซียจึงได้เปลี่ยนสัญชาติเป็นคนมาเลเซียในฐานะที่เป็นผู้ตั้งถิ่นฐานดั้งเดิม (คนติดแผ่นดิน) และส่วนใหญ่ก็ยังคงตั้งหลักแหล่งอยู่ในรัฐเกะหือ (ไทรบุรี) และรัฐกลันตัน ตามลำดับ และการศึกษาของนิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต (2554: 13) ชี้ให้เห็นว่า คนสยามเหล่านี้ยังมีสำนึกในความเป็นไทย มีความภาคภูมิใจในความเป็นเชื้อชาติไทย และยังมีวิถีชีวิตที่คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของความเป็นไทยอย่างเหนียวแน่น

ความเชื่อมโยงของรัฐเกะหือ (ไทรบุรี) กับชุมชนสยามในภาคใต้มีความเกี่ยวเนื่องกันมานาน โดยเฉพาะเมืองไทรบุรีซึ่งเป็นเมืองบริวารหนึ่งใน 12 นักษัตริย์ของนครศรีธรรมราชหรือแคว้นตามพรลิงค์ ทำให้ผู้คนในไทรบุรีและเมืองนครศรีธรรมราชมีความสัมพันธ์ต่อกันทั้งในด้านการค้าขายและการไปมาหาสู่กันจนญาติมิตรจนมีคำกล่าวกันว่า “กินเมืองคอน นอนเมืองไทร” ซึ่งเป็นถ้อยคำที่ยังคงมีผู้เล่าสู่กันฟังตราบเท่าทุกวันนี้ (นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต, 2554) หรือคำกล่าว “เกิดมาหนึ่งชาติต้องเดินทางไปบวชที่พระบรมธาตุเมืองนคร...” จากแผนโฆษณาการท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานเขต 5 ซึ่งติดประชาสัมพันธ์ ณ ป้ายประกาศในวัดนิโครธาราม อำเภอโกตาสตาร์ใน พรชัย นาคสีทอง และ อนินทร์ พุฒิชัย (2552) แสดงให้เห็นความผูกพันแนบแน่นในความเป็นคนไทยพุทธร่วมกัน

จากข้อสังเกตความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม การติดต่อไปมาหาสู่กันในอดีต รวมทั้งการใช้ภาษาถิ่นของนครศรีธรรมราช สงขลา และเกะหือ (ไทรบุรี) ที่ใช้ภาษาในลักษณะเดียวกัน ดังกล่าว จึงน่าจะมีความเชื่อมโยงต่อเนื่องไปสู่ลักษณะการอยู่อาศัยที่คล้ายคลึงกัน ในลักษณะเครือญาติคนไทย จึงทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจใคร่รู้ในวิถีการอยู่อาศัยในเรือนและสภาพแวดล้อมว่า เรือนคนไทยพุทธภาคใต้และเรือนคนไทยพุทธในมาเลเซียมีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันอย่างไร และมีเหตุปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลต่อการปรับตัวหรือการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

2. สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นคนไทยพุทธในภาคใต้

สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์ (2544) กล่าวถึง ภูมิปัญญาการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานของชาวใต้ว่า ชาวใต้มักเลือกตั้งบ้านเรือน “แคบ่อ (น้ำ) แคท่า แคนา แควัด” และมีภูมิปัญญาด้านการปลูกสร้างเรือนที่

สอดคล้องเหมาะสมไปกับสภาพแวดล้อม เช่น คติห้ามปลูกเรือน “ขวางหัว” หรือ ขวางตะวัน ซึ่งเป็น การวางผังอาคารสอดคล้องกับทิศทาง แดด ลม ฝน ของภาคใต้ การใช้ดินเสาทำด้วยหินหรือคอนกรีต โดยไม่ฝังเสาลงในดิน เพราะสภาพฝนตกชุกทำให้ดินยืดหยุ่นมากอาจทำให้เสาทรุด รวมทั้งยังป้องกัน ความชื้นจากดินขึ้นสู่เสามา ซึ่งจะทำให้เสายุ่ย และช่วยป้องกันปลวกได้ เป็นต้น

อรศิริ ปาณินท์ และคณะ (2546-2547) กล่าวถึงความสัมพันธ์ของเรือนไทยพุทธภาคใต้และ สภาพแวดล้อมว่า เรือนไทยพุทธภาคใต้เป็นไปในลักษณะ “สวนล้อมบ้าน” หรือ “สวนสมรม” ซึ่งจะ ปลูกพืชพรรณไม้หลายประเภทตั้งแต่พืชผักสวนครัว ไม้ดอกไม้ประดับ และไม้ผลล้อมรอบแน่นอน ทั่วทั้งบริเวณ และถัดเข้ามาจะพบลักษณะ “ลานล้อมเรือน” ซึ่งจะเป็นลานทรายรายล้อมรอบตัวเรือน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของเรือนในภาคใต้

แสงอรุณ รัตกสิกร และ นิจ หิญาธิระนันท์ (2551:202) กล่าวถึง สุชาติ ทรัพย์สิน (2534) ซึ่งเป็นนายห้างตะลุงและช่างแกะหนังฝีมือดีแห่งเมืองนครศรีธรรมราช ได้กล่าวลำนานาให้ฟัง เรื่องการ วางผังบริเวณเรือนชาวใต้ ที่แสดงวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ดังนี้

“ประหัวนอน	มีหมอนหนุนหัว	(ทิศใต้)
ประตีน	มีหินลับพรำ	(ทิศเหนือ)
ประออก	มีดอกสัตรี	(ทิศตะวันออก)
ประตก	วางครกตำข้าว	(ทิศตะวันตก)”

การเข้าใจสภาวะของดินฟ้าอากาศ ฤดูกาล และความแปรปรวนของธรรมชาติได้กลายเป็น ภูมิปัญญาและคติทางสถาปัตยกรรมพื้นบ้านภาคใต้หลายประการ ซึ่งสุวิงศ์ พงศ์ไพบุลย์ (2544) ได้ประมวลไว้ได้แก่

- การปลูกบ้านโดยมีดินเสา
- คติห้ามปลูกเรือน “ขวางหัว” หรือ ขวางตะวัน
- รูปลักษณะล้อมรอบเข้า เรียกว่า “ทรงช้างเอียว”
- ชายคาเตี้ยและยื่นยาว
- หลังคาจั่วมีปีกนก หรืออาจต่อยาวจนต้องมีเสาค้ำยัน เรียกว่า “พาไล”
- ไม่นิยมใช้พื้นที่ใต้ถุนหรือชั้นล่าง เนื่องจากถือว่าศิระเป็นของสูงและถืออาวูโส
- ระดับพื้นเรือนระเบียงที่ลูกหลานนั่งต่ำกว่าพื้นเรือนที่ผู้ใหญ่ นั่ง แสดงการนับถือ อาวูโส

- นิยมทำที่เก็บของ หรือ “เชิง” ไว้เก็บของมีค่าและของที่เคารพนับถือไว้ในที่สูง
- นอกชาน ทำด้วยไม้เคี่ยม

ส่วนด้านรูปลักษณะของเรือน มโน พิสุทธิรัตนานนท์ และ ครั้น มณีโชติ (2535) ได้ที่แบ่งลักษณะของเรือนออกเป็นเรือนเครื่องสับแบบดั้งเดิม ที่มีหลังคาจั่วโค้งแอ่นลักษณะคล้ายเรือนทรงไทยภาคกลาง และเรือนเครื่องสับยุคหลังที่มีหลังคาทรงปั้นหยาหรือมนิลา และนุกุล ชมพูนิจ (2530) อ้างถึงใน มโน พิสุทธิรัตนานนท์ และ ครั้น มณีโชติ (2535) ได้อธิบายลักษณะเด่นของเรือนไทยภาคใต้ที่สอดคล้องกันว่า มักทำทรงเรือนขนาดเล็กไม่สูง เสาเรือนตั้งอยู่บนหิน ฝาเรือนเป็นกระดานตีเกล็ด ทำช่องหน้าต่างแคบๆ หลังคาติดปล้นลมหางปลา ต่อชายคาคลุมตัวเรือนกันฝนสาด พื้นเรือนมีแผ่นกระดานเปียนแล่นหน้าเรือนประธานและหน้าระเบียง ใต้ถุนเรือนประธานยกสูงพอคนก้มหัวลอดได้ และเรือนสามารถยกเคลื่อนย้ายได้

จากภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดมณีมาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ตั้งแต่สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ได้แสดงลักษณะเรือนไทยของชาวพุทธในดินแดนแถบนี้ในยุคแรกๆ ซึ่งตามภาพ เรือนมีลักษณะเป็นเรือนจั่วแฝด วางขนานกัน ส่วนเรือนครัววางขวางอยู่ด้านหลัง หลังคามุงกระเบื้องดินเผา และเรือนลักษณะนี้ก็พบมากที่เกาะยอ จ.สงขลา (สุภาวดี เชื้อพราหมณ์, 2556: 166-167)

ภาพที่ 2.1 ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดมณีมาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
ที่มา: สุภาวดี เชื้อพราหมณ์, 2556: 166-167

คติความเชื่อของชาวใต้ที่มีผลกระทบต่อการพัฒนาด้านสถาปัตยกรรมพื้นบ้านของชาวใต้ คือ ชาวใต้ถือกันว่าการสร้างบ้านดีเกินฐานะของตน หรือการตีตนเสมอเจ้านายหรือแข่งบุญกับนายจะเป็น

อัมมกมล คติความเชื่อเช่นนี้มีปรากฏหลักฐานในรายงานราชการของพระยาสุมนัยวินิต ข้าหลวงเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ลงวันที่ 4 ตุลาคม ร.ศ. 117 (พ.ศ. 2441) ว่า

“บ้านเรือนแลที่อยู่ของชาวนครศรีธรรมราชยังเป็นการเลวทรามอยู่มาก การเป็นเช่นนี้ ใ้ราษฎรซึ่งเป็นคนยากจน ถึงผู้ที่มีกำลังพอจะทำได้ก็ไม่ใคร่ทำ โดยเหตุที่มักจะถือกันเสียว่าเทียมเจ้าเมือง แต่เขาเรียกกันว่าเทียมเจ้านายเช่นกับว่าจะทำเรือนฝากระดานมุงกระเบื้องดังนี้ ถ้าผู้เจ้าของเรือนเป็นแต่ชั้นกรมการ หรือพลเรือนก็เป็นที่ดีเดียวกัน หรือถือว่าเป็นการอัมมกมล ต้องพูดจาแนะนำกับชาวบ้านในเรื่องนี้มากทีเดียวนี้ดูมีคนที่กำลังจะคิดทำบ้านเรือนให้งดงามมากขึ้น ในแถวตลาดท่าวังประมาณ 60 รายชื่อได้มารับกับข้าพระพุทธเจ้าว่า จะทำฝากระดานมุงกระเบื้องให้เป็นแถวเป็นแนวกัน ข้าพระพุทธเจ้าได้กำหนดให้แล้วเสร็จภายใน 18 เดือน ที่จะก่อแปดกัณฑ์บ้างก็มี จินช่าเองกับจินชุ่นหงวนได้ก่อแปดกัณฑ์ขึ้นแล้วคนละหลัง” (สุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์, 2542: 7718)

และจากบันทึกนี้ ยังแสดงอิทธิพลของวัฒนธรรมชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานซึ่งได้นำเอาเทคนิคเชิงช่างเข้ามาประยุกต์นำมาใช้กับเรือนของชาวไทยภาคใต้ ซึ่งสุริวงค์ พงศ์ไพบุลย์ (2542: 7715) ได้ศึกษาไว้ว่า

กระเบื้องดินเผาสำหรับมุงหลังคาแบบจีนได้ถูกปรับเปลี่ยนเป็นกระเบื้องแบบมีขอเกี่ยวและมีหางเป็นรูปสามเหลี่ยมให้เหมาะสมแก่เรือนไทยแบบปักษ์ใต้ หลังคามุงกระเบื้อง เกิดความนิยมกันแพร่หลายในสมัยรัชกาลที่ 5 จนเกิดเตาเผากระเบื้องดินเผาแบบนี้ขึ้นเป็นจำนวนมากที่เกาะยอ อำเภอเมืองสงขลา ที่บ้านสทิงหม้อ อำเภอสิงหนคร จังหวัดสงขลา และที่จังหวัดปัตตานี...

การศึกษาเรือนไทยพุทธภาคใต้ของอรศิริ ปาณินท์ (2546-4547) ได้กล่าวอย่างน่าสนใจว่า “ไม่ว่าเรือนรูปทรงใดจะมีผังพื้นรูปแบบเดียวกัน” และการศึกษาเรือนในพื้นที่ลุ่มทะเลสาบสงขลาของสุภาวดี เชื้อพรหมณ์ (2556) พบว่า เป็นเช่นนั้น และยังค้นพบว่า มีสาเหตุสำคัญอันมาจากปัจจัยภายใน คือ ความเข้มแข็งของระบบเครือญาติ และความคิด ความเชื่อ ทั้งเนื่องมาจากพุทธศาสนาและเนื่องมาจากประสบการณ์การปรับตัวจากในอดีต แต่ยังคงค้นหาและเปรียบเทียบเรือนของคนไทยพุทธในบริบทอื่นเพื่อตรวจสอบต่อไป ดังเช่น การศึกษาเรือนเครือญาติคนสยามในตุมปัต รัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย ของอรศิริ ปาณินท์ (2555: 41) ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะอยู่แถบสงขลา นราธิวาส และอาจจะกระจายตัวไปถึงนครศรีธรรมราช ยะลา และปัตตานี ซึ่งข้อสังเกตนี้เป็นส่วนหนึ่งที่นำมาสู่งานวิจัยชิ้นนี้ที่จะรวมหาคำตอบของกลุ่มเครือญาติคนไทยพุทธในภาคใต้และคนสยามในรัฐตอนเหนือของ

มาเลเซียต่อไป ข้อคำนึงสำคัญของวิธีการการศึกษาต้องเข้าใจในเบื้องต้นว่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไม่สามารถแยกออกจากชีวิตและบริบทของสภาพแวดล้อมและสังคมวัฒนธรรมได้

3. การเมืองการปกครองที่ส่งผลต่อคนสยามในมาเลเซีย

การเมืองการปกครองเป็นบริบทแวดล้อมสำคัญทางสังคมที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของคนสยามที่อาศัยอยู่ในมาเลเซีย การศึกษานี้ เริ่มจากศึกษาภาพรวมในปัจจุบันของการเมืองการปกครองมาเลเซีย นับตั้งแต่การสร้างชาติมาเลเซีย ใน “ความเป็นสหพันธรัฐ” ซึ่งได้รับเอกราชสำเร็จในปี 1957 โดยนำเอานโยบาย “พันธมิตรทางเผ่าพันธุ์” อาศัยความร่วมมือระหว่างกลุ่มเชื้อชาติต่างๆ ที่ได้มีส่วนร่วมทางการเมืองโดยผ่านพรรคการเมืองที่เป็นตัวแทนของแต่ละกลุ่ม เช่น ชาวมลายู ชาวจีน และอินเดีย (ชัยโชค จุลศิริวงศ์, 2546: 66) แต่ปัญหาหลักนับแต่นั้นมา คือ การแบ่งแยกทางเชื้อชาติระหว่างชาติพันธุ์หลักในมาเลเซีย ประชากรมาเลเซียประกอบด้วย ชาวมลายู ชาวจีน และชาวอินเดีย และอื่นๆ ได้แก่ ชนพื้นเมืองเดิม เช่น พวกไดแอกส์ (Dyaks) พวกอาหรับ พวกยุโรป ชาวไทย ชาวศรีลังกา และลูกครึ่งต่างๆ เป็นต้น ภายใต้ปรัชญาของรัฐที่ว่า “เอกภาพภายใต้ความแตกต่าง” ตั้งแต่การนำของนายกรัฐมนตรีคนแรก คือ ตนกู อับดุล ราห์มาน ซึ่งความแตกต่างทางอารยธรรมไม่เป็นปัญหา เพราะตัวนายกรัฐมนตรีเองเคยใช้ชีวิตและศึกษาในประเทศไทยและในยุโรป (ชัยโชค จุลศิริวงศ์, 2542: 52-54) จนมาถึงยุค ดร. มหาเธร์ ได้ดำเนินนโยบายมุ่งสู่การสนับสนุนชาวมลายูอย่างเต็มที่ซึ่งทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมในสังคมมาเลเซีย

ชัยโชค จุลศิริวงศ์ (2542: 248) ได้อธิบายทัศนะของดร.มหาเธร์ ที่กล่าวในหนังสือ “ปัญหาที่แก้ไม่ตกของชาวมลายู” (The Malay Dilemma) ว่า

ความกลัวของชาวมลายู คือ การที่ชาวต่างชาติอพยพเข้ามาเรื่อยๆ จนในที่สุดดินแดนแห่งนี้ “ถูกแย่งไปจากชาวมลายู” ดังนั้น ชาวมลายูจึงพยายามทุกอย่างที่จะยืนยันว่ามาเลเซียก็คือแผ่นดินของชาวมลายูและชนพื้นเมืองอื่นๆ ด้วย คือ พวก “ภูมิบุตร (Bumiputera)” ชาวจีนและอินเดียยังคงถูกเรียกว่า “orang asli” หรือชาวต่างชาติอยู่นั่นเอง สิทธิพิเศษที่ชาวมลายูได้รับ คือ การให้ทุนการศึกษา สิทธิในการเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย หรือการได้รับตำแหน่งสำคัญๆ ในราชการ ซึ่งการเป็นชาวมลายูจะต้องนับถือศาสนาอิสลาม ใช้ภาษามลายูในชีวิตประจำวันและต้องปฏิบัติตามประเพณีมลายู

บทบาทของพรรคการเมืองที่ส่งผลต่อคนสยามในมาเลเซีย ซึ่งมี 2 พรรคใหญ่ๆ คือ **หนึ่ง** พรรคอัมโน (United Malay National organization) แกนนำพรรครัฐบาล มีนโยบายรักษาเอกสิทธิ์ทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมไว้ให้ชาวมาเลย์โดยแท้เท่านั้น เน้นชาตินิยมมาเลเซีย ในขณะเดียวกันก็ดำเนินนโยบายประสานผลประโยชน์กับชนกลุ่มอื่นๆ ให้ผสมกลมกลืนกับชาวมาเลย์

ตงกู อับดุล ราห์มาน นายกรัฐมนตรีคนแรกและผู้ร่วมก่อตั้งพรรค อัมโนคนสำคัญ กล่าวว่า

“...ในขณะที่พรรคอัมโนพยายามต่อสู้เพื่อสิทธิพิเศษและผลประโยชน์ของชนเชื้อชาติมาเลย์ซึ่งเป็นเจ้าของประเทศ พรรคอัมโนก็ยอมรับความจริงว่า กลุ่มชนเชื้อชาติอื่นซึ่งเป็นพลเมืองของประเทศนี้และมีความภักดีต่อประเทศมาเลเซียก็ควรจะได้รับสิทธิในฐานะพลเมืองเช่นกัน อย่างไรก็ตามสิทธิและผลประโยชน์ที่พวกเขาจะได้รับจะต้องผ่านการยินยอมจากชาวมาเลย์แล้วเท่านั้น” (สมเกียรติ สุพรรณชนะบุรี, 2532: 20)

สอง พรรคพาส (Pan-Malayan Islamic Party) แกนนำพรรคฝ่ายค้านจัดตั้งพรรคบนพื้นฐานของศาสนาอิสลาม บริเวณที่มีคะแนนเสียงสนับสนุนมากที่สุด คือ บริเวณตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ ได้แก่ กลันตันและตรังกานู ซึ่งมีชุมชนคนสยามจำนวนหนึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ คนสยามในถิ่นนี้อยู่ในรัฐที่เคร่งครัดในวัฒนธรรมมุสลิมภายใต้พรรคพาส

พรชัย นาคสีทอง และ อนินทร์ พุฒิชิต (2552: 51) ชี้ให้เห็นว่า

คนไทยในรัฐเกดะห์เป็นฐานเสียงที่เหนียวแน่นของพรรคอัมโนซึ่งในช่วงที่ผ่านมาเป็นพรรคที่ครองอำนาจทั้งในระดับรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น ทั้งพรรคอัมโนเองก็ต้องการฐานเสียงจากกลุ่มคนสยาม ดังนั้น ระเบียบกฎหมายจึงมักจะลุ่มอล่วยให้กับคนสยาม รวมถึงให้สิทธิ เสรีภาพ พร้อมสนับสนุนบทบาทและการทำกิจกรรมของคนสยามค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับคนไทยที่กลันตัน และสำหรับรัฐเกดะห์นั้นพบว่า คนไทยมีสถานะ บทบาท และสิทธิเสรีภาพค่อนข้างสูง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากในบรรดารัฐมลายูต่าง ๆ รัฐเกดะห์เป็นรัฐที่มีชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยอาศัยอยู่มากที่สุด คือ ประมาณ 30,000 คน เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น คือ มาเลย์ จีน และอินเดีย คนไทยยังคงเป็นชนกลุ่มน้อย แต่ก็เป็กลุ่มที่สืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษผู้ลงหลักปักฐานในดินแดนแถบนี้มาเนิ่นนานนับหลายร้อยปี

และหากจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ใกล้ชิดของผู้นำมาเลเซียกับไทย ตงกู อับดุล ราห์มาน อดีตนายกรัฐมนตรี ก็เป็นชาวมลายูเชื้อสายไทย ท่านเป็นบุตรของคุณหญิงเนื่อง นันทนาคร ซึ่งเป็นท่าน

ผู้หญิงของเจ้าพระยาไทรบุรี พระนามเดิม ตนกู อับดุล ฮามิด (ธารงศักดิ์ อายุวัฒนะ, 2547: 66) และ ดร.มหาเธร์ บิน โมฮัมหมัด เกิดเมื่อ ค.ศ. 1925 ที่เมืองอลอสตาร์ในรัฐเกดะห์ (นันทวรรณ ยอดพิจิตร, 2546: 8) ซึ่งเป็นรัฐที่มีคนสยามตั้งถิ่นฐานอยู่มากที่สุด

มองแคบเข้ามาสู่รัฐเกดะห์ มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ส่งผลต่อสถานภาพของคนสยามในรัฐเกดะห์ (ไทรบุรี) ในมาเลเซีย อย่างน่าสนใจ ซึ่งสรุปความจากพรชัย นาคสีทอง และ อนินทร์ พุฒิชัย (2552) และนิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต (25554) ที่ส่งผลต่อ ดังนี้

1) ช่วงพ.ศ. 2328-2440 รัฐเกดะห์อยู่ภายใต้อิทธิพลและการปกครองของสยามในฐานะรัฐบรรณาการ

2) ช่วงพ.ศ. 2440-2452 รัฐเกดะห์อยู่ภายใต้อิทธิพลและการปกครองของสยามในฐานะมณฑลเทศาภิบาล และสิ้นสุดลงเมื่อทำสนธิสัญญากับอังกฤษ พ.ศ. 2452

3) ช่วงพ.ศ. 2452-2484 รัฐเกดะห์อยู่ในการปกครองของอังกฤษ ส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีเหตุการณ์ที่กระทบกับวิถีชีวิตของคนสยามในมาเลเซียมากนัก เนื่องจากอังกฤษมุ่งแต่จะแสวงหาทรัพยากรในดินแดนแถบนี้เป็นหลัก จึงไม่ได้ให้ความสนใจกับชนกลุ่มน้อยอย่างคนสยาม

4) ช่วงพ.ศ. 2484-2488 รัฐเกดะห์ภายใต้การปกครองของญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่ 2

ชาวบ้านเกิดความยากลำบากเป็นอย่างมากภายใต้สถานการณ์ที่ตึงเครียดและการปกครองของญี่ปุ่นที่เข้มงวดในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2

5) ช่วงพ.ศ. 2489-2499 รัฐเกดะห์ภายใต้การปกครองของสหภาพมลายูและสหพันธมลายู

อังกฤษเข้ามามีบทบาทอีกครั้งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยจัดตั้ง “สหภาพมลายู” ในการบริหารดินแดนมลายูโดยรวมอำนาจบริหารเด็ดขาดและลดอำนาจสุลต่านแต่ละรัฐ ทำให้เกิดการคัดค้านอย่างรุนแรงจนต้องปรับเป็น “สหพันธมลายู” โดยยังคงอำนาจสุลต่านและให้ชาวมลายูมีสถานะพิเศษ ทำให้คนเชื้อชาติอื่นไม่พอใจโดยเฉพาะชาวจีนและอินเดีย และในช่วงพ.ศ. 2492-2495 มีการปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์มลายูและได้จัดตั้ง “โครงการหมู่บ้านแห่งใหม่ (The Briggs Plan)” เพื่อควบคุมพลเมืองไม่ให้ร่วมมือกับคอมมิวนิสต์ ทำให้ชุมชนคนสยามในรัฐเกดะห์มีความยากลำบากเป็นอย่างยิ่ง และส่งผลให้วัด ศาสนสถาน ศาสนวัตถุถูกทำลายเสียหายเป็นอันมาก คนสยามบางหมู่บ้านได้อพยพโยกย้ายและกลุ่มชนชาติอื่นๆ เช่น พวกอินเดียเข้ามาถือครองที่ดินแทนคนสยามที่

อาศัยในพื้นที่ชนบทในหลายอำเภอของรัฐเกดะห์ เช่น อำเภอเป็นดัง เซะ ปาดังเตอร์ป บาลิง (พรชัย นาคสีทอง และ อนินทร์ พุฒิโชติ, 2552: 39)

6) ช่วงพ.ศ. 2500-ปัจจุบัน รัฐเกดะห์ภายใต้การปกครองของประเทศมาเลเซีย คนสยามได้ชื่อว่าเป็นชาวมาเลเซียเชื้อชาติไทย แม้ว่าการแบ่งแยกด้วยดินแดนรัฐและการปกครองอย่างชัดเจนแต่อย่างไรก็ตามคนไทยถิ่นนี้ยังคงเรียกตนเองว่า “คนสยาม” อันแสดงความภาคภูมิใจในความเป็นคนไทยอย่างเข้มข้นและดำรงอยู่มายาวนาน และแสดงการดำรงสิทธิในฐานะพลเมืองมาเลเซีย (แนบ ราษฎร์เจริญ, 2558) อีกทั้งผลการศึกษางานวิจัยหลายชิ้นยังชี้ชัดถึงการดำรงตัวตนและสำนึกความเป็นคนไทยในรัฐตอนเหนือของมาเลเซีย (ฉันทัส ทองช่วย, 2526; คำนวน นวลสนอง, 2550; พรชัย นาคสีทอง และ อนินทร์ พุฒิโชติ (2552) และนิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต (2554) และในฐานะความเป็นพลเมืองมาเลเซีย แม้ว่าจะยังไม่ได้รับสิทธิเท่าเทียมกับชาวมาเลเซียเชื้อสายมลายูโดยทั่วไป แต่คนสยามในเกดะห์ก็ได้รับสิทธิ เสรีภาพ และการสนับสนุนค่อนข้างสูง เมื่อเปรียบเทียบกับคนสยามที่กลันตัน ซึ่งคนสยามในเกดะห์เป็นฐานเสียงที่เหนียวแน่นของพรรคอัมโน ซึ่งที่ผ่านมาเป็นพรรคที่ครองอำนาจทั้งในระดับรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่น (พรชัย นาคสีทอง และ อนินทร์ พุฒิโชติ, 2552: 51)

ดังนั้น การศึกษาเปรียบเทียบวิถีการอยู่อาศัยของคนไทยในภาคใต้ (นครศรีธรรมราชและสงขลา) กับคนสยามที่นับถือพุทธศาสนาในรัฐเกดะห์ มาเลเซีย ซึ่งมีฐานะเป็นคนติดแผ่นดิน ไม่ใช่ชาวมลายูแท้ จึงต้องเข้าใจพัฒนาการของบริบททางสังคม การเมืองและการปกครองของมาเลเซียจนถึงปัจจุบันซึ่งมีการปรับตัวแตกต่างจากบริบททางสังคม การเมืองและการปกครองของคนไทยที่นับถือพุทธ ศาสนาซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ในประเทศไทยในช่วงเวลาเดียวกัน

4. กรอบแนวคิดที่ใช้ศึกษา

การศึกษานี้ใช้ 3 กรอบแนวคิด ดังนี้

1) กรอบแนวคิดแบบองค์รวม (holistic views) ทำให้เห็นมิติความเชื่อมโยงของเครือข่ายที่ปฏิสัมพันธ์กันในเชิงกระบวนการ (วิศิษฐ์ วังวิญญู, ฌัฐพัส วังวิญญู และ สว่าง พงศ์ศิริพัฒน์, 2548 แปลจาก Capra, 2002; พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอุ้น), 2548) ซึ่งองค์รวมเป็นแบบแผนความเชื่อมโยง (pattern which connects) และมีบริบทของความหมาย และการศึกษา “โลกทัศน์” (world views) นั้นเป็นการศึกษาแบบแยกส่วน ฉะนั้นในการค้นหาความจริงจำเป็นต้องมีทัศนะในการแสวงหาความรู้ที่เปิดกว้างให้กระบวนการแสวงหาความรู้มีได้หลายทาง

2) กรอบแนวคิดนิเวศวัฒนธรรม (cultural ecology) โดย Julian Steward (1979) ได้อธิบายนิยามของนิเวศวัฒนธรรม (cultural ecology) ว่าเป็นกระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสภาพแวดล้อม (adaptation to environment) “The processes by which a society adapts to its environment.” (Winthrop, 1991 cited Steward, 1968) ซึ่งมองว่า สภาพแวดล้อมเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรม และอมรา พงศาพิชญ์ (2549) ได้อธิบายแนวคิดของ Steward ว่าเป็นการผนวกองค์ความรู้สาขาต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อศึกษาสังคมเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาอันเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมโดยใช้ “วัฒนธรรม” เป็นเครื่องมือสำคัญในการปรับตัว ได้แก่ เทคโนโลยีการผลิต โครงสร้างทางสังคม และสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เป็นเงื่อนไข และยศ สันตสมบัติ (2544) ได้สรุปนิเวศวัฒนธรรมตามทัศนะของ Steward ในการศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของสังคมวัฒนธรรม เพื่อใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ออกเป็น (1) ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับเทคโนโลยีทางการผลิต (2) ความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับพฤติกรรมของมนุษย์ และ (3) ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีต่อวัฒนธรรม ในการศึกษาสังคมวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นที่มีความหลากหลายและเปลี่ยนแปลงได้นั้น จำเป็นต้องสวมแว่นตาทางมานุษยวิทยาในการพิจารณา ซึ่งมีแนวคิด 2 แนวคิดที่สำคัญ คือ แนวคิดวิวัฒนาการ (evolutionism) และแนวคิดแพร่กระจาย (cultural diffusionism) และในการศึกษาสังคมวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นในปัจจุบันจำเป็นต้องปรับทั้งสองแนวทางเข้าด้วยกัน ทั้งการศึกษาความเปลี่ยนแปลงตามเวลา (vertical) และการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมทางแนวนอน (horizontal) ตามบริบทของพื้นที่ (place) และเวลา (time) เพื่อจะสามารถอ่านสังคมวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและมีความเปลี่ยนแปลง (สุภาวดี เชื้อพราหมณ์, 2556: 18)

3) กรอบแนวคิดเกี่ยวกับความคิดความเชื่อในพุทธศาสนา เริ่มจากการทำความเข้าใจในภาพกว้าง ในหลักปฏิจาสัมปทา หรือ กฎธรรมชาติตามหลักพุทธศาสนาที่กล่าวว่า “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิด เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ” ทุกอย่างล้วนจากเหตุและปัจจัย เมื่อถึงพร้อมอย่างเกื้อกูลย่อมก่อให้เกิดสิ่งใหม่ และสิ่งใหม่ก็สร้างเส้นทางเชื่อมโยงไม่สิ้นสุด หรือกล่าวว่า ทุกสิ่งเป็นอนัตตา (พระมหา-สุหิตย์ อาภากรโร (อบอุณ), 2548; พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2552) ไม่มีอะไรอยู่ในสภาวะของการเป็น-อยู่-คือ ที่เที่ยงแท้ และในระดับความเข้าใจของชาวบ้าน นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว (2553) ชี้ให้เห็น ความ “ธรรมดา” ของคนบ้านนอก ที่ปล่อยทุกอย่างให้เป็นไปตามธรรมชาติของความเป็นอนิจจังที่อันเป็นครรลองของชีวิต และความคิด ความเชื่ออันเนื่องมาจากพุทธศาสนานี้เองที่เป็นส่วนช่วยในการยอมรับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับชีวิต และเจาะจงเข้ามาในความคิดความเชื่อเกี่ยวกับพุทธศาสนาของชาวใต้ อติศักดิ์ ทองบุญ (2542:

7384) ได้อธิบายว่า ชาวไตยอมรับนับถือพุทธศาสนามาตั้งแต่แรกๆที่แพร่เข้าสู่สุวรรณภูมิ คำสอนต่างๆได้แทรกซึมจนกลายเป็นค่านิยมพื้นฐานในการดำเนินชีวิตและก่อให้เกิดโลกทัศน์ของชาวไตเฉพาะขึ้น ชาวไตนิยมเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม และเชื่อว่าผลกรรมที่จะส่งผลต่อชีวิต และชาวไตยังยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม เชื่อว่า เรื่องในอดีตเป็นบทเรียนและเป็นตัวกำกับชีวิตในปัจจุบันให้ดำเนินไปสู่ที่หมายอันดี

สรุป

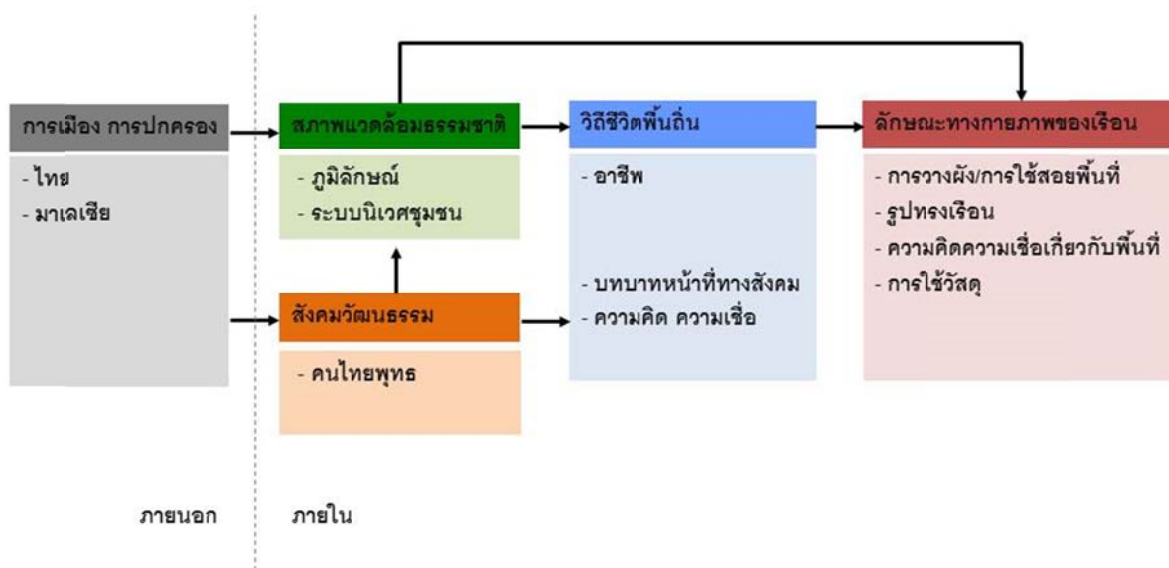
การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาหลายส่วน ได้แก่ ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของคนสยามในมาเลเซีย สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในภาคใต้ การเมืองการปกครองที่ส่งผลต่อคนสยามในมาเลเซีย และกรอบแนวคิด ทั้งองค์รวม (holistic views) แนวคิดนิเวศวัฒนธรรม (cultural ecology) และความคิดความเชื่อในพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการศึกษาแบบแยกส่วนหลายทาง มาวิเคราะห์ร่วมกันในหลายระดับ เพื่อใช้อ่านและให้ความสำคัญกับตีความเชิงความหมาย โดยเฉพาะความหมายของความเป็นถิ่นที่ (place) ในเชิงระบบที่สัมพันธ์กันของชีวิตและสภาพแวดล้อมที่มีความเปลี่ยนแปลง และต้องยอมรับในพื้นฐานที่ตัวชุมชนเองและชุมชนข้างเคียงเป็นสังคมวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและมีความเปลี่ยนแปลง

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพประเภทงานวิจัยเชิงสำรวจ ซึ่งทำการศึกษาเงื่อนไขในกลุ่มคนไทยพุทธ ภาคใต้ในจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา ในประเทศไทย และคนสยามในรัฐเกดะห์ (ไทรบุรี) ในประเทศมาเลเซีย โดยมีขั้นตอนต่างๆในการดำเนินงาน ดังนี้

งานวิจัยนี้มีกรอบแนวความคิดในการวิจัย (conceptual framework) ดังภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1 แผนที่แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

1. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้ระบบการเก็บข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation methods) อันประกอบด้วย ข้อมูลเอกสาร ข้อมูลจากการสำรวจ และการสัมภาษณ์เชิงลึก

(ก) ข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐานและกลุ่มชน และนโยบายการปกครองในพื้นที่ ลักษณะทางนิเวศ สังคมและเศรษฐกิจของชุมชน ตลอดจนแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

(ข) กำหนดพื้นที่ศึกษาในเก็บข้อมูลภาคสนามเพื่อใช้ศึกษาเปรียบเทียบ โดยเลือกพื้นที่ศึกษา คือ ชุมชนไทยพุทธในจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา และรัฐเกดะห์ (ไทรบุรี) ซึ่งทำการสำรวจ

ข้อมูลด้านเอกสาร แผนที่ และการสำรวจนำร่อง (pilot study) ศึกษาภาพรวมของบริบทและคัดเลือกชุมชน ซึ่งได้เลือกสรร 3 ชุมชน โดยเลือกอย่างเจาะจง (purposive sampling) ดังนี้

- ชุมชนแหลมและเขาพังไกร (ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน) อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช
- ชุมชนคูเต่า อ.หาดใหญ่และอ.บางกล่ำ (ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน) จ.สงขลา
- ชุมชนบ้านปลายระไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดั่ง รัฐเกดะห์ มาเลเซีย

ซึ่งยังคงสามารถรักษาวรรณดั้งเดิมไว้ได้อย่างเหนียวแน่น และในแต่ละชุมชนจะเลือกเรือนแต่ละมาวิเคราะห์ทางสถาปัตยกรรม

ชุมชนที่เลือกศึกษานั้น ให้ความสำคัญกับการเกาะกลุ่มในการตั้งถิ่นฐานและมีประวัติความเป็นมาร่วมกันที่สะท้อนความเป็นชุมชนและเป็นที่เข้าใจกันดีในระดับท้องถิ่น อาจารย์หลายหมู่บ้านเข้าด้วยกัน หรือ แบ่งแยกออกจากกัน ซึ่งไม่ได้แบ่งซ้อนทับพอดีตามการแบ่งของการปกครองส่วนท้องถิ่น ขอบเขตในการศึกษาชุมชนของงานวิจัยนี้อาจก้าวข้ามเขตการปกครองในบางท้องถิ่น

ภาพที่ 3.2 แผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งชุมชนที่เลือกเป็นกรณีศึกษา

ที่มา: <https://www.google.co.th/maps/@7.3464433,99.3729965,8z> เข้าถึงเมื่อ 20 พฤศจิกายน

หลังจากได้ชุมชนเลือกสรรตามเกณฑ์แล้ว จึงได้เลือกเรือนในแต่ละชุมชนจำนวน 4 หลัง เป็นตัวแทนที่อยู่อาศัย รวมทั้ง 3 ชุมชน จำนวน 12 หลัง และเลือกเรือนดั้งเดิมที่มีอายุ 50 ปีขึ้นไป เพื่อศึกษาลักษณะทางสถาปัตยกรรม ซึ่งมีเกณฑ์ในการเลือกเรือน ดังนี้

- สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างเรือนกับสภาพแวดล้อม
- ยังคงมีลักษณะสำคัญทางวัฒนธรรมเดิมของชุมชน

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

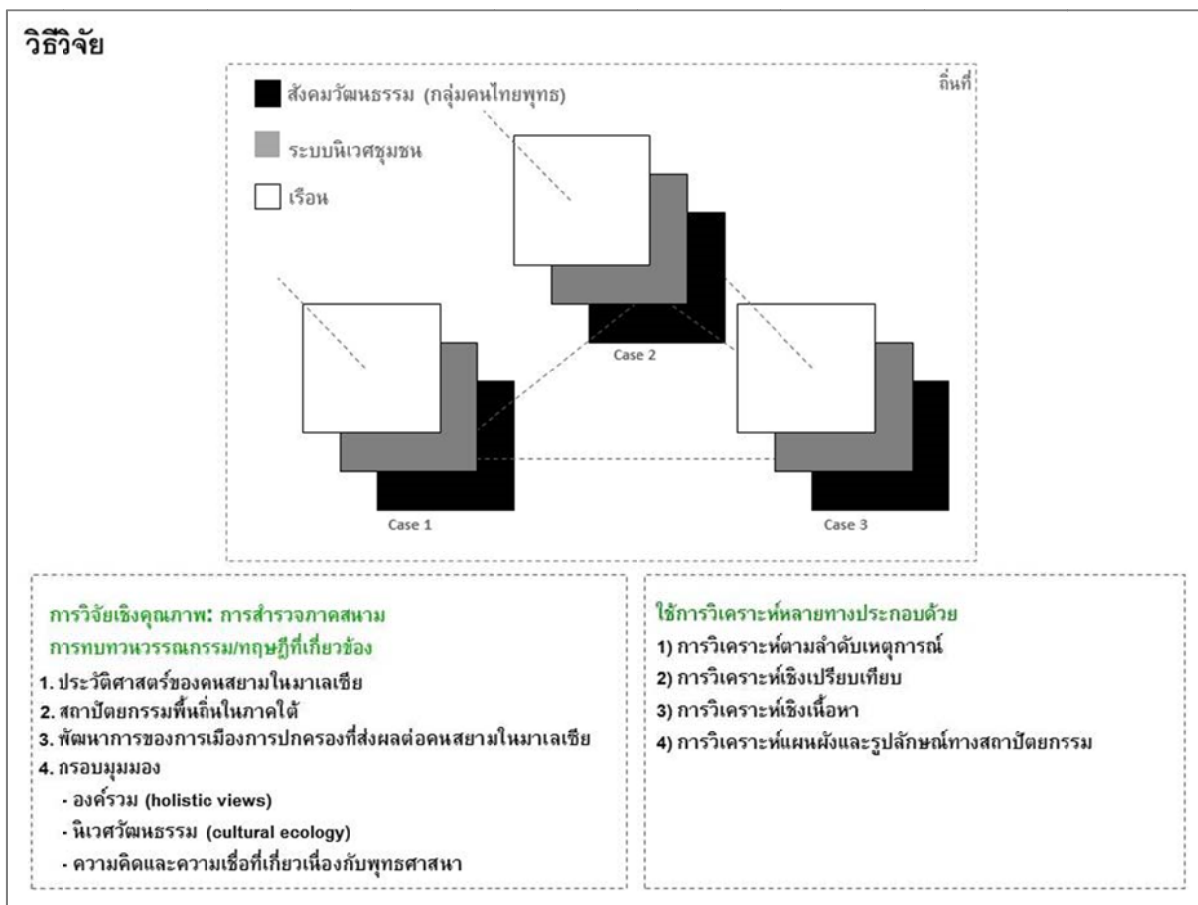
งานวิจัยนี้มีวิธีการศึกษาวิจัย การวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงที่ใช้การศึกษาตามลำดับ เหตุการณ์และการเปรียบเทียบ ดังภาพที่ 3.3

ในการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลง จำเป็นต้องใช้การวิเคราะห์หลายทาง ประกอบด้วย **หนึ่ง** การวิเคราะห์ตามลำดับเหตุการณ์ ซึ่งพิจารณาข้อมูลจากข้อมูลเอกสารทุติยภูมิ คำบอกเล่าจากการสัมภาษณ์ แผนที่ และภาพถ่าย (ถ้ามี) **สอง** การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ เพื่อจำแนกความเหมือนและความแตกต่างของลักษณะการอยู่อาศัยที่ปรากฏในเรือนและสภาพแวดล้อมในแต่ละชุมชนที่เลือกเป็นกรณีศึกษา **สาม** การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยใช้ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับองค์รวม นิเวศวัฒนธรรม ทัศนคติและความเชื่อของชาวไทยพุทธภาคใต้ และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในการทำความเข้าใจวิถีชีวิต และลักษณะการอยู่อาศัยที่ปรากฏ และ **สี่** การวิเคราะห์แผนผังและรูปลักษณะทางสถาปัตยกรรม เพื่อพิจารณาแผนผังเรือนและสภาพแวดล้อม ในการทำความเข้าใจวิถีชีวิตผ่านกิจกรรมการใช้สอยในเรือน และพิจารณารูปลักษณะของเรือนเพื่อเชื่อมโยงลักษณะทางสถาปัตยกรรมกับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม

3. การสังเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล

หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลโดยบูรณาการหลายวิธีเข้าด้วยกัน เพื่อใช้ในการศึกษาในลักษณะองค์รวมและศึกษาความเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบให้มากที่สุด พิจารณาประกอบภาพที่ 3.3 จะได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงและนำมาใช้การสังเคราะห์ข้อมูลและสรุปผล ซึ่งขั้นตอนนี้ จะสังเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจด้วยทฤษฎีที่เกี่ยวข้องทางนิเวศวัฒนธรรม ความเปลี่ยนแปลงของสังคมวัฒนธรรม ทัศนคติและความเชื่อของชาวไทยพุทธภาคใต้ และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ มาใช้ในการตอบคำถามของการวิจัย คือ “วิถีการอยู่อาศัยในเรือนและสภาพแวดล้อมของคนไทยพุทธดั้งเดิม ในฐานะที่ชุมชนภาคใต้มีการไปมาหาสู่ เคลื่อนไหว แลกเปลี่ยนในระบบการผลิต และสังคมวัฒนธรรมกันตั้งแต่ในอดีต

กรณีศึกษานครศรีธรรมราช สงขลา กับรัฐเกะต๊ะ (ไทรบุรี) ในมาเลเซียจะมีความคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันด้วยปัจจัยใด และมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงอย่างไร ด้วยปัจจัยใด”

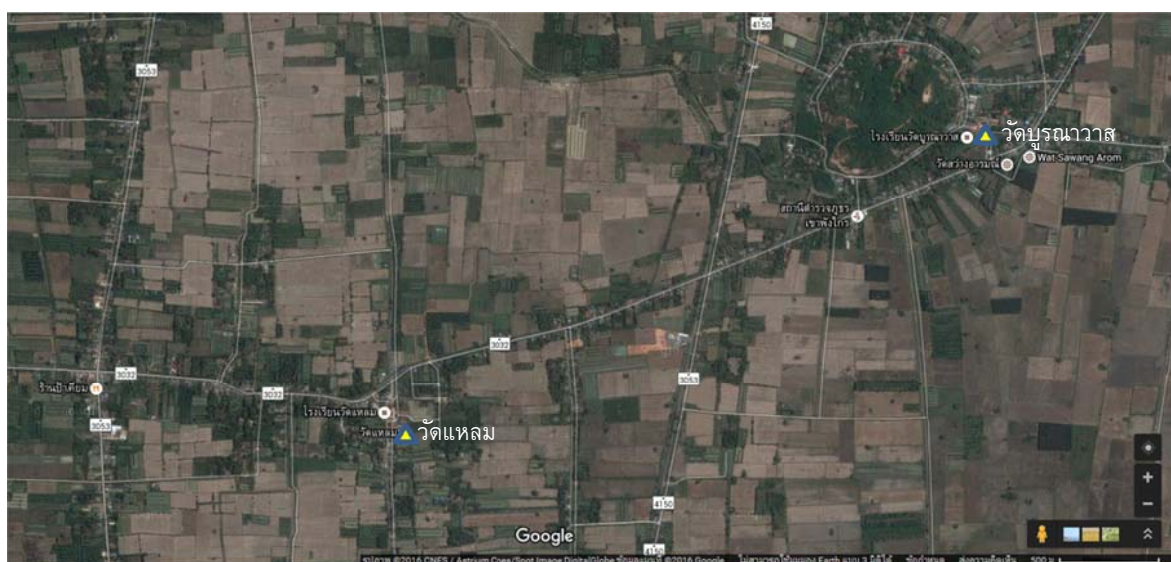
ภาพที่ 3.3 แสดงแผนที่แสดงวิธีการวิจัย

บทที่ 4

ลักษณะเรือนของคนไทยพุทธภาคใต้ กรณีศึกษานครศรีธรรมราช สงขลา กับคนสยามในรัฐเกดะห์ มาเลเซีย

เนื้อหาในบทนี้นำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งที่ได้จากภาคเอกสารและข้อมูลภาคสนามของลักษณะเรือนของคนไทยพุทธภาคใต้ นครศรีธรรมราช สงขลา กับคนสยามในรัฐเกดะห์ มาเลเซีย ในประเด็นข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ ตั้งแต่ประวัติความเป็นมาของชุมชน สภาพแวดล้อม การทำมาหากิน และเชื่อมโยงสู่ ลักษณะทางกายภาพเรือนที่ปรากฏและเปลี่ยนแปลงไป ทั้ง 3 ชุมชน โดยอธิบายเรียงตามลำดับ ดังนี้

1. ชุมชนแหลมและเขาพังไกรในพื้นที่ต่อเนื่องกัน อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช

ภาพที่ 4.1 แสดงภาพถ่ายทางอากาศพื้นที่ชุมชนแหลมและเขาพังไกรที่ต่อเนื่องกัน

ที่มา: <https://www.google.co.th/maps/@7.9712455,100.2339469,3077m/data=!3m1!1e3> เข้าถึงเมื่อ 16 พฤศจิกายน 2558

ภาพที่ 4.2 วัดแหลม ต.แหลม อ.หัวไทร ภาพที่ 4.3 วัดบูรณาวาส ต.เขาพังไกร อ.หัวไทร
ถ่ายเมื่อ 18 พฤศจิกายน 2558 ถ่ายเมื่อ 18 พฤศจิกายน 2558

1.1 ความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ตำบลแหลมเป็นที่ราบลุ่มมีคลองส่งน้ำไหลผ่านตอนกลางตำบลต่อเนื่องไปถึงตำบลเขาพังไกร ชุมชนในพื้นที่ศึกษาจะวางตัวแนวยาวไปตามถนนทางหลวงชนบทหมายเลข 3032 มีหมู่ที่ 2 บ้านแหลมกลาง-วัดแหลม และหมู่ที่ 4 บ้านหัวคลองแหลม มีวัดแหลม เป็นศูนย์กลาง รวมทั้งหมู่ 3 บ้านไร่ และหมู่ 4 บ้านดอนนอก (หัวไทรดอน) ตำบลเขาพังไกร ที่มีพื้นที่ต่อเนื่องกัน มีวัดบูรณาวาส เป็นศูนย์กลาง ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก

วิเชียร ณ นคร, สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2542: 8576, 8580) ได้อธิบายความเป็นมาของชื่อ “แหลม” หรือบ้านแหลม เป็นนามสถานที่บ่งบอกถึงสภาพทางภูมิศาสตร์ในอดีต สอดคล้องกับ ภัทรวรรณ แท่นทอง (2550: 2-8) อธิบายถึงที่มาของชื่อตำบลแหลมว่า มาจากลักษณะที่ตั้งตามภูมิประเทศ ที่เป็นที่ราบลุ่มและเป็นเนินสูงมีป่าไม้ยืนแหลมออกมากลางทุ่งหญ้าขนาดใหญ่ เหมาะแก่การทำนา ปลูกผักเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย มีนายขวัญ จันทรแร่ได้นำพรรคพวกเดินทางมาจากสงขลามาทำบุญกราบไหว้พระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราชเห็นบริเวณบ้านท่าเตียนมีความอุดมสมบูรณ์ดี มีคลองธรรมชาติไหลผ่านจึงพาพวกพ้องมาจับจองที่ดินทำกิน

วิเชียร ณ นคร, สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2542: 8576, 8580) และอธิบายต่อว่า ชื่อ “พังไกร” นั้น ตามคำบอกเล่าของชาวบ้าน เพราะบริเวณเชิงเขาแห่งนี้เคยเป็นที่อยู่ของช้างป่า ที่ชื่อ “พลายดำ” และ “พังไกร” ครั้นช้างพังไกรล้มลง ชาวบ้านจึงเรียกบริเวณนั้นว่า “เขาพังไกร” ตามลักษณะที่มีภูเขาและเกี่ยวกับช้างพังไกร ดังกล่าว

เดิมอำเภอหัวไทร ตั้งอยู่บริเวณเขาพังไกร ก่อนเป็นอำเภอปรากฏในทำเนียบข้าราชการนครศรีธรรมราช พ.ศ. 2354 และรายงานการปฏิบัติราชการ ศ.ก.116 (พ.ศ. 2440) ของพระยาสุขุมนัยวินิต ข้าหลวงเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลนครศรีธรรมราชกล่าวถึงสภาพท้องถิ่นบางประการ เช่น การค้าขายว่า “เข้าเปลือกเข้าสารในแขวงอำเภอเขาพังไกร แลเบี้ยชดมีมาก ซึ่งราษฎรพามาจำหน่ายที่ปากน้ำพหนัง ลงเรือไปสิงคโปร์ เมืองแขกบ้าง กรุงเทพบ้าง...”

(วิเชียร ณ นคร, สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2542: 8576)

เมื่อ ร.ศ. 124 (พ.ศ. 2448) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จประพาสหัวเมืองชายทะเลปากน้ำใต้เสด็จถึงอำเภอปากพหนัง ทรงบันทึกไว้เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม ร.ศ. 124 ตอนหนึ่งมีว่า “ต่อโรงสีไฟขึ้นไปไม่มากนัก ถึงปากแพรก ซึ่งเป็นแม่น้ำ 2 แยกๆ หนึ่งเลียบไปตามทะเลถึงตำบลทุ่งพังไกร ซึ่งเป็นที่นาอุดมดี บ้างจिनกล่าวกันว่า ดีกว่านาคลองรังสิต และมีที่ว่างเหลืออยู่มาก จะทำนาขึ้นใหม่กว่าที่มีอยู่แล้วเดี๋ยวนี้อีก 10 เท่า เขากะกำลังทูลกันว่าถ้ามีนาบริบูรณ์จะตั้งโรงสีไฟได้ประมาณ 10 โรง ขาดแต่คนเท่านั้น นาทั้งมณฑลนครศรีธรรมราชไม่มีที่ไหนสู้ ลำน้ำนั้นเรือกลไฟขนาดศรีธรรมราชขึ้นไปได้ตลอดถึงพังไกร ในเวลานั้นแล้งต่อพังไกรไปเป็นคลองเล็กลง แต่ถ้าน้ำเรือศรีธรรมราชไปได้ถึงอำเภอรโนด แขวงสงขลาตกทะเลสาบ” อันนี้แสดงความเป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำและเส้นทางเดินเรือของท้องที่ “อำเภอเขาพังไกร” ในสมัยรัชกาลที่ 5 (วิเชียร ณ นคร, สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2542: 8576-8579)

ผู้คนที่มาตั้งถิ่นฐานในอ.หัวไทร มีทั้ง คนไทย คนจีน และมุสลิม เป็นคนไทย 70% คนจีน 25% และคนมุสลิม 5% (ภัทรวรรณ แท่นทอง, 2550: 2-5)

อาชีพของชุมชน ต.เขาพังไกร ที่สำคัญที่สุด คือ การเกษตรกรรมเป็นหลักโดยเฉพาะการทำนาปี ในปีหนึ่งทำนาครั้งเดียว การทำนาของคนในชุมชนในอดีตเป็นไปด้วยความยากลำบาก เพราะอาศัยน้ำฝน ชาวนาประสบกับปัญหาความยากจน

เจียร ถิรินทร์พงศ์ (2548: 48) อธิบายว่า สมัยก่อนผู้คนในต.แหลมและต.เขาพังไกรใช้ลำคลองไปมาหาสู่กัน ลำคลองสายนี้มีต้นน้ำมาจากอ.ชะอวด ผ่านต.แหลม ต.เขาพังไกร ต่อไปจนถึงอ.หัวไทรและอ.ปากพหนัง และไปถึงอ.ระโนด จ.สงขลา และเมื่อประมาณ 50 ปีที่ผ่านมา สมัยจอมพล ป.

พิบูลย์สงคราม เป็นนายกรัฐมนตรี ได้มีการขุดดินทำถนนเชื่อม ตำบลแหลม ตำบลเขาพังไกร และไปถึงอำเภอหัวไทร จากนั้นการคมนาคมทางน้ำก็ค่อย ๆ หมดความสำคัญลงไปเรื่อย ๆ จน ลำคลองต้นเขินในที่สุด

สรุปความจาก เจียร ถิรินทรพงศ์ (2548: 46-47) ถึงการพัฒนาชุมชนต.เขาพังไกร ตั้งแต่ พ.ศ. 2499 - พ.ศ. 2518 ได้ดังนี้

1) มีระบบประปา ที่สร้างไว้เชิงเขาแล้วปล่อยให้ใช้ได้กันทั่วทั้งหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียง เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำดื่มมาใช้

2) การตัดถนนในเขาพังไกร รถยนต์ผ่านไปมาได้สะดวก ปัจจุบันได้พัฒนาเป็นถนนคอนกรีต ระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร

3) ขุดเหมืองเป็นระยะทางยาวประมาณ 11 กิโลเมตร เพื่อประโยชน์ในการใช้น้ำในฤดูทำนา และการประมง และขอบเหมืองทำเป็นถนนดิน เพื่อขนส่งผลิตผลการเกษตรออกไปขาย

4) ได้พัฒนาถนนสายอำเภอหัวไทร-เขาพังไกร

5) ได้พัฒนาถนนสายตลาดเขาพังไกรไปสู่ตำบลคลองแคน อ.ระโนด จ.สงขลา ระยะทางยาว

6) ได้ตัดถนนจากบ้านลากซาย บางตะพาน – บ้านสามแพรก ให้ประชาชนในตำบลเขาพังไกรและตำบลใกล้เคียงได้รับความสะดวกในการไปมาหาสู่กัน เพราะถ้าไม่มีถนนสายต่าง ๆ ดังที่กล่าวแล้ว เป็นการยากที่ชาวตำบลเขาพังไกรและตำบลใกล้เคียงจะเดินทางไปมาหาสู่กัน เพราะในฤดูฝนมีน้ำท่วมทุกปี ไม่มีทางระบายน้ำลงสู่อ่าวไทย

และสรุปความจากบรรจง นะแส (2554) ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ปี 2535 เกิดโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง²อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ในการจัดการน้ำเพื่อแก้ปัญหา ดังนี้ 1) เพื่อป้องกันน้ำเค็มจากทะเลที่จะไหลเข้าไปในแม่น้ำปากพนัง และลำน้ำสาขา

² “ลุ่มน้ำปากพนัง” “อำเภอหัวไทร” จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำที่มีชื่อว่า “ลุ่มน้ำปากพนัง” ซึ่งมีครอบคลุมพื้นที่ใน 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช (อำเภอปากพนัง อำเภอเชียรใหญ่ อำเภอหัวไทร อำเภอชะอวด อำเภอร่อนพิบูลย์ อำเภोजุฬาภรณ์ อำเภอลานสกาบางส่วน อำเภอเมืองบางส่วน และกิ่งอำเภอพระพรหม) อำเภอกวนขนุน จังหวัดพัทลุง และอำเภอระโนด (จังหวัดสงขลา บางส่วน) (บรรจง นะแส, 2554)

2) เพื่อลดระยะเวลาในการระบายน้ำท่วมออกจากพื้นที่ที่เกิดอุทกภัย 3) เพื่อขจัดปัญหาความขัดแย้งระหว่างราษฎรที่ทำนาทุ่งและราษฎรที่ทำนาข้าว 4) เพื่อกักเก็บน้ำจืดและเป็นแหล่งเพาะพันธุ์และขยายพันธุ์สัตว์น้ำจืดได้ 5) ช่วยสร้างระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมของอ่าวปากพวงให้มีสภาพดีขึ้น และ 6) เพื่อลดปัญหาการอพยพย้ายถิ่นฐานของราษฎร ซึ่งในอดีตพื้นที่ดังกล่าวมีปัญหาผาหมอก พอสมควร และประชาชนในพื้นที่อพยพย้ายถิ่นฐานเพราะการคมนาคมไม่สะดวก

การศึกษาข้อมูลเอกสารทำให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงในชุมชนแหลมและเขาพังไกร อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช มาจากนโยบายของภาครัฐ สำคัญ คือ การจัดการน้ำด้านการเกษตร และการเปลี่ยนแปลงการคมนาคมทางน้ำมาเป็นทางบก เป็นสำคัญ ที่ส่งผลต่อชีวิตของชาวบ้านถิ่นนี้ที่ทำนาเป็นหลัก และความเป็นสังคมชนบทห่างไกล ซึ่งปัจจุบันยังเป็นเช่นนั้น แม้ว่าการคมนาคมจะสะดวกขึ้น แต่ก็ยังเป็นชุมชนที่เข้าถึงยาก และในช่วงน้ำหลาก จะเกิดน้ำท่วม แม้ว่าน้ำจะขังไม่นานแต่ก็ทำให้การคมนาคมเชื่อมต่อของชุมชนไม่สะดวกนัก ชาวบ้านต้องพึ่งพาตนเอง ในปี 2559 ที่ผ่านมา พื้นที่นี้ก็เกิดน้ำท่วมขัง และปัจจัยสำคัญ คือ คลองพระราชดำริ ชะอวด-แพรกเมือง ซึ่งรับน้ำที่ไหลป่าตั้งแต่อำเภอลำทะลุลงสู่ทะเล ทำให้น้ำที่ไหลป่าลงทะเลได้เร็ว ลดการท่วมขังในพื้นที่น้ำหลากได้ ยกเว้นในพื้นที่ลุ่มใต้คันคลอง หรือคันดิน ซึ่งกลายเป็นน้ำขัง (จาก “ข่าวน้ำท่วมขัง จ.นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 12 ธ.ค. 59” <http://news.ch3thailand.com/local/31738> เข้าถึงเมื่อ 30 มีนาคม 2560)

แม้ว่าจะมีโครงการชลประทานอันเนื่องมาจากพระราชดำรินในพื้นที่ คลองชะอวด-แพรกเมือง แต่การทำเกษตรกรรมสมัยใหม่และการเปลี่ยนรูปแบบการผลิตในชุมชน เช่น การใช้เครื่องจักรแทนแรงงานวัวควาย การใช้ปุ๋ย สารเคมี พันธุ์ข้าว มีต้นทุนสูง และขายผลผลิตได้ราคาต่ำ ทำให้ชาวนาก็ยังประสบปัญหารายได้ ต้องทำอาชีพเสริมหรือเปลี่ยนอาชีพ เช่น การรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม แปรรูปอาหารในพื้นที่ใกล้เคียง การทำนาทุ่ง หรือปรับเปลี่ยนรูปแบบการเกษตรเป็นทำไร่สวนผสม ล้วนส่งผลต่อวิถีชีวิตชาวบ้าน เศรษฐกิจและสังคมในชุมชน แต่อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจภาคสนามพบว่า ชาวบ้านยังคงมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับวัดในฐานะศูนย์กลางของชุมชน และการเข้าร่วมประเพณีท้องถิ่น เช่น งานบุญเดือนสิบ งานสงกรานต์ เป็นต้น

1.2 ลักษณะของเรือน

การมาตั้งถิ่นฐานในต.แหลมยุคแรก นายคง จันทรเทพ อ่างในภักทรรณ แท่นทอง (2550: 2-8) ว่า บ้านมุงหลังคาและฝากันด้วยใบปรีอ และพื้นบ้านปูด้วยไม้ไผ่ และบ้านเรือนในต.เขาพังไกรว่า การตั้งถิ่นฐานในยุคแรกๆ ตั้งบริเวณเนินพังการ ซึ่งคือ บริเวณริมคลองที่น้ำท่วมไม่ถึง มีการตั้งบ้านเรือนเป็นหย่อมๆ และอยู่ใกล้เคียงกัน ลักษณะที่อยู่อาศัยสร้างด้วยไม้เสม็ด (จากบริเวณป่าพรุทาง

ตะวันตก) หลังคามุงใบปรีอ พื้นเป็นฟากไม้ไผ่ ลักษณะเรือนเป็นทรงไทย วางแนวยาวทางทิศ ตะวันออก-ตะวันตก เพื่อไม่ให้ขวางตะวัน และป้องกันลมแรง มีบ่อน้ำธรรมชาติของชุมชนที่เชิงเขา และมีหลาทวด (ภัทรวรรณ แท่นทอง, 2550: 2-11)

บ้านเรือนส่วนใหญ่มักตั้งเรียงรายหนาแน่นตามริมคลอง มีการแต่งงานกับคนจีนในหมู่บ้าน ดอน ต.เขาพังไกร ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษานั้น จากข้อมูลเอกสารนั้นมีคนจีนอพยพเข้า และคนจาก อ.ระโนด จ.สงขลาเข้ามาอยู่ และเป็นลักษณะการขยายหมู่บ้านจากพังการ หรือ โคกริมนำไปสู่ที่ราบ (ภัทรวรรณ แท่นทอง, 2550: 2-13)

จากการสำรวจภาคสนาม การถ่ายภาพ การสัมภาษณ์เชิงลึก สัมภาษณ์วัดและเขียนแบบทาง สถาปัตยกรรม เรือนจำนวน 4 หลัง และให้รหัส (N1-N4) ตามภาพประกอบ และได้ทำการสรุป ความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตกับลักษณะเรือนดังตารางที่ 4.1

สรุปการวิเคราะห์ สถาปัตยกรรมชุมชนแหลมและเขาพังไกรในพื้นที่ต่อเนื่องกัน อ.หัวไทร จ. นครศรีธรรมราช ดังนี้

1) การวางผังเรือน ผังวางตามยาวขนานในทิศตะวันออก-ตะวันตก วางตามตะวัน ป้องกันลม แรงแด้านหน้าบ้านจะเข้าทางด้านยาวของอาคาร ขนานไปกับถนน ทางเข้ามีชายคาคลุม เข้าสู่โถง กลางบ้าน และเชื่อมไปยังห้องนอนของบ้าน ในกรณีบางหลังเป็นเรือนปั้นหยาสองชั้น จะมีการใช้ชั้น สองเป็นห้องนอน และชั้นล่างเป็นโถงและด้านข้างมีเรือนครัววางขวางกับทิศทางเรือนหลัก มียุ้งข้าว อยู่ด้านหลัง หรือบางหลังมีห้องข้าวอยู่ในบริเวณเรือนครัว

2) รูปทรงเรือน มี 2 แบบ แบบแรก เป็นเรือนจั่วแฝด ยกพื้นเตี้ย แบบที่สองเป็นเรือนปั้นหยา สองชั้น ในลักษณะเรือนแถวแบบจีน แต่ตั้งอยู่โดดเดี่ยวไม่ได้ติดต่อกัน

3) โครงสร้างและวัสดุ มี 2 แบบ แบบแรก สำหรับเรือนจั่วแฝด จะเป็นโครงสร้างช่อคู่-อะเสคู่ เพื่อเพิ่มความแข็งแรง รับแรงลมที่มาปะทะ แบบที่สอง เป็นเรือนปั้นหยาสองชั้น จะเป็นโครงสร้างช่อ เดี่ยว-อะเสเดี่ยว และใช้ไม้ขนาดใหญ่ไม้เนื้อแข็ง หลังคามุงกระเบื้องดินเผาเป็นหลัก จะมุงสังกะสีใน ส่วนที่ต่อเติมใหม่

4) ความเชื่อในเรือน ยังคงปรากฏ มีหิ้งพระและภาพบรรพบุรุษทุกหลัง หน้าห้องนอนพ่อแม่ เช่น ในเรือนรหัส N1 มีเพดานตายายอยู่ในเรือนแม่ และอยู่ในตำแหน่งสูงสุด ส่วนใหญ่ยังคงหันหัว นอนทางทิศใต้และทิศตะวันออก

5) การต่อเติมมักจะเป็นห้องน้ำ การกั้นห้องนอนใหม่ และต่อเติมห้องครัว มีการใช้พื้นที่สำเร็จรูปในบริเวณหน้าบ้านแทนไม้ เช่น เรือนรหัส N2

ภาพที่ 4.4 แสดงเรือนรหัส N1 ถ่ายเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2558

ภาพที่ 4.5 แสดงเรือนรหัส N2 ถ่ายเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2558

ภาพที่ 4.6 แสดงเรือนรหัส N3 ถ่ายเมื่อ 17 พฤศจิกายน 2558

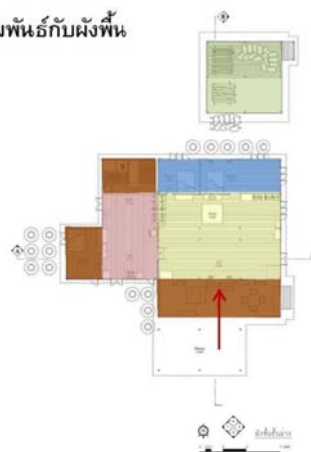
ภาพที่ 4.7 แสดงเรือนรหัส N4 ถ่ายเมื่อ 18 พฤศจิกายน 2558

ตารางที่ 4.1 แสดงความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตกับลักษณะเรือนของชุมชนแหลมและเขาพังไกรในพื้นที่
ต่อเนื่องกัน อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช

หัวข้อ	รายละเอียดข้อมูล
อายุเรือน/เจ้าของ	N1 70 ปีขึ้นไป/ 92 ปี สร้างเอง N2 70 ปีขึ้นไป/ 66 ปี แม่สร้าง N3 50 ปีขึ้นไป/ 80 ปีขึ้นไป (สัมภาษณ์ญาติ อายุประมาณ 30 ปี) N4 50 ปีขึ้นไป/ 40 ปีขึ้นไป (สัมภาษณ์พี่สาว อายุประมาณ 50 ปี)
สมาชิกในเรือน	N1 9 คน (ปัจจุบัน 9 คน) N2 9 คน (ปัจจุบัน 4 คน) N3 – คน (ปัจจุบัน 1 คน) N4 – คน (ปัจจุบัน 7 คน)
อาชีพ	N1 ทำนา (ลูกค้าขาย) N2 ทำนา (ทำนา ลูกรับราชการ) N3 ทำนา ค้าขาย (ญาติที่อยู่ในบ้านชกมวย) N4 ทำนา (ทำนา)
การใช้พื้นที่ในเรือน	N1 เรือนแฝดแบ่งเป็นห้องโถงและห้องนอน ต่อเติมครัวและห้องน้ำ มีเรือนข้าว ใต้ถุนเตี้ย N2 เรือนแฝดแบ่งเป็นห้องโถงและห้องนอน ต่อเติมครัวและห้องน้ำ มีเรือนข้าว ใต้ถุนเตี้ย N3 เรือนเดี่ยว 2 ชั้น แบ่งเป็นห้องโถงและห้องนอน ต่อเติมครัวและห้องน้ำ N4 เรือนเดี่ยว 2 ชั้น แบ่งเป็นห้องโถงและห้องนอน ต่อเติมครัวและห้องน้ำ มีเรือนข้าว
รูปทรงเรือน	N1 เรือนจั่วแฝดหันจั่วทิศตะวันออก ด้านยาวเป็นหน้าบ้าน แยกเรือนครัว N2 เรือนจั่วแฝดหันจั่วทิศตะวันออก ด้านยาวเป็นหน้าบ้าน แยกเรือนครัว N3 เรือนปั้นหยาเดี่ยว 2 ชั้น หันหน้าทิศใต้ ด้านยาวเป็นหน้าบ้าน แยกเรือนครัว N4 เรือนปั้นหยาเดี่ยว 2 ชั้น หันหน้าทิศเหนือ ด้านยาวเป็นหน้าบ้าน แยกเรือนครัว
โครงสร้าง	N1 ใช้อู่อะเสด หลังคาจั่ว มุงกระเบื้องดินเผาและกระเบื้องลอน N2 ใช้อู่อะเสด หลังคาจั่ว มุงกระเบื้องดินเผาและกระเบื้องลอน N3 ใช้อู่อะเสด หลังคาจั่ว มุงกระเบื้องดินเผา N4 ใช้อู่อะเสด หลังคาจั่ว มุงกระเบื้องดินเผา
ความเชื่อในเรือน	N1 หันหัวทางทิศตะวันออก มีเชื้อสายตาหลวง มีเพดานตายาย N2 หันนอนทิศตะวันออก N3 หันนอนทิศตะวันออก N4 หันนอนทิศตะวันออก
การต่อเติมและซ่อมแซมเรือน	N1 ต่อครัว 2 ครั้ง กันห้องนอนใหม่ N2 ทำห้องน้ำ พ.ศ. 2520 ต่อพื้นที่สำเร็จรูปหน้าบ้าน เปลี่ยนจากมาเป็นกระเบื้องดินเผา N3 ต่อห้องน้ำ N4 ต่อครัวและห้องน้ำ

การวิเคราะห์ชีวิตที่สัมพันธ์กับผังพื้นที่
ชุมชนแหลม-พังไกร

- โถง
- ครัว
- ห้องนอน
- ผู้ขำว
- ต่อเติมใหม่

N1

N2

N3

N4

ภาพที่ 4.8 แสดงการวิเคราะห์ชีวิตที่สัมพันธ์กับผังพื้นที่เรือนชุมชนแหลมและเขาพังไกรในพื้นที่
ต่อเนื่องกัน อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช

N1

N2

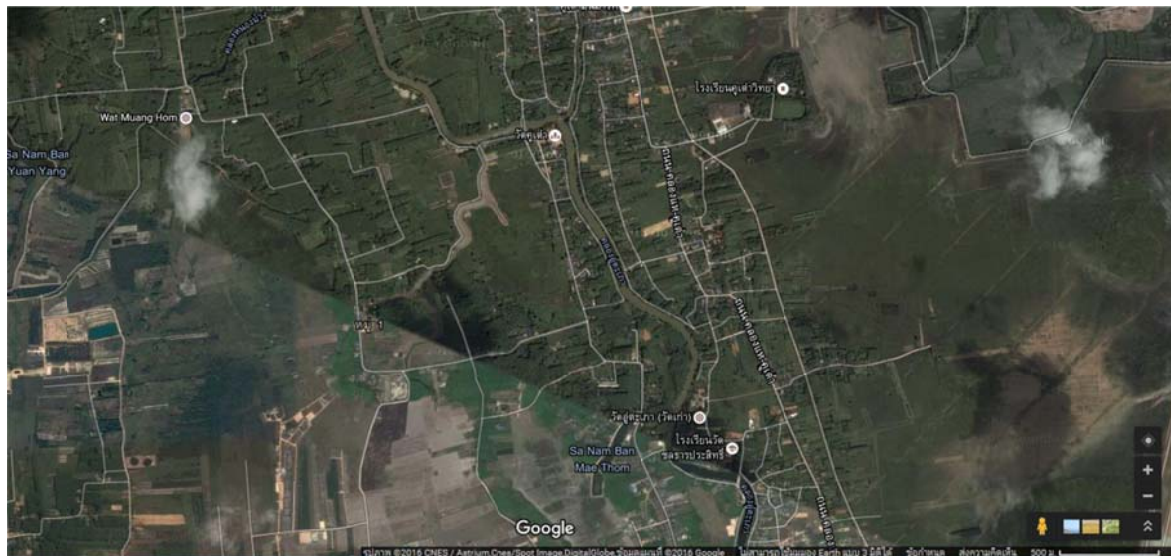
N3

N4

ภาพที่ 4.9 แสดงรูปตัดของเรือนชุมชนแหลมและเขาพังไกรในพื้นที่ต่อเนื่องกัน อ.หัวไทร จ.
นครศรีธรรมราช

2. ชุมชนคุเต๋อ อ.หาดใหญ่ และอ.บางกล่ำ ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน จ.สงขลา

ภาพที่ 4.10 แสดงภาพถ่ายทางอากาศพื้นที่ชุมชนคุเต๋อ

ที่มา: <https://www.google.co.th/maps/@7.102344,100.4659748,3083m/data=!3m1!1e3> เข้าถึงเมื่อ 18 พฤศจิกายน 2558

ภาพที่ 4.11 แสดงวัดคุเต๋อ ต.แม่ทอม อ.บางกล่ำ จ.สงขลา ถ่ายเมื่อ 18 พฤศจิกายน 2558

2.1 ความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ชื่อชุมชนตรงกับชื่อวัดคุเต่า ซึ่งวัดคุเต่า ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ต.แม่athom อ.บางกล่ำ จ.สงขลา ต่อเนื่องไปกับพื้นที่หมู่ที่ 6 บ้านคุเต่าเดิม คือ บ้านจีน ต.คุเต่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา ผังชุมชน ยาวตามถนนและสายน้ำ มีวัดคุเต่าเป็นศูนย์กลาง ตั้งอยู่ริมน้ำ เนื่องจากรอบๆบริเวณที่ตั้งวัดเดิมเป็นที่ลุ่มและเป็นที่อาศัยของเต่าเป็นจำนวนมากชาวบ้านจึงเรียกกันว่า “วัดคุเต่า” ต่อมาเมื่อชาวจีนเข้ามาทำมาหากินบริเวณสองฟากของคลองอยู่ตะเภามากขึ้นจนบริเวณริมน้ำเกิดเป็นหมู่บ้านขึ้น (สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์, 2542: 1067)

คนเฒ่า คนแก่ เล่าว่าแต่เดิมการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในชุมชนตำบลคุเต่าได้ยึดเอาแนวคลองอยู่ตะเภาตลอดแนวที่ตั้งบ้านเรือนเพราะริมคลองมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและยังเป็นเส้นทางคมนาคม ติดต่อกับชุมชนอื่นๆ (เทศบาลตำบลคุเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, 2559)

สมเด็จพระเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช ทรงบันทึกไว้ในหนังสือพระนิพนธ์เรื่อง “ชีวิตฉัน” เล่าถึงการเสด็จวัดคุเต่าของพระองค์ท่านเมื่อ พ.ศ. 2427 ว่า “มีคลองแห่งหนึ่งชื่อคลองอยู่ตะเภา ปากคลองกว้างประมาณ 4 วา น้ำลึกประมาณ 2 ศอก ในลำคลอง 2 ฟาก มีต้นไม้เป็นชายเฟื้อยต้นเหงือกปลาหมอ ประชไช้ เป็นต้น ในคลองน้ำลึกประมาณ 4-6 ศอก คลองลดเลี้ยวไปประมาณ 100 เส้นเศษ มีสวนมะพร้าว สวนผลไม้ต่างๆ มีสวนส้มแป้นสวนพิเศษตลอดไปทั้ง 2 ฟากคลองประมาณ 10 สวนเศษแป้นส้มจุก ซึ่งชาวกรุงเทพฯเรียกส้มการังตาม สวนเหล่านี้สวนไทยสักส่วนหนึ่ง สวนจีนสัก 2 ส่วน มีบ้านเรือนตั้งประจำอยู่ที่สวนแป้นอันมาก ในลำคลองระหว่างสวนส้มนั้น มีวัดอยู่แห่งหนึ่งชื่อวัดสระเต่า มีศาลาที่พัก 2 หลัง มีพระสงฆ์ 17 รูป ที่ตรงมุมวัดนั้นมีคลองแยกไปทางตะวันตก” (สุริวงค์ พงศ์ไพบูลย์, 2542: 1068)

หทัยรัตน์ ทองสกุล และ เกียรติวาท บุญปรากฏ (2555: 83) อธิบายว่า ผู้คนชุมชนคุเต่าใช้ชีวิตสัมพันธ์กับสายน้ำ ชุมชนแห่งนี้จึงเป็นสถานที่พักสินค้าของพ่อค้าและมีนักเดินทางจากต่างถิ่นทั้งของชาวไทยพุทธ ชาวจีน และชาวมุสลิมที่ต้องการเดินทางไปยังอำเภอเมืองหาดใหญ่ หรือชุมชนใกล้เคียง เนื่องจากมีท่าเรือตลอดลำคลองอยู่ตะเภาอยู่มากมาย เช่น ท่าเรือคลองแห ท่าเรือคองหงส์ ท่าเรือหาดใหญ่ สถานที่พักสินค้า และมีที่พักเรือของพ่อค้าและนักเดินทางจากต่างถิ่น

ชุมชนตำบลคูเต่า ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มตอนปลายของคลองอุตะเถาและส่วนหนึ่งติดชายฝั่งทะเลสาบสงขลา มีที่ราบลุ่มผืนใหญ่เป็นพื้นที่ทำนาในอดีต และมีพื้นที่ทำสวนอยู่เล็กน้อย วิถีชีวิตของผู้นั้นจะอยู่แบบเรียบง่าย มีการพึ่งพาอาศัยกันสูงมาก ฐานะของคนในชุมชน จึงเป็นลักษณะพออยู่พอกิน เช่น การทำนา การทำสวนกล้วยตานี การทำสวนส้มโอ ส้มแป้น ทำประมง หลังปีพ.ศ. 2530 มีปัญหาด้านการทำนา เนื่องจากสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป การทำนาไม่ค่อยได้ผล จึงหันไปประกอบอาชีพรับจ้าง ขายเป็นแรงงานในเมืองหาดใหญ่ ปลูกผัก อ้อย เลี้ยงปลาดุก เลี้ยงกุ้ง ทำประมง และค้าขาย เป็นต้น (เทศบาลตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, 2559)

จากการสำรวจภาคสนามพบว่า ชาวบ้านยังคงมีความสัมพันธ์แนบแน่นกับวัดในฐานะศูนย์กลางของชุมชน เป็นวัดที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม ได้แก่ พระอุโบสถวัดคูเต่า ได้รับการขึ้นทะเบียนจากกรมศิลปากรโดยได้มีการปฏิสังขรณ์ใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2538 และศาลาการเปรียญของวัดซึ่งทั้งวัด ชุมชน และนักวิชาการช่วยกันอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีส่วนร่วมจนได้รับรางวัลจากยูเนสโก และชาวบ้านมีการรวมกลุ่มช่วยเหลือกันในลักษณะชุมชนเข้มแข็ง และเข้าร่วมประเพณีท้องถิ่น เช่น งานบุญเดือนสิบ งานสงกรานต์ เป็นต้น

ชุมชนคูเต่าเป็นชุมชนค้าขายที่สำคัญ ในสมัยที่ยังมีการคมนาคมทางน้ำในคลองอุตะเถาและทะเลสาบสงขลา มีตลาดน้ำคูเต่าซึ่งในอดีตคึกคักมากแต่ ประมาณปี พ.ศ. 2520 เริ่มมีการใช้รถยนต์ในการคมนาคมมากขึ้น การค้าขายในตลาดน้ำคูเต่าเริ่มซบเซาลงเรื่อยๆ จนกลายเป็นตลาดที่ไม่ใหญ่มากนักในปัจจุบัน (ธิป ศรีสกุลไชยรัก, 2559)

ปัญหาด้านสภาพแวดล้อมในพื้นที่ พื้นที่ตำบลคูเต่า เป็นพื้นที่ปลายน้ำคลองอุตะเถา จะรับน้ำจากคลองสายหลัก ก่อนระบายลงสู่ทะเลสาบสงขลา ชุมชนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ตามแนวคลองอุตะเถา จึงได้รับผลกระทบจากอุทกภัย ซึ่งในปี 2560 ที่ผ่านมาก็ประสบปัญหาอุทกภัย และน้ำได้ท่วมเข้าไปในบริเวณวัดคูเต่า และจากข่าว “น้ำท่วมคูเต่า จ.สงขลา ถนนพังเร่งฟื้นฟู” ในวันที่ 14 ธ.ค. 2560 <http://news.ch7.com/detail/261593> เข้าถึงเมื่อ 30 มีนาคม 2561 ระบุว่า ชาวบ้านในพื้นที่หมู่ 7 บ้านใต้ ตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ได้ร่วมกับเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลคูเต่า ช่วยกันเร่งซ่อมแซมถนนสายบ้านใต้-ท่านางหอม ซึ่งสะท้อนการพึ่งพาตนเองและความร่วมมือกันในชุมชน

ปัญหาอุทกภัยในพื้นที่ ซึ่งแม้จะมีโครงการบรรเทาอุทกภัย อำเภอหาดใหญ่อันเนื่องมาจากพระราชดำริในบริเวณคลองอุตะเถา ในแผนการดำเนินงานปี พ.ศ.2544-2548 แต่ชุมชนคูเต่าก็ได้ได้รับผลกระทบเนื่องจากเป็นพื้นที่รองรับน้ำสุดท้ายก่อนลงสู่ทะเลสาบสงขลา และผลกระทบจากปัญหาน้ำเสียในคลองอุตะเถา ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนากายภาพของเมือง และผลจากการเปลี่ยน

จากการคมนาคมทางน้ำมาเป็นทางบก ทำให้ตลาดน้ำในชุมชนชบเซาลง เป็นหลัก และทำให้การตั้งถิ่นฐานริมน้ำเบาบางลง

2.2 ลักษณะเรือน

การตั้งถิ่นฐานของชุมชนตำบลคูเต่าได้ยึดเอาแนวคลองอุตะเกาตลอดแนวเป็นที่ตั้งบ้านเรือน เพราะริมคลองมีความอุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและคลองอุตะเกา ยังเป็นเส้นทางคมนาคม ติดต่อกับชุมชนอื่นๆ นอกจากนั้นผู้คนยังอาศัยน้ำจากคลองอุตะเกาในการอุปโภคและบริโภค (เทศบาลตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา, 2559)

จากการสำรวจภาคสนาม การถ่ายภาพ การสัมภาษณ์เชิงลึก สัมภาษณ์วัดและเขียนแบบทางสถาปัตยกรรม เรือนจำนวน 4 หลัง และให้รหัส (S1-S4) ตามภาพประกอบ และได้ทำการสรุปความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตกับลักษณะเรือนดังตารางที่ 4.2

สรุปการวิเคราะห์ สถาปัตยกรรมชุมชนคูเต่า อ.หาดใหญ่ และอ.บางกล่ำ ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน จ.สงขลา ดังนี้

1) การวางผังเรือน ผังหน้าบ้านสัมพันธ์กับทิศทางของถนน ซึ่งเป็นการคมนาคมหลักมากกว่า และการเจาะทางเข้ามักมีทางเข้าหลักและรองด้านที่ติดกับครัว บางหลังมีทางเข้าเดียวคือทางเข้าระหว่างเรือนครัวกับเรือนหลัก ขนาดเรือนหลักกะทัดรัดและด้านกว้างและยาวแทบจะเท่ากัน และรูปแบบผังส่วนใหญ่จะมีรูปแบบเดียวกัน ลำดับการเข้าถึง เมื่อผ่านบันไดบ้านจะเข้าสู่โถงกลางบ้าน และเชื่อมไปยังห้องนอนของบ้าน และมีเรือนครัววางขวางกับเรือนหลัก

2) รูปทรงเรือน มี 2 แบบ แบบแรกเป็นเรือนเดี่ยวหลังคาปั้นหย่า ยกพื้นสูง แบบที่สองเป็นเรือนแฝดหลังคาปั้นหย่า

3) โครงสร้างและวัสดุ จะเป็นโครงสร้างขื่อคู่-อะเสคู่ทั้งหมด เพื่อเพิ่มความแข็งแรง รับแรงลมที่มาปะทะ หลังคามุงกระเบื้องดินเผาเป็นหลัก จะมุงสังกะสีในส่วนที่ต่อเติมใหม่

4) ความเชื่อในเรือน ยังคงปรากฏ มีหิ้งพระและภาพบรรพบุรุษทุกหลัง หน้าห้องนอนพ่อแม่ ความเชื่อในเรือนคลายลงบ้าง พบการใช้พื้นที่ใต้ถุนนั่งเล่น แต่มักเป็นครอบครัวเดี่ยว ที่ผู้ใช้คือคนเฒ่าคนแก่ ที่เป็นเจ้าของบ้านเอง เจ้าของเรือนทั้งหมดยังคงหันหัวนอนทางทิศใต้และทิศตะวันออก

5) การต่อเติมเรือน ส่วนใหญ่เป็นการซ่อมแซมที่ทรุดโทรม เช่น เปลี่ยนผนังเป็นสังกะสี เปลี่ยนระดับพื้นเรือน และต่อเติมห้องน้ำ แต่เรือนรหัส S2 เปลี่ยนเยื่อที่สุด ทั้งการทำครัวใหม่ ต่อเติมห้องน้ำ เป็นต้น

ภาพที่ 4.12 แสดงเรือนรหัส S1 ถ่ายเมื่อ 18 พฤศจิกายน 2558

ภาพที่ 4.13 แสดงเรือนรหัส S2 ถ่ายเมื่อ 18 พฤศจิกายน 2558

ภาพที่ 4.14 แสดงเรือนรหัส S3 ถ่ายเมื่อ 18 พฤศจิกายน 2558

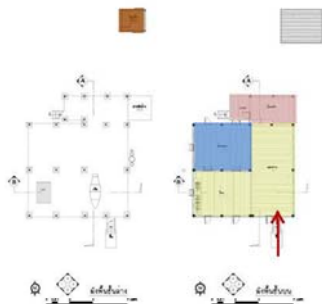
ภาพที่ 4.15 แสดงเรือนรหัส S4 ถ่ายเมื่อ 18 พฤศจิกายน 2558

ตารางที่ 4.2 แสดงความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตกับลักษณะเรือนของชุมชนคุเต๋ อ.หาดใหญ่ และอ.บางกล่ำ ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน จ.สงขลา

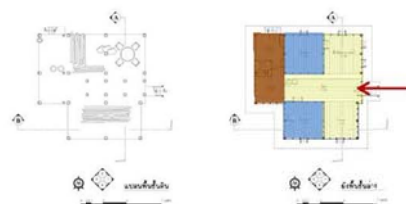
หัวข้อ	รายละเอียดข้อมูล
อายุเรือน/เจ้าของ	S1 50 ปีขึ้นไป/ 70 ปี พี่ชายสร้าง S2 100 ปีขึ้นไป/ 68 ปี แม่สามีสร้าง S3 70 ปีขึ้นไป/ 44 ปี พ่อสร้าง S4 50 ปีขึ้นไป/ 60 ปี พ่อสร้าง
สมาชิกในเรือน	S1 – คน (ปัจจุบัน 6 คน) S2 – คน (ปัจจุบันพักชั่วคราว) S3 5 คน (ปัจจุบัน 5 คน) S4 6 คน (ปัจจุบัน 1 คน)
อาชีพ	S1 ทำนา ทำสวน (ไร่อ้อย) S2 ทำสวนผลไม้ ค้าขาย (รับราชการ) S3 ทำนา (พนักงานขับรถ) S4 ทำนา ทำสวน (ค้าขาย)
การใช้พื้นที่ในเรือน	S1 เรือนเดี่ยว 1 ห้องนอน โถง และครัว ใต้ถุนสูง S2 เรือนแฝด มีชานกลาง ครัววางขวางแบ่งเป็นมีห้องข้าว ใต้ถุนสูง S3 เรือนแฝด มีชานกลาง ครัววางขวางแบ่งเป็นมีห้องข้าว ใต้ถุนสูง S4 เรือนเดี่ยว แยกครัววางขวางแบ่งเป็นมีห้องข้าว ใต้ถุนสูง
รูปทรงเรือน	S1 เรือนปั้นหยาต่อชายคาเป็นครัว หันหน้าทางทิศใต้ S2 เรือนปั้นหยาแฝด เรือนหันหน้าทิศตะวันออก วางครัวขวาง S3 เรือนปั้นหยาแฝด เรือนเดิมหันหน้าทิศใต้ วางครัวขวาง S4 เรือนปั้นหยาต่อชายคา เรือนหันหน้าทิศตะวันตก วางครัวขวาง
โครงสร้าง	S1 ใช้อู่ อะเสคู่ หลังคาปั้นหยา มุงกระเบื้องดินเผา S2 ใช้อู่ อะเสคู่ หลังคาปั้นหยา มุงกระเบื้องดินเผา S3 ใช้อู่ อะเสคู่ หลังคาปั้นหยา มุงกระเบื้องดินเผา S4 ใช้อู่ อะเสคู่ หลังคาปั้นหยา มุงกระเบื้องดินเผา
ความเชื่อในเรือน	S1 หันนอนทิศหัวนอน S2 หันหัวทางทิศใต้ S3 หันหัวทางทิศใต้ S4 หันนอนทิศตะวันออก
การต่อเติมและซ่อมแซมเรือน	S1 ซ่อมครัวด้วยสังกะสี S2 เปลี่ยนฝาบ้าน ต่อเติมห้องน้ำและระดับพื้นครัว S3 ลดระดับพื้นชานกลางบ้าน เปลี่ยนทางขึ้นบ้าน S4 -

การวิเคราะห์ชีวิตที่สัมพันธ์กับผังพื้นที่
ชุมชนคูเต่า

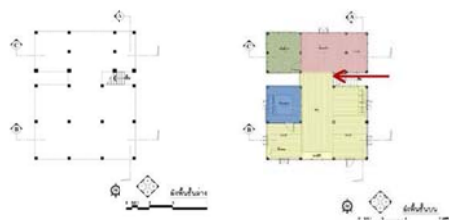
- โล่ง
- ครัว
- ห้องนอน
- ผู้ขี้ขาว
- ต่อเติมใหม่

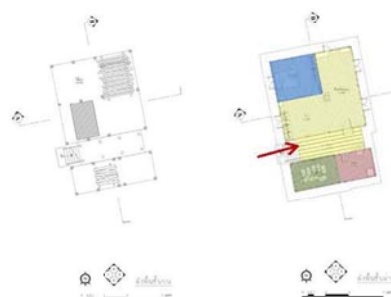
S1

S2

S3

S4

ภาพที่ 4.16 แสดงการวิเคราะห์ชีวิตที่สัมพันธ์กับผังพื้นที่เรือนคนสยามชุมชนคูเต่า อ.หาดใหญ่ และอ.บางกล่ำ ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน จ.สงขลา

S1

S2

S3

S4

ภาพที่ 4.17 แสดงรูปตัดของเรือนชุมชนคูเต่า อ.หาดใหญ่และอ.บางกล่ำ ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน จ.สงขลา

3. ชุมชนปลายระไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดั่ง รัฐเกะห์ ในมาเลเซีย

ภาพที่ 4.18 แสดงภาพถ่ายทางอากาศพื้นที่ชุมชนปลายระไม (Titi Akar)

ที่มา: <https://www.google.co.th/maps/@6.0100899,100.6179599,3089m/data=!3m1!1e3> เข้าถึงเมื่อ 20 พฤศจิกายน 2558

ภาพที่ 4.19 แสดงวัดปลายระไม ต.ปาดังเกอ์เบา (ต.ทุ่งควาย) อ.เป็นดั่ง รัฐเกะห์ ถ่ายเมื่อ 30 ธันวาคม 2558

3.1 ความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงของชุมชน

รัฐเกะห์เป็นอยู่ชั่วอยู่น้ำของประเทศมาเลเซีย ด้วยสภาพภูมิประเทศของรัฐเกะห์ สามารถผลิตข้าวได้มากกว่าครึ่งหนึ่งของผลผลิตข้าวทั้งหมดที่ผลิตได้ในประเทศมาเลเซีย ส่งผลให้คนสยามในรัฐเกะห์ส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพทำนา ทำสวนผลไม้ และการทำสวนยาง โดยเฉพาะในเรื่องการทำนานั้น พบว่า คนสยามมีความถนัดและมีใจรักในการทำนามากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ท่ามกลางความผันแปรของสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจภายใต้ระบอบทุนนิยมในปัจจุบัน ส่งผลให้คนสยามในรัฐเกะห์ต้องปรับตัวเปลี่ยนอาชีพ เช่น ร้านอาหาร ร้านขายของชำ ร้านซ่อมมอเตอร์ไซด์หรือรถยนต์

ร้านเสริมสวย เป็นต้น (จันทน์ ทองช่วย, 2526: 33; พรชัย นาคสีทอง และ อนินทร์ พุฒิชิต, 2552: 53-54)

ชุมชนปลายระไม (Titi Akar) ตั้งอยู่ในพื้นที่ต.ปาดังเกอ์เบา (ต.ทุ่งควาย) อ.เป็นดั่ง รัฐเกดะห์ เป็นชุมชนเก่าแก่ของชาวสยามที่ตั้งถิ่นฐานมาเป็นเวลาหลายร้อยปีก่อนต้นสมัยรัชกาลที่ 5 ส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำสวนยางพารา ทำสวนผลไม้ และอาชีพรับจ้าง มีวัดวิสุทธิประดิษฐาราม หรือวัดปลายระไมเป็นศูนย์กลาง ชุมชนปลายระไมมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงเขาติดเขตป่าสงวนควนแประ มีคลองระไมไหลผ่านระยะทางประมาณ 5.5 กิโลเมตร และในหมู่บ้านปลายระไมมีจำนวน 333 ครัวเรือน มีประชากรประมาณ 1,600 คน สมาชิกในครัวเรือนโดยเฉลี่ยประมาณ 3-5 คน ส่วนใหญ่เป็นคนดั้งเดิมและอยู่อาศัยมานาน 6-7 ชั่วคน (นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต, 2554: 8, 73)

ลักษณะชุมชนปลายระไม มีการตั้งบ้านเรือน ใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรก คือ เป็นลักษณะพื้นที่ทำกินอยู่ล้อมรอบเรือน เรือนตั้งอยู่ห่างกันพอสมควรตามแนวเส้นทางสัญจร พบมากบริเวณใกล้วัดปลายระไม และรูปแบบที่สอง คือ กลุ่มเรือนเกาะกลุ่มกันโดยที่ทำกินจะอยู่ห่างออกไป ตามการจัดผังหมู่บ้านและที่ทำกินใหม่ ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของวัดปลายระไม ดูประกอบภาพที่ 4.18 ซึ่งจากประวัติศาสตร์ “การจัดโครงการหมู่บ้านแห่งใหม่ (The Briggs Plan)” ในการปราบปรามโจรจีนคอมมิวนิสต์มลายู ระหว่างปีพ.ศ. 2492-2495 คนสยามชุมชนปลายระไมถูกกวาดต้อน “ไปอยู่คอก” ที่บ้านท้ายตลาดและบ้านนาข่า และต่อมาจึงย้ายกลับมาอยู่ที่วัดปลายระไม (ธารรงค์ดี อายุวัฒน์, 2547: 254-255; พรชัย นาคสีทอง และ อนินทร์ พุฒิชิต, 2552) และ แนบ เพชรสุวรรณ ให้สัมภาษณ์ใน นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต (2554: 69) ว่า “...ปรังให้อยู่ที่นั่น ปี 8 เดือน จากนั้นให้กลับมาอยู่ที่ปลายระไมตามเดิม แต่ยังไม่ให้อยู่บ้าน ทำคอกให้อยู่ในวัดต่อไปอีก 4 ปี ตอนนั้นมีคนอยู่ประมาณ 40 ครอบครัว สถานที่ดำรงตั้งอยู่ในวัด...” และ เงิน ศรีสุวรรณ (2548) ให้สัมภาษณ์ใน นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต (2554: 69) ว่า “....หลังจากปราบคอมมิวนิสต์แล้ว ปรังจัดที่ดินให้ทำกินคนละ 6 ไร่ และให้ที่ดินสร้างบ้านคนละ 450 ตารางวา” ซึ่งการอพยพดังกล่าวได้ส่งผลต่อลักษณะชุมชน การคงอยู่ของเรือน และรูปแบบเรือนคนสยามอย่างมาก ซึ่งทำให้ต้องค้นคว้าข้อมูลเอกสารเรือนไทยพุทธดั้งเดิมภาคใต้มาประกอบเพื่อทำความเข้าใจ อย่างไรก็ตาม การทำความเข้าใจเรือนต้องสัมพันธ์ไปกับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมของถิ่นนั้น

วัดปลายระไมเป็นวัดที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นโรงเรียนสอนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย เป็นพื้นที่จัดกิจกรรมที่สำคัญ อันแสดงออกถึงวัฒนธรรมไทยของชุมชนชาวสยามในรัฐเกดะห์ มาเลเซีย เช่น ประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง งานบุญเดือนสิบ เป็นต้น

3.2 ลักษณะเรือน

จากการสำรวจภาคสนาม การถ่ายภาพ การสัมภาษณ์เชิงลึก สัมภาษณ์และเขียนแบบทางสถาปัตยกรรม เรือนจำนวน 4 หลัง และให้รหัส (K1-K4) ตามภาพประกอบ และได้ทำการสรุปความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตกับลักษณะเรือนดังตารางที่ 4.3

สรุปการวิเคราะห์ สถาปัตยกรรมชุมชนปลายระไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดั่ง รัฐเกดะห์ ในมาเลเซีย ดังนี้

1) การวางผังเรือน ทั้งหมดวางตัวเรือนด้านยาวตามทิศตะวันออก-ตะวันตก วางตามตะวัน ลำดับการเข้าถึง เริ่มจากทางเข้ามีชายคาคลุม เข้าสู่โถงกลางบ้าน และเชื่อมไปยังห้องนอนของบ้าน แต่การวางครัวอยู่ในตำแหน่งด้านข้างเรือนหลักและวางขนานกัน บางหลังยังคงเค้าของยุงข้าว เช่น เรือน รหัส K1 และห้องข้าว เรือนรหัส K4 ในบริเวณเรือนครัว

2) รูปทรงเรือน มี 3 แบบ แบบแรก เป็นเรือนจั่วแฝดแบบดั้งเดิม เช่น เรือนรหัส K1 แบบที่ 2 เรือนที่สร้างใหม่แต่คงผังเดิม ซึ่งสร้างใหม่ในพื้นที่ดินจัดสรรใหม่ของรัฐ หลังจากการปราบปรามคอมมิวนิสต์มลายู ซึ่งอาจเป็นการสร้างตามความคุ้นเคยแบบเดิมแต่ปรับเปลี่ยนใหม่ตามสมัยนิยมบ้าง เช่น เรือนรหัส K2 และ K3 และแบบที่ 3 เรือนหลังคาทรงมนิลาแฝด ช่องเปิดยาว ละม้ายไปทางเรือนไทยมุสลิมภาคใต้หรือเรือนมาเลย์ ดังเรือนรหัส K4

3) โครงสร้างและวัสดุ เป็นไปตามรูปแบบเรือน 3 แบบ คือ แบบแรก เรือนรหัส K1 โครงสร้างไทยดั้งเดิม ใช้อรัตรอบหัวเสา แต่มุงกระเบื้องลอน แบบที่ 2 เรือนรหัส K2 โครงสร้างเป็นโครงสร้างเบา ไม่เป็นแบบแผน ส่วนแบบที่ 3 เรือนรหัส K3 และ K4 เป็นแบบช่อเดี่ยว-อะเสเดี่ยว มุงกระเบื้องลอน

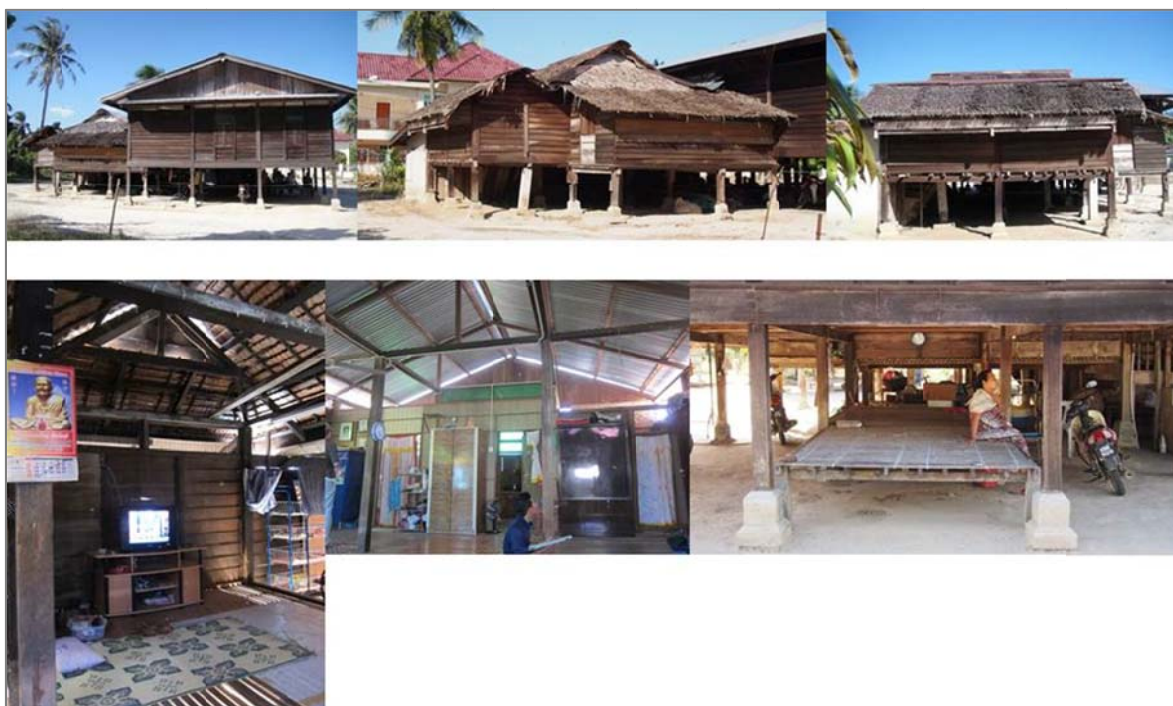
4) ความเชื่อในเรือน ยังคงปรากฏชัด มีการเรียกทิศได้ว่าทิศหัวนอน และเรือนรหัส K1 และ K4 เป็นเชื้อสายโนรา และมีหิ้งพระและภาพบรรพบุรุษทุกหลัง มีภาพพระบรมฉายาลักษณ์ในหลวงรัชกาลที่ 9 หน้าห้องนอนพ่อแม่ แม้ความเชื่อในเรือนคลายลงบ้าง เช่น พบการใช้พื้นที่ใต้ถุนนั่งเล่น ซึ่งมักเป็นคนเฒ่าคนแก่ เจ้าของเรือนเอง และในเรือนดูรายการโทรทัศน์ของไทยและฟังเพลงไทย ซึ่งแสดงวิถีชีวิตความเป็นคนไทยไม่ต่างกับคนไทยในประเทศไทย

5) การต่อเติมเรือน มีการสร้างบ้านเดิมและบ้านใหม่เชื่อมกัน ซึ่งบ้านใหม่จะสร้างติดดิน เช่น เรือนรหัส K3 และ K4 มีการใช้วัสดุใหม่ที่น่าสนใจ เช่น เรือนรหัส K1 มีการใช้บานหน้าต่างบานเกล็ดสมัยใหม่ทดแทนหน้าต่างเดิมในช่องแคร่ที่แบ่งไว้แล้วอย่างพอดีกัน เรือนส่วนใหญ่มุงหลังคาสังกะสีหรือกระเบื้องลอน (จากการสัมภาษณ์) วัสดุมุงดั้งเดิมส่วนใหญ่เป็นจากสาเก ซึ่งยังพบที่ครัว บางหลัง

เช่น เรือนรหัส K1 และ K2 หลังคาครีวเป็นแบบหลังคาตักเต้น มีช่องระบายอากาศ ระบายครีวด้านบน และครีวเกือบทุกหลังมี “ผลา” หรือ ที่คว่ำตากจาน ออกนอกตัวบ้าน

ภาพที่ 4.20 แสดงเรือนรหัส K1 ถ่ายเมื่อ 30 ธันวาคม 2558

ภาพที่ 4.21 แสดงเรือนรหัส K2 ถ่ายเมื่อ 30 ธันวาคม 2558

ภาพที่ 4.22 แสดงเรือนรหัส K3 ถ่ายเมื่อ 30 ธันวาคม 2558

ภาพที่ 4.23 แสดงเรือนรหัส K4 ถ่ายเมื่อ 31 ธันวาคม 2558

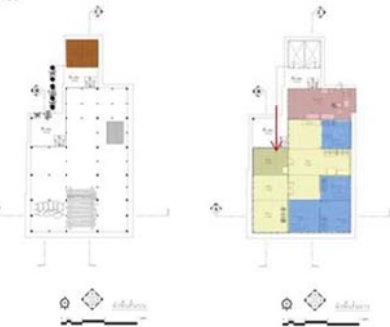
ตารางที่ 4.3 แสดงความสัมพันธ์ของวิถีชีวิตกับลักษณะเรือนของคนสยามชุมชนปลายระไม

ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดั่ง รัฐเกดะห์ มาเลเซีย

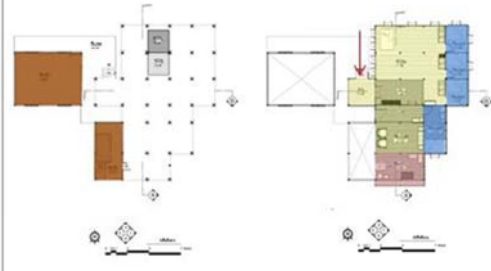
หัวข้อ	รายละเอียดข้อมูล
อายุเรือน/เจ้าของ	K1 50 ปีขึ้นไป / 50 ปี พ่อสร้าง K2 50 ปีขึ้นไป/ 72 ปี รุ่งหลาน ย้ายมาจากคอกหน้าวัด K3 33 ปีขึ้นไป/ 72 ปี พ่อสร้าง ย้ายมาจากคอกหน้า K4 70 ปีขึ้นไป/ 78 ปี พ่อสร้าง ย้ายมาจากคอกหน้าวัด
สมาชิกในเรือน	K1 6 คน (ปัจจุบัน 4 คน) K2 10 คน (ปัจจุบัน 2 คน) K3 5 คน (ปัจจุบัน 4 คน) K4 12 คน (ปัจจุบัน 6 คน)
อาชีพ	K1 ทำนา ทำสวนยางพารา K2 ทำนา ทำสวนยางพารา K3 ทำนา ทำสวนยางพารา K4 ทำนา ทำสวนยางพารา
การใช้พื้นที่ในเรือน	K1 เรือนแฝด ต่อเรือนครัวแยกด้านข้าง ใต้ถุนสูง K2 เรือนแฝด มีห้องนอนหลายห้อง ต่อเรือนครัว ใต้ถุนสูง K3 เรือนแฝด มีการต่อเติมหลังใหม่ระดับพื้นดินเชื่อมกัน K4 เรือนแฝด เรือนนอนต่อกับเรือนครัว มีห้องข้าว ใต้ถุนสูง
รูปทรงเรือน	K1 เรือนจั่วแฝด แยกเรือนครัว ครัวหลังคาตึกเตน K2 เรือนจั่วแฝดสาม หน้าบ้านด้านยาวหันหน้าทิศใต้ K3 เรือนจั่วต่อเชื่อมคนละระดับกับเรือนใหม่ในลักษณะเรือนแฝดสร้างด้วยปูน K4 เรือนแฝดมโนลาต่อกับบ้านหลังใหม่ หันหน้าทิศตะวันออก
โครงสร้าง	K1 โครงสร้างไทยดั้งเดิม ใช้อัดรอบหัวเสา แต่มุงกระเบื้องลอน K2 โครงสร้างเป็นโครงสร้างเบา ไม่เป็นแบบแผน K3 ใช้อัดเยว อะเสเดี่ยว หลังคาจั่ว มุงกระเบื้องลอน K4 ใช้อัดเยว อะเสเดี่ยว หลังคามโนลา มุงกระเบื้องลอน
ความเชื่อในเรือน	K1 เรียกแม่เรือน หันหัวทางทิศตะวันออก เป็นโนรา K2 หันนอนทิศตะวันออก K3 หันนอนทิศหัวนอน มีรูปในหลวง K4 หันหัวทางทิศใต้และทิศตะวันออก มีเชื้อสายโนรา
การต่อเติมและซ่อมแซมเรือน	K1 เปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคา หน้าต่างใช้บานเกล็ด ทำห้องน้ำ K2 สร้างบ้านใหม่ติดกัน K3 เปลี่ยนจากสาคุมามุงกระเบื้องและสร้างบ้านใหม่ติดกัน K4 สร้างบ้านใหม่ติดกัน

การวิเคราะห์วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับผังพื้นที่
ชุมชนปลายระไม

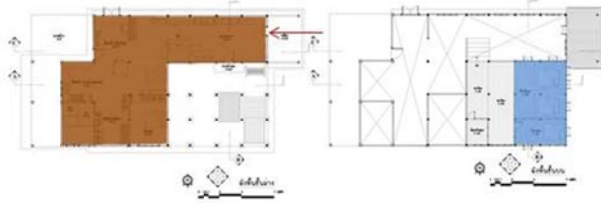
- โถง
- ครัว
- ห้องนอน
- ปลูกข้าว
- ต่อเติมใหม่

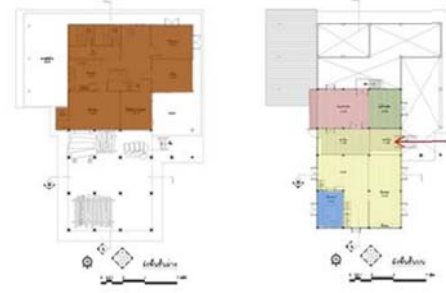
K1

K2

K3

K4

ภาพที่ 4.24 แสดงการวิเคราะห์วิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับผังพื้นที่เรือนคนสยามชุมชนปลายระไม ต.ทุ่งควาย
อ.เป็นดั่ง รัฐเกะห์ ในมาเลเซีย

K1

K2

K3

K4

ภาพที่ 4.25 แสดงรูปตัดของเรือนคนสยามชุมชนปลายระไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดั่ง รัฐเกะห์ ใน
มาเลเซีย

สรุป

การสำรวจภาพสนามในบทนี้ แสดงความเชื่อมโยงของวิถีชีวิตของคนไทยพุทธและลักษณะทางกายภาพของเรือน ที่มีปัจจัยภายนอกจาก จากนโยบายของภาครัฐและการเปลี่ยนแปลงสังคม วัฒนธรรม “กระแสความทันสมัย” ที่ร่วมกัน ส่งผลกระทบต่อลักษณะทางกายภาพของเรือน ในรูปแบบที่แตกต่างกัน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ชุมชนแหลมและเขาพังไกรในพื้นที่ต่อเนื่องกัน อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช ได้รับผลกระทบอย่างมากจากการปรับรูปแบบการผลิตของชุมชน โดยเฉพาะการทำนา และการเปลี่ยนการคมนาคมทางน้ำมาเป็นทางบก สะท้อนมายัง การใช้พื้นที่ในเรือน ส่วนรูปแบบเรือนบางส่วนได้รับอิทธิพลจากคนจีนที่เข้ามาอาศัย มีเรือนสองชั้นเกิดขึ้น

ชุมชนคูเต่า อ.หาดใหญ่ และอ.บางกล่ำ ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน จ.สงขลาได้รับผลกระทบอย่างมากจากการพัฒนาสภาพของเมืองในภาพรวม เช่น ปัญหาอุทกภัย และการเปลี่ยนแปลงการคมนาคมจากน้ำสู่บกทำให้ชุมชนที่เป็นย่านค้าขายทางน้ำซบเซาลง สะท้อนมายังรูปแบบเรือนที่ต้องยกพื้นสูง การวางผังมีความสมมาตรอาจได้รับอิทธิพลจากจีน ซึ่งเดิมเรียกบริเวณนี้ว่าบ้านจีน การใช้พื้นที่ในเรือนและความเชื่อในเรือน คลายลงมากที่สุด

ชุมชนปลายระไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดง รัฐเกดะห์ ในมาเลเซีย ได้รับผลกระทบอย่างมากจากนโยบายการปราบปรามคอมมิวนิสต์มลายาในเกดะห์ และมีการจัดสรรที่ดินให้คนสยามปลูกสร้างเรือนใหม่ ซึ่งผืนพื้นเดิมยังคงอยู่ แต่รูปแบบเรือนมีอย่างหลากหลาย มีการสร้างต่อเติมบ้านใหม่ของลูกหลานติดกับเรือนพ่อแม่ เนื่องจากถูกจำกัดด้วยที่ดินที่คนสยามสามารถถือครองได้ และมีการใช้วัสดุสมัยใหม่เข้ามาซ่อมแซมมากที่สุด ความเชื่อในเรือนยังคงปรากฏ เนื่องจากความผูกพันกับบรรพบุรุษ เครือญาติและความเป็นคนไทย

บทที่ 5

ความเชื่อมโยงกันของระหว่างกันของวิถีการอยู่อาศัยและเรือนพื้นถิ่นของคนไทย พุทธภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา กับคนสยามในรัฐเกดะห์ มาเลเซีย

การศึกษานี้มุ่งอธิบายความเชื่อมโยงของบริบททางสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมในบริบทระดับกว้างสู่ลักษณะการอยู่อาศัยในเรือน ซึ่งมีลักษณะร่วมกันและแตกต่างกันอันเนื่องมาจากการปรับตัวในบริบทย่อยของกลุ่มคนไทยพุทธภาคใต้ นครศรีธรรมราช สงขลา กับคนสยามในรัฐเกดะห์ มาเลเซีย

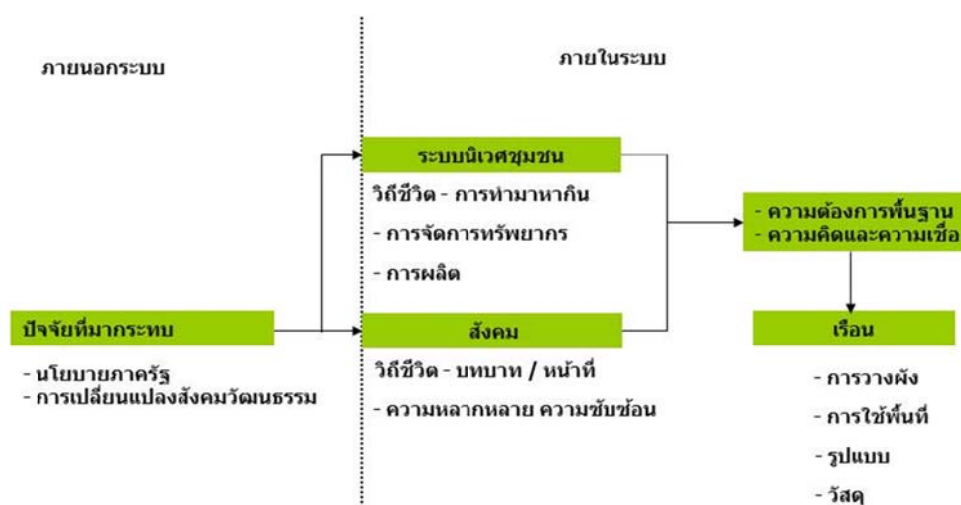
สาระสำคัญในลำดับต่อไปจะนำไปสู่การตอบคำถามงานวิจัยที่ว่า

“วิถีการอยู่อาศัยในเรือนและสภาพแวดล้อมของคนไทยพุทธดั้งเดิม ในฐานะที่ชุมชนภาคใต้มีการไปมาหาสู่ เคลื่อนไหว แลกเปลี่ยนในระบบการผลิต และสังคมวัฒนธรรมกันตั้งแต่ในอดีต กรณีศึกษานครศรีธรรมราช สงขลา กับรัฐเกดะห์ (ไทรบุรี) ในมาเลเซียจะมีความคล้ายคลึงกันหรือแตกต่างกันด้วยปัจจัยใด และมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงอย่างไร ด้วยปัจจัยใด”

1. ความสัมพันธ์ของปัจจัยที่ก่อรูปให้เกิดลักษณะการอยู่อาศัยของคนไทยพุทธภาคใต้กับคนสยามในมาเลเซีย

ในการศึกษา หลีกเลียงไม่ได้ที่ต้องพิจารณาความซับซ้อนที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของผู้คนที่เคลื่อนไหวในการปรับตัวและแสวงหาทางเลือกในการจัดการทรัพยากรอย่างมีส่วนร่วมในลักษณะที่มีความหลากหลายมากขึ้น (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2551: 191) กรอบมุมมองแบบองค์รวมเป็นสิ่งสำคัญในการเชื่อมโยงมิติต่างๆที่เกี่ยวข้องเข้าด้วยกัน

ชุมชนทั้ง 3 ชุมชนที่ทำการศึกษา แสดงให้เห็นระบบปรับตัวของวิถีชีวิตพื้นที่ที่ส่งผลต่อเรือน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับปัจจัยภายนอกจากการนโยบายของภาครัฐ ทั้งด้านการผลิตของชุมชนและสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (อุทกภัยและการเปลี่ยนแปลงการคมนาคมทางน้ำสู่ถนน) และการเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรม “กระแสความทันสมัย” ที่มากระทบต่อระบบภายในของชุมชน คือ ระบบนิเวศชุมชน (ทั้งในระดับการทำมาหากิน) ระบบสังคม (สิทธิและหน้าที่ในสังคม) ล้วนส่งผลต่อความต้องการพื้นฐานและความคิด ความเชื่อเดิมของชาวบ้าน และส่งผลให้ลักษณะการอยู่อาศัยของชาวบ้านมีการปรับตัวเปลี่ยนรูปใหม่ ซึ่งปรากฏในลักษณะการวางผังและทิศทางของเรือน การใช้พื้นที่ รูปแบบของเรือน และวัสดุที่ใช้ ดังอธิบายในภาพที่ 5.1

ภาพที่ 5.1 แสดงความเชื่อมโยงของปัจจัยที่ก่อรูปให้เกิดลักษณะการอยู่อาศัยของคนไทยพุทธภาคใต้ กับคนสยามในมาเลเซีย

1) ชุมชนแหลมและเขาพังไกรในพื้นที่ต่อเนื่องกัน อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช ชาวบ้านประกอบอาชีพทำนาเป็นหลัก จากเดิมที่ทำเพียงนาปี พึ่งพาน้ำฝนเป็นหลัก เมื่อมีระบบชลประทาน โครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังเข้ามาช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำในการทำนาและการทำการเกษตรอื่นๆ และแก้ปัญหาการรุกของน้ำเค็ม และจากการที่การคมนาคมในพื้นที่นี้ไม่สะดวกนัก ใช้เส้นทางน้ำในคลองเป็นเส้นทางคมนาคมเป็นหลัก เป็นพื้นที่ชนบทห่างไกล ต่อมามีการทำถนน ขยายขนาดคลองทำให้ดีขึ้น จนเลิกใช้เส้นทางคลองในการคมนาคม รูปแบบการผลิตในชุมชนที่สำคัญ คือ การทำนา การเก็บข้าวจึงถูกให้ความสำคัญอย่างมาก เรือน มักมีเรือนข้าวหรือห้องข้าวอยู่ใกล้ชดบริเวณเรือนครัว มีลักษณะเรือนที่สะท้อนครอบครัวขยาย ทั้งแบบขยายในลักษณะเรือนแฝดยกพื้นเตี้ย และเรือนสองชั้น ซึ่งคล้ายเรือนแถวแบบจีน แม้ว่าจะตั้งอยู่โดดเดี่ยวก็ตาม องค์ประกอบของเรือนจะมีประตูบานเพี้ยมหรือบานเปิดคู่ มี 3 ช่วงเสา และมีความสมมาตร และวัสดุก่อสร้างเป็นไม้เนื้อแข็งและกระเบื้องดินเผา

ภาพที่ 5.2 แสดงบ้านแฝดยกพื้นเตี้ย รหัส N1

ภาพที่ 5.3 แสดงบ้านสองชั้น รหัส N4

2) ชุมชนคุเต๋ อ.หาดใหญ่ และอ.บางกล่ำ ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน จ.สงขลา ชาวบ้านประกอบอาชีพทำนา ทำประมง ทำสวนผลไม้เป็นหลัก ตั้งอยู่ติดคลองอยู่ตะเภที่เชื่อมสู่ทะเลสาบสงขลา ในอดีตมีการคมนาคมทางคลองหนาแน่น ชุมชนแห่งนี้เป็น สถานที่พักสินค้าของพ่อค้า นักเดินทางจากต่างถิ่น ทั้งชาวจีนและมุสลิม ที่ต้องการเดินทางไปยังอำเภอเมืองหาดใหญ่หรือชุมชนใกล้เคียง เมื่อเปลี่ยนมาใช้ถนนแทนการคมนาคมทางน้ำ ทำให้การเข้าถึงชุมชนมีความยากลำบากขึ้น ขณะเดียวกันปัญหาน้ำท่วมก็ส่งผลต่อชุมชนอย่างมาก ด้วยเป็นพื้นที่รองรับน้ำสุดท้ายก่อนระบายน้ำจากคลองสู่ทะเลสาบสงขลา รูปแบบบ้านเรือนชุมชนนี้ขนาดจะเล็กที่สุด แต่มีการยกใต้ถุนสูง ใช้เก็บของ ส่วนมากเป็นลักษณะจั่วแฝด มีเรือนครัววางขวางกับเรือนหลัก สร้างด้วยไม้เนื้อแข็งและกระเบื้องดินเผา

ภาพที่ 5.4 แสดงบ้านแฝดยกพื้นสูง มีเรือนครัว รหัส S3

3) ชุมชนบ้านปลายระไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดง รัฐเกดะห์ ในมาเลเซีย ชาวบ้านประกอบอาชีพทำนา และทำสวนยางพาราเป็นหลัก ยังคงพบร่องรอยของเรือนข้าวและห้องข้าวในเรือนที่ศึกษา คือ รหัส K1 และ K4 แต่ไม่ได้ใช้แล้ว ด้วยข้อจำกัดด้านการถือครองกรรมสิทธิ์ที่ดิน ทำให้ชาวบ้านมีการปรับตัวทำอาชีพที่หลากหลายขึ้น เช่น ครูสอนภาษาไทย ค้าขายเล็กๆน้อยๆ รับจ้างหรือทำงานเอกชน การประกอบอาชีพที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมดั้งเดิมที่สัมพันธ์กับเรือนลดลงไป โดยเฉพาะปัจจัยทางการปกครองที่ส่งผลต่อเรือนอย่างมากคือ โครงการหมู่บ้านแห่งใหม่ (The Briggs Plan) ที่ทำให้คนสยามบางส่วนต้องอพยพและสร้างบ้านเรือนใหม่ ทำให้ต้องสร้างอย่างง่ายและรวดเร็วเพื่ออยู่อาศัย แม้ว่าจะมีเค้าโครงของผังเดิมแต่วัสดุและการก่อสร้างมีหลากหลายขึ้น เช่น เดิมเคยมุงหลังคาด้วยจากสาธุ ก็ใช้สังกะสีทดแทน เป็นต้น ยังคงปรากฏทั้งเรือนแบบดั้งเดิม เรือนที่สร้างใหม่แต่คงผังเดิม และเรือนหลังคาทรงมนิลาแฝด ช่องเปิดยาว ละม้ายไปทางเรือนไทยมุสลิมภาคใต้หรือเรือนมาเลย์

ภาพที่ 5.5 แสดงเรือนที่ศึกษา K1-K4 ในชุมชนปลายระไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดั่ง รัฐเกดะห์ ใน มาเลเซีย ถ่ายเมื่อ 31 ธันวาคม 2558

ชาวบ้านปรับวิถีชีวิตทั้งในระดับการทำมาหากินและระดับสังคมที่มาจากนโยบายของภาครัฐ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรง คือ การพัฒนาของรัฐที่กระทบกับสภาพแวดล้อมด้านการทำมาหา

กินของชาวบ้าน ส่วนทางอ้อม คือ การพัฒนากายภาพของเมือง การเปลี่ยนแปลงการคมนาคมทางน้ำมาเป็นทางบก ซึ่งชาวบ้านทั้ง 3 ชุมชน ประกอบอาชีพที่หลากหลายขึ้น โดยยังคงรักษารูปแบบชีวิตในแบบสังคมเกษตรกรรม มีการปรับตัวในการทำมาหากิน ดังที่ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2548ข:43; 2548ก:33) มองว่า ชุมชนเป็นตัวของตัวเอง และมีพลวัตของตัวเอง มีความสามารถที่จะอยู่รอดด้วยตนเอง พัฒนาได้ และมีเส้นทางชีวิตของตนเอง และระบบเศรษฐกิจทุนไม่สามารถทำลายหรือดูดกลืนระบบเศรษฐกิจชุมชนหมู่บ้านได้ทั้งหมด และอาณันท์ กาญจนพันธุ์ (2551) ชี้ว่า ในขบวนการต่อสู้ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิต อาจเปลี่ยนแปลงเฉพาะรูปแบบที่หลากหลายขึ้น แต่เนื้อหาสาระไม่เปลี่ยนแปลง ซึ่งจากการศึกษานี้ ชาวบ้านไม่ได้ละทิ้งวิธีการผลิตแบบดั้งเดิมอย่างสิ้นเชิง แต่ดำเนินไปควบคู่กับอาชีพใหม่ตามปัจจัยที่มากกระทบ ที่สะท้อนออกมาเท่านั้น สารความผูกพันที่ร้อยรัดไว้ในการรักษาวิถีชีวิตเดิมไว้ได้ คือ ครอบครัวและเครือญาติ

2. อัตลักษณ์ร่วมกันของเรือนคนไทยพุทธภาคใต้ นครศรีธรรมราช สงขลา กับคนสยามรัฐเกดะห์ในมาเลเซีย

ศรีศักร วัลลิโภดม (2545: 61-62) อธิบายถึงลักษณะบ้านเรือนในแถบภาคใต้ฝั่งชายฝั่งตะวันออกว่า

“บรรดาบ้านเรือนที่อยู่รอบๆทะเลสาบสงขลาในเขตจังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา และพัทลุง แบบดั้งเดิมในแถบนี้นิยมสร้างเป็นเรือนไม้จริง หลังคาหน้าจั่ว มุงกระเบื้อง แต่ว่าเป็นเรือนขนาดเล็ก มีทั้งเรือนเดี่ยวและเรือนแฝด. . .”

และศรีศักร วัลลิโภดม (2545: 61-62) ยังกล่าวต่อถึงการเพิ่มขึ้นของเรือนยุคหลังว่า “...การเปลี่ยนแปลงรูปแบบเรือน จากหลังคาทรงหน้าจั่วมาเป็นหลังคาทรงปั้นหยาที่แพร่หลายมาจากอาณานิคมของพวกดัชต์ เรือนแบบนี้มักมุงหลังคาสังกะสี รวมทั้งการใช้สังกะสีเป็นฝาเรือน เพราะไม่เหมาะสำหรับทำบ้านเรือนเป็นของหายากในแถบชายทะเลแถวนี้ เพราะฉะนั้นการเกิดเรือนปั้นหยาในแถบนี้แสดงให้เห็นว่าการเกิดชุมชนหนาแน่นขึ้นในช่วง 50 ปีถึง 60 ปีที่ผ่านมา. . .”

ทำให้เห็นรูปแบบของเรือนถิ่นนี้ที่ชัดเจน คือ เรือนยุคดั้งเดิม มีลักษณะหลังคาจั่วเดี่ยวหรือแฝดมุงกระเบื้องดินเผา และเรือนยุคหลังจะเป็นเรือนมนิลา สอดคล้องกับภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดมัสญิดมawas อำเภอมือเมือง จังหวัดสงขลา แสดงลักษณะเรือนจั่วแฝด วางขนานกัน มีเรือนครัววางขวางอยู่ด้านหลัง มุงหลังคาด้วยกระเบื้องดินเผา (สุภาวดี เชื้อพราหมณ์, 2556: 166-167) ซึ่งจะเป็น

หลักฐานที่ใช้พิจารณารูปแบบเรือนดั้งเดิมของท้องถิ่นนี้ และการศึกษาเรือนไทยพุทธภาคใต้ของ มโน พิสุทธิรัตนานนท์ และ ครีน มณีโชติ (2535) ได้แบ่งรูปลักษณะของเรือน เป็น 2 ลักษณะ คือ เรือนเครื่องสับแบบดั้งเดิม ที่มีหลังคาจั่วโค้งแอ่นลักษณะคล้ายเรือนทรงไทยภาคกลาง และเรือนเครื่องสับยุคหลังที่มีหลังคาทรงปั้นหยาหรือมนิลา

ภาพที่ 5.6 ภาพจิตรกรรมฝาผนังวัดมัชฌิมาวาส อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ซึ่งยกมาพิจารณาต่อ ที่มา: สุภาวดี เชื้อพราหมณ์, 2556: 166-167

การศึกษาข้อมูลเอกสารด้านเรือนไทยพุทธภาคใต้ในภาพกว้าง และการศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนของเรือนกรณีศึกษา 3 ชุมชน รวมจำนวน 12 หลัง ในการสำรวจภาคสนาม พิจารณาประกอบตารางที่ 5.1 สรุปความเหมือนที่เป็นลักษณะร่วมกันของเรือนไทยพุทธ นครศรีธรรมราชและสงขลา กับคนสยาม รัฐเกดะห์ มาเลเซีย ดังนี้

2.1 การตั้งถิ่นฐานของคนไทยพุทธทั้งในภาคใต้และคนสยาม มาเลเซีย เป็นเช่นเดียวกัน คือ เลือกตั้งบ้านเรือนให้ “แคบ่อ (น้ำ) แคท่า แคนา แควัด” และตั้งที่อริศรี ปาณินท์ และคณะ (2546-2547) กล่าวถึงความสัมพันธ์ของเรือนไทยพุทธภาคใต้และสภาพแวดล้อมว่า เป็นไปในลักษณะ “สวนล้อมบ้าน” และ “ลานล้อมเรือน” และจากการสำรวจพบว่า เรือนเกือบทั้งสิ้น มีผังบริเวณในลักษณะ “สวนล้อมบ้าน” และ “ลานล้อมเรือน”

2.2 การวางผังและทิศทางของเรือน เรือนจากการสำรวจส่วนใหญ่จะหันหน้าจั่วไปทางทิศตะวันออก ซึ่งเป็นทิศมงคล วางตัวเรือนตามตะวัน ในแนวตะวันออก-ตะวันตก มีบางหลังเลือกจะหันตามทิศของถนน ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมหลัก สอดคล้องกับคติของชาวบ้านภาคใต้ ห้ามปลูกเรือน

“ขวางหัว” หรือ ขวางตะวัน ในภาพรวม และแยกเรือนครัวออกมาด้านหลังในลักษณะขวางขวางกับเรือนหลัก เพื่อรับแสงแดด

ลำดับการเข้าถึง โดยมากจะมีหลังคาคลุมเนื่องจากฝนตกชุก เข้าสู่ชานกลาง ซึ่งมีหลังคาคลุม และต่อไปยังทางเชื่อมระหว่างเรือนหลัก หรือ “แม่เรือน” และเรือนรองเข้าด้วยกัน บริเวณเรือนหลักและเรือนรอง ยกพื้นยกสูงกว่าชาน และระดับพื้นสูงสุด คือ ระดับพื้นของแม่เรือนซึ่งผู้อาวุโสที่สุดในบ้าน คือ พ่อแม่ จะใช้นอน ซึ่งจะกันทึบเฉพาะห้องนอน หน้าห้องจะมีหิ้งพระ และภาพบรรพบุรุษวางไว้ในระดับสูง บนหิ้ง

การใช้พื้นที่ในเรือน เรือนส่วนใหญ่ที่สำรวจไม่นิยมใช้พื้นที่ใต้ถุนหรือชั้นล่าง เนื่องจากถือว่าศิระเป็นของสูง ยกเว้น เรือนในชุมชนแหลมและเขาพังไกร จ.นครศรีธรรมราช ยกพื้นเตี้ย และเป็นเรือนสองชั้น และใช้ชั้นล่างเป็นพื้นที่โถงนั่งเล่น ซึ่งน่าจะได้รับอิทธิพลของชาวจีน และลักษณะการอยู่อาศัยแบบครอบครัวขยายส่งผลต่อรูปแบบเรือนในอดีต นิยมให้บุตรสาวที่ออกเรือน (แต่งงาน) ไปลูกบ้านซิดติตติบิตามารดา หรือ ต่อหลังคา กัน ส่งผลให้เกิดลักษณะเรือนแฝดที่มีชานเล่นกลาง

2.3 รูปแบบเรือนแทบทั้งสิ้น มีทั้งลักษณะเรือนแฝดหลังคาจั่ว คือ หลังคาจั่วโค้งแอ่น มีความลาดชัน และผนังลัมสอบเข้า ชายคาสั้นกว่าและใต้ถุนไม่สูงมาก และเรือนหลังคาปั้นหยา ผนังจะไม่ลัมสอบ ซึ่งทั้งหมดเสาจะไม่ฝังลงดินแต่วางบนดินเสา เรือนสามารถยกเคลื่อนย้ายได้ และฝาเรือนเป็นกระดานตีเกล็ด และทำช่องหน้าต่างแคบๆ อยู่กลางช่วงเสา ส่วนโครงสร้างรับหลังคาของเรือนจะใช้ทั้งแบบข้อเดียว-อะเสเดียว ขนาดใหญ่ และ ข้อคู่-อะเสคู่ รัตรอบเรือนเพื่อความแข็งแรงให้กับเรือนเนื่องจากภูมิอากาศในช่วงมรสุม ลมจะแรงจัด

2.4 วัสดุ และเทคนิคเชิงช่าง วัสดุในการสร้างเรือนจะสะท้อนทรัพยากรในถิ่นที่นั้น เช่น ชุมชนแหลม เขาพังไกร จ.นครศรีธรรมราชและชุมชนคูเต่า จ.สงขลา จะใช้ไม้เนื้อแข็งและกระเบื้องดินเผาเป็นวัสดุหลังคา และมีการแลกเปลี่ยนวัสดุระหว่างชุมชน โดยใช้เส้นทางเรือในทะเลสาบสงขลาในการเชื่อมโยง โดยเฉพาะกระเบื้องดินเผา จ.สงขลา ใช้แพร่หลายทั่วไปในภาคใต้ฝั่งตะวันออก อันเป็นอิทธิพลจากวัฒนธรรมชาวจีนที่เข้ามาอาศัยในถิ่นนครศรีธรรมราชและสงขลาได้นำเอาเทคนิควิธีการปลูกสร้าง ตลอดจนความเชี่ยวชาญเชิงช่างมาด้วย และได้ประยุกต์นำมาใช้กับเรือนของชาวไทยภาคใต้ เช่น กระเบื้องดินเผาแบบจีนได้ถูกปรับเปลี่ยนเป็นกระเบื้องแบบมีขอเกี่ยว และมีหางเป็นรูปสามเหลี่ยมให้เหมาะกับเรือนไทยคนไทยภาคใต้ รวมถึงประตูบานเฟี้ยม ก็นำมาใช้งานอย่างเหมาะสมสถาปัตยกรรมในภูมิอากาศของภาคใต้ได้ดี

ส่วนชุมชนปลายระไมในอดีตใช้จากสาธุนในการมุงหลังคา ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในท้องถิ่นในอดีต แต่ปัจจุบันหายาก จึงใช้สังกะสีทดแทน

2.5 ความคิดและความเชื่อในเรื่องยังคงปรากฏอยู่ แม้ว่าเรือนบางหลังจะเริ่มคลายลงตามกาลเวลาและตามความสะดวกในวิถีชีวิตปัจจุบันมากขึ้น ได้แก่

1) การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งหน้าเรือนมีศาล “เจ้าบ้าน” และมี “เสาภูมิ” ซึ่งเป็นเสาหลักของเรือนเป็นที่สถิตของเจ้าบ้าน ซึ่งปกปักรักษาผู้ที่อยู่อาศัยภายในเรือนและตัวเรือน จะเป็นเสากลางของบ้าน

2) การเคารพผู้อาวุโส ปรากฏในคำเรียกเรือนหลักว่า “แม่เรือน” การวางทิศทางเรือนหลักในทิศห้วนอน (ทิศใต้) โดยลูกหลานจะไม่หันปลายเท้าไปทางทิศที่แม่เรือนตั้งอยู่ และยังปรากฏในระดับเรือน ที่ลูกหลานต้องนั่งในระดับพื้นเรือนที่ต่ำกว่าผู้อาวุโส และพื้นของแม่เรือนจะอยู่ในระดับสูงสุด

3) ความผูกพันของเครือญาติ ทั้งมิติแนวตั้ง (vertical) เชื่อมโยงกับบรรพบุรุษที่ล่วงลับ ชาวใต้เรียกว่า “ตายาย” ซึ่งมีภาพถ่ายและพื้นที่บูชาร่วมกับหิ้งพระและวางในตำแหน่งสูงทางทิศห้วนอน หรือทิศตะวันออก ซึ่งเป็นทิศมงคล และแสดงในมิติแนวราบ (horizontal) เชื่อมโยงครอบครัว และเครือญาติที่ยังมีชีวิตอยู่ โดยอาศัยอยู่ร่วมกันแบบครอบครัวขยาย ปรากฏในลักษณะเรือนแฝด หรือเรือนของลูกหรือญาติพี่น้องอยู่ด้วยในบริเวณที่ดินเดียวกัน และสะท้อนความผูกพันทางเครือญาติผ่านพิธีกรรมซึ่งเชื่อมโยงบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วกับลูกหลานที่ยังมีชีวิตอยู่และเครือญาติ เช่น ทำพิธีกรรมบูชาครุหมอตายาย พิธีรับเทวดา (สงกรานต์) งานบุญเดือนสิบ งานบวชนาค เป็นต้น ตามที่วิน อูไรรัตน์ ให้สัมภาษณ์ (2558) และกล่าวต่อว่า มักจะไปเที่ยวเมืองไทยทุกปี ซึ่งยังคงรู้สึกผูกพันกับประเทศไทย

4) การนับถือหัวว่าเป็นของสูง ยังคงปรากฏในการใช้พื้นที่เรือนส่วนใหญ่จากการสำรวจผ่านการไม่ใช้ใต้ถุนเรือน

สรุป อัตลักษณ์การอยู่อาศัยและลักษณะเรือนของคนสยามและคนไทยพุทธภาคใต้ สะท้อนการปรับตัวอย่างเหมาะสมเข้ากับสภาพแวดล้อมธรรมชาติและสภาพภูมิอากาศของภาคใต้ของไทย และมาเลเซียตอนบนที่ต่อเนื่องกัน รวมถึงสังคมวัฒนธรรม และความคิด ความเชื่อในวิถีชีวิตของสังคมเกษตรกรรมและชาวไทยพุทธร่วมกันในบริบทกว้างเท่านั้น และสะท้อนเป็นสถาปัตยกรรมของถิ่นที่ ซึ่งถือเป็นผลผลิตของพื้นที่ (product of space) และแสดงตัวตน (identity) ของผู้คนในถิ่นนี้

ดังนี้ Norberg-schulz (1971; 2003 cited Heidegger 1971, p. 147) “The way in which you are and I am, the way men are on earth is dwelling. . .”

3. พหุลักษณะของเรือนคนไทยพุทธภาคใต้ นครศรีธรรมราช สงขลา กับคนสยาม รัฐเกดะห์ ในมาเลเซีย

ในบริบทที่แคบเข้ามาของสภาพแวดล้อมแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันของระบบนิเวศชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม และนโยบายของภาครัฐ โดยเฉพาะการปกครองของไทยและมาเลเซีย ล้วนส่งผลต่อวิถีชีวิตในเรือนแตกต่างกัน แล้วลักษณะเรือนที่ปรากฏในปัจจุบันจะมีความแตกต่างอย่างไร พิจารณาประกอบตารางที่ 5.1

สรุปลักษณะเฉพาะของเรือน จากการวิเคราะห์ทั้ง 3 ชุมชน พิจารณาประกอบภาพที่ 5.7 ดังนี้

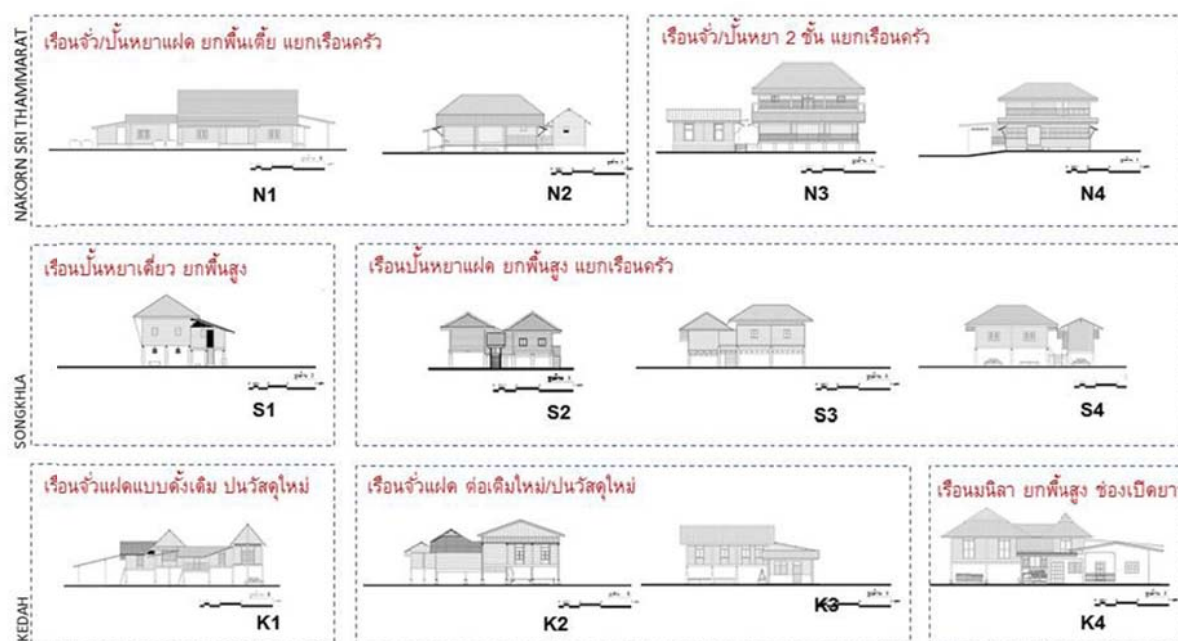
1) เรือนชุมชนแหลมและเขาพังไกรในพื้นที่ต่อเนื่องกัน อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช ซึ่งเรือนมีขนาดใหญ่ที่สุดสะท้อนครอบครัวขยาย มีทั้งเรือนแฝดยกพื้นเตี้ย และเรือนสองชั้น คล้ายเรือนแถวแบบจีน และมีองค์ประกอบของเรือนจะมีประตูบานเพี้ยมหรือบานเปิดคู่ มี 3 ช่วงเสา และมีความสมมาตร และวัสดุก่อสร้างเป็นไม้เนื้อแข็งและกระเบื้องดินเผา มีห้องข้าวและบางหลังมียุ้งข้าว

2) ชุมชนคูเต่า อ.หาดใหญ่ และอ.บางกล่ำ ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน จ.สงขลา เรือนชุมชนนี้ขนาดจะเล็กที่สุด ส่วนมากเป็นลักษณะจั่วแฝด มีเรือนครัววางขวางกับเรือนหลัก มีการยกใต้ถุนสูง ใช้เก็บของ หมู่บ้านหนึ่งในพื้นที่ที่ศึกษา มีชื่อเรียกว่า บ้านจีน ได้รับอิทธิพลแบบจีนในการวางผัง ผังมีลักษณะสมมาตร และการใช้กระเบื้องดินเผาผนังหลังคา

3) ชุมชนปลายระไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดง รัฐเกดะห์ ในมาเลเซีย มี 3 ลักษณะ หนึ่งเรือนจั่วแฝดแบบดั้งเดิม สอง เรือนที่สร้างใหม่แต่คงผังเดิม และสาม เรือนหลังคาทรงมนิลาแฝด ช่องเปิดยาว ละม้ายไปทางเรือนไทยมุสลิมภาคใต้หรือเรือนมาเลย์

จากการถูกกวาดต้อนในการปราบปรามคอมมิวนิสต์มลายู ทำให้เกิดการสร้างเรือนใหม่ ปรากฏลักษณะเรือนพื้นถิ่นใหม่ที่แตกต่างออกไปคือ เรือน 2 ลักษณะ คือ เรือนที่สร้างใหม่แต่คงผังเดิม แต่มีการต่อเติม แม้ว่าเรือนจะเป็นการสร้างตามความคุ้นเคยขององค์ประกอบเรือนแบบเดิม แต่การต่อเติมผังแตกต่างไปจากเดิม ด้วยปัจจัยหลายประการ เช่น ความสัมพันธ์ของขนาดที่ดินที่ได้รับจัดสรรกับจำนวนสมาชิกในครอบครัว และทิศทางถนนที่ตัดผ่าน สัดส่วนเรือนที่สัมพันธ์กับวัสดุใหม่

และมีการใช้โครงสร้างแบบช่อเดี่ยว อะเสเดี่ยว หรือใช้โครงสร้างเบา สันนิษฐานว่า ต้องการสร้างเร็ว เพื่อให้อยู่อาศัยในช่วงนั้น และเรือนหลังคาทรงมนิลาแฝด โดยเฉพาะช่องเปิดที่เป็นลักษณะบานเปิดคู่ ยาวถึงพื้นและกันด้วยระเบียงอีกชั้น ซึ่งลักษณะช่องเปิดละหม้ายไปทางเรือนไทยมุสลิมภาคใต้หรือ เรือนมาเลย์ โครงสร้างหลังคาซับซ้อน สัดส่วนเรือนที่ผนังสูงและใต้ถุนสูง แต่การวางผังเรือนยังเป็น แบบเรือนไทยพุทธ คือ ระดับพื้นจำนวนมาก แสดงการนับถืออาวสุโส แม่เรือนอยู่ในตำแหน่งสูงสุด และแม่เรือนเชื่อมกับเรือนครัวด้วยชานแล่นกลาง และมีห้องข้าว

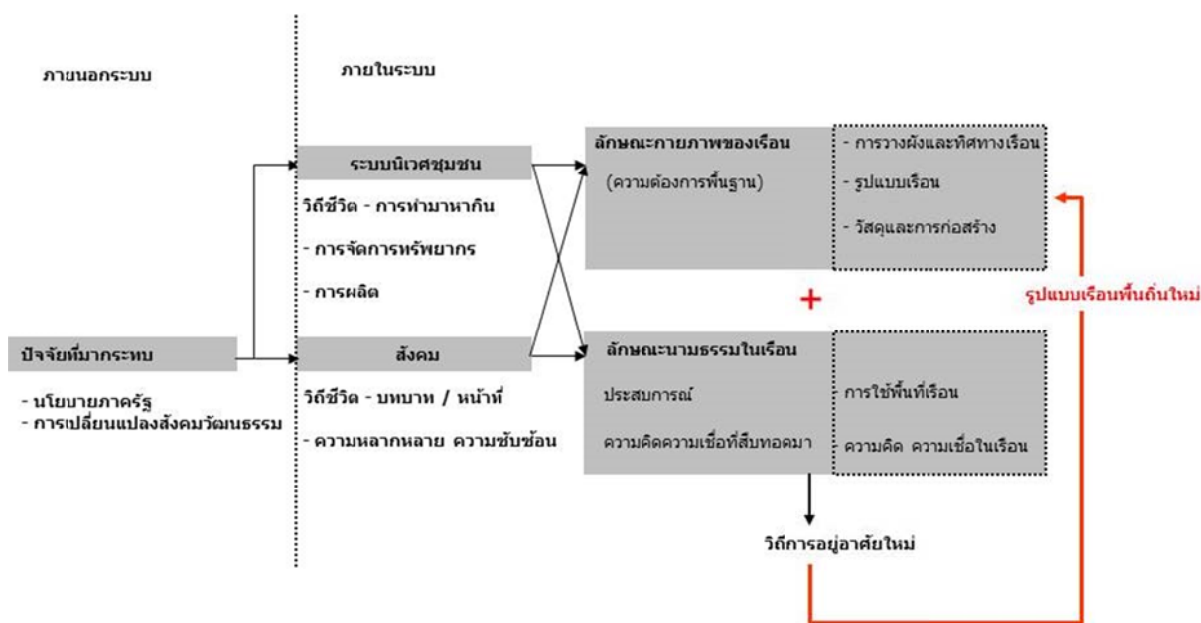

ภาพที่ 5.7 การเปรียบเทียบเรือน 1) ชุมชนแหลมและเขาพังไกร (ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน) อ.หัวไทร จ. นครศรีธรรมราช 2) ชุมชนคูเต่า อ.หาดใหญ่ และอ.บางกล่ำ (ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน) จ.สงขลา และ3) ชุมชนปลายระไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดง รัฐเกดะห์ ในมาเลเซีย

การเปรียบเทียบลักษณะเรือนจากการสำรวจภาคสนามของเรือนไทยพุทธภาคใต้ 1) ชุมชน แหลมและเขาพังไกร (ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน) อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช และ2) ชุมชนคูเต่า อ. หาดใหญ่ และอ.บางกล่ำ (ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน) จ.สงขลานั้น กับ 3) ชุมชนปลายระไม ต.ทุ่งควาย อ. เป็นดง รัฐเกดะห์ มาเลเซีย นั้นทำให้เห็นความหลากหลายของเครือญาติเรือนไทยพุทธในภูมิภาคนี้ที่ อาชีพหลัก คือ ทำนา เป็นหลัก ซึ่งเป็นวิถีชีวิตพื้นถิ่นที่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมที่มา กระทบ (เช่นจากชาวจีน) เป็นหลัก แต่เรือนคนสยามปลายระไม รัฐเกดะห์ มาเลเซีย นั้น ได้รับ ผลกระทบหลักมาจากปัจจัยการเมืองและการปกครอง โดยเฉพาะ “โครงการหมู่บ้านแห่งใหม่ (The

Briggs Plan)” ทำให้เกิดการสร้างเรือนใหม่ (อายุเรือน 50 ปีขึ้นไป) แม้จะสร้างตามความคุ้นเคยเดิม แต่ก็มีกรอบแบบต่อเติมภายใต้เงื่อนไขของวิถีชีวิตแบบใหม่และวัสดุใหม่เข้ามาปน

ปัจจัยที่ทำให้เรือนเปลี่ยนแปลงและเกิดการกลายรูปนั้น มีกระบวนการ ดังนี้ **หนึ่ง** เงื่อนไขของนโยบายภาครัฐ ทั้งที่กระทบรูปแบบการผลิตในชุมชนและผลจากการพัฒนาคุณภาพ ทั้งปัญหาอุทกภัยและการเปลี่ยนแปลงการคมนาคมทางน้ำมาเป็นทางบก รวมถึงการเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรม “กระแสความทันสมัย” ที่มากระทบ ส่งผลต่อผู้อยู่อาศัย ซึ่งมีวิถีชีวิตที่พึ่งพาสภาพแวดล้อมการทำมาหากิน และด้านสังคม บทบาท/หน้าที่ ได้ส่งผลไปยัง **สอง** ลักษณะทางกายภาพของเรือน ได้แก่ การวางผังและทิศทางเรือน รูปทรงเรือน และวัสดุและการก่อสร้างเรือน ซึ่งสะท้อนความต้องการพื้นฐานผ่านลักษณะเรือน ร่วมกับ **สาม** ภายในเรือน ได้แก่ การใช้พื้นที่เรือน สะท้อนประสบการณ์การปรับตัวของการทำมาหากิน และความคิดความเชื่อในเรือน กระบวนการนี้ได้ก่อให้เกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมเฉพาะถิ่นที่และการกลายรูป ที่ทำให้เรือนพื้นถิ่นมีความหลากหลายในบริบทของปัจจัยที่มากระทบ พิจารณาภาพที่ 5.8 และตารางที่ 5.1

ภาพที่ 5.8 แสดงแผนภาพอธิบายการกลายรูปของเรือนพื้นถิ่น

ตารางที่ 5.1 การเปรียบเทียบวิถีชีวิตในเรือนและลักษณะทางกายภาพของเรือนทั้ง 3 พื้นที่กรณีศึกษา

	ชุมชนแหลมและเขาพังไกร	ชุมชนคูเต่า	ชุมชนปลายระไม
อายุเรือน/เจ้าของ	N1 70 ปีขึ้นไป/ 92 ปี สร้างเอง N2 70 ปีขึ้นไป/ 66 ปี แม่สร้าง N3 50 ปีขึ้นไป/ 80 ปีขึ้นไป (สัมภาษณ์ญาติ อายุประมาณ 30 ปี) N4 50 ปีขึ้นไป/ 40 ปีขึ้นไป (สัมภาษณ์พี่สาว อายุประมาณ 50 ปี)	S1 50 ปีขึ้นไป/ 70 ปี พี่ชายสร้าง S2 100 ปีขึ้นไป/ 68 ปี แม่สามีสร้าง S3 70 ปีขึ้นไป/ 44 ปี พ่อสร้าง S4 50 ปีขึ้นไป/ 60 ปี พ่อสร้าง	K1 50 ปีขึ้นไป / 50 ปี พ่อสร้าง K2 50 ปีขึ้นไป/ 72 ปี รุ่นหลาน ย้ายมาจากคอกหน้าวัด K3 33 ปีขึ้นไป/ 72 ปี พ่อสร้าง ย้ายมาจากคอกหน้าวัด K4 70 ปีขึ้นไป/ 78 ปี พ่อสร้าง ย้ายมาจากคอกหน้าวัด
สมาชิกในเรือน	N1 9 คน (ปัจจุบัน 9 คน) N2 9 คน (ปัจจุบัน 4 คน) N3 – คน (ปัจจุบัน 1 คน) N4 – คน (ปัจจุบัน 7 คน)	S1 – คน (ปัจจุบัน 6 คน) S2 – คน (ปัจจุบันพักชั่วคราว) S3 5 คน (ปัจจุบัน 5 คน) S4 6 คน (ปัจจุบัน 1 คน)	K1 6 คน (ปัจจุบัน 4 คน) K2 10 คน (ปัจจุบัน 2 คน) K3 5 คน (ปัจจุบัน 4 คน) K4 12 คน (ปัจจุบัน 6 คน)
อาชีพ	N1 ทำนา (ลูกค้าขาย) N2 ทำนา (ทำนา ลูกรับราชการ) N3 ทำนา ค้าขาย (ญาติที่อยู่ในบ้านชกมวย) N4 ทำนา (ทำนา)	S1 ทำนา ทำสวน (ไร้อาชีพ) S2 ทำสวนผลไม้ ค้าขาย (รับราชการ) S3 ทำนา (พนักงานขับรถ) S4 ทำนา ทำสวน (ค้าขาย)	K1 ทำนา ทำสวนยางพารา K2 ทำนา ทำสวนยางพารา K3 ทำนา ทำสวนยางพารา K4 ทำนา ทำสวนยางพารา
การใช้พื้นที่ในเรือน	N1 เรือนแฝดแบ่งเป็นห้องโถงและห้องนอน ต่อเติมครัวและห้องน้ำ มีเรือนข้าว ใต้ถุนเดียว N2 เรือนแฝดแบ่งเป็นห้องโถงและห้องนอน ต่อเติมครัวและห้องน้ำ มีเรือนข้าว ใต้ถุนเดียว N3 เรือนเดี่ยว 2 ชั้น แบ่งเป็นห้องโถงและห้องนอน ต่อเติมครัวและห้องน้ำ N4 เรือนเดี่ยว 2 ชั้น แบ่งเป็นห้องโถงและห้องนอน ต่อเติมครัวและห้องน้ำ มีเรือนข้าว	S1 เรือนเดี่ยว 1 ห้องนอน โถง และครัว ใต้ถุนสูง S2 เรือนแฝด มีชานกลาง ครัววางขวางแบ่งเป็นมีห้องข้าว ใต้ถุนสูง S3 เรือนแฝด มีชานกลาง ครัววางขวางแบ่งเป็นมีห้องข้าว ใต้ถุนสูง S4 เรือนเดี่ยว แยกครัววางขวางแบ่งเป็นมีห้องข้าว ใต้ถุนสูง	K1 เรือนแฝด ต่อเติมครัวแยกด้านข้าง ใต้ถุนสูง K2 เรือนแฝด มีห้องนอนหลายห้อง ต่อเติมครัว ใต้ถุนสูง K3 เรือนเดี่ยวมีการต่อเติมหลังใหม่ระดับพื้นดินเชื่อมกัน K4 เรือนแฝด เรือนนอนต่อกับเรือนครัว มีห้องข้าว ใต้ถุนสูง
รูปทรงเรือน	N1 เรือนจั่วแฝดหันจั่วทิศตะวันออก ด้านยาวเป็นหน้าบ้าน แยกเรือนครัว N2 เรือนจั่วแฝดหันจั่วทิศตะวันออก ด้านยาวเป็นหน้าบ้าน แยกเรือนครัว N3 เรือนปั้นหยาเดี่ยว 2 ชั้น หันหน้าทิศใต้ ด้านยาวเป็นหน้าบ้าน แยกเรือนครัว N4 เรือนปั้นหยาเดี่ยว 2 ชั้น หันหน้าทิศเหนือ ด้านยาวเป็นหน้าบ้าน แยกเรือนครัว	S1 เรือนปั้นหยาต่อขยายคาเป็นครัว หันหน้าทางทิศใต้ S2 เรือนปั้นหยาแฝด เรือนหันหน้าทิศตะวันออก วางครัวขวาง S3 เรือนปั้นหยาแฝด เรือนเดิมหันหน้าทิศใต้ วางครัวขวาง S4 เรือนปั้นหยาต่อขยายคา เรือนหันหน้าทิศตะวันตก วางครัวขวาง	K1 เรือนจั่วแฝด แยกเรือนครัว ครัวหลังคาตึกเตแบน K2 เรือนจั่วแฝดสาม หน้าบ้านด้านยาวหันหน้าทิศใต้ K3 เรือนหลังคาจั่วเชื่อมคนละระดับกับเรือนใหม่สร้างด้วยปูน K4 เรือนแฝดมนิลาต่อกับบ้านหลังใหม่ หันหน้าทิศตะวันออก
โครงสร้าง	N1 วัสดุ ไม้ หลังคาจั่ว มุงกระเบื้องดินเผาและกระเบื้องลอน N2 วัสดุ ไม้ หลังคาจั่ว มุงกระเบื้องดินเผาและกระเบื้องลอน N3 วัสดุ ไม้ หลังคาจั่ว มุงกระเบื้องดินเผา N4 วัสดุ ไม้ หลังคาจั่ว มุงกระเบื้องดินเผา	S1 วัสดุ ไม้ หลังคาปั้นหยา มุงกระเบื้องดินเผา S2 วัสดุ ไม้ หลังคาปั้นหยา มุงกระเบื้องดินเผา S3 วัสดุ ไม้ หลังคาปั้นหยา มุงกระเบื้องดินเผา S4 วัสดุ ไม้ หลังคาปั้นหยา มุงกระเบื้องดินเผา	K1 โครงสร้างไทยดั้งเดิม วัสดุรอบหัวเสา แต่มุงกระเบื้องลอน K2 โครงสร้างเป็นโครงสร้างเบา ไม่เป็นแบบแผน K3 วัสดุ ไม้ หลังคาจั่ว มุงกระเบื้องลอน K4 วัสดุ ไม้ หลังคาจั่ว มุงกระเบื้องลอน
ความเชื่อในเรือน	N1 หันหัวทางทิศตะวันออก มีเชื้อสายตาหลวง มีเพดานตายาย N2 หันนอนทิศตะวันออก N3 หันนอนทิศตะวันออก N4 หันนอนทิศตะวันออก	S1 หันนอนทิศหัวนอน S2 หันหัวทางทิศใต้ S3 หันหัวทางทิศใต้ S4 หันนอนทิศตะวันออก	K1 เรียกแม่เรือน หันหัวทางทิศตะวันออก เป็นโนรา K2 หันนอนทิศตะวันออก K3 หันนอนทิศหัวนอน มีรูปปั้นหลวง K4 มีเชื้อสายโนรา หันหัวทางทิศใต้และทิศตะวันออก
การต่อเติมและซ่อมแซมเรือน	N1 ต่อครัว 2 ครั้ง กันห้องนอนใหม่ N2 ทำห้องน้ำ พ.ศ. 2520 ต่อพื้นที่สร้างรูปหน้าบ้าน เปลี่ยนจากมาเป็นกระเบื้องดินเผา N3 ต่อห้องน้ำ N4 ต่อครัวและห้องน้ำ	S1 ซ่อมครัวด้วยสังกะสี S2 เปลี่ยนฝาบ้าน ต่อเติมห้องน้ำและระดับพื้นครัว S3 ลดระดับพื้นชานกลางบ้าน เปลี่ยนทางขึ้นบ้าน S4 -	K1 เปลี่ยนกระเบื้องมุงหลังคา หน้าต่างใช้บานเกล็ด ทำห้องน้ำ K2 สร้างบ้านใหม่ติดกัน K3 เปลี่ยนจากสาครมามุงกระเบื้องและสร้างบ้านใหม่ติดกัน K4 สร้างบ้านใหม่ติดกัน

4. ปัจจัยที่เรือนพื้นถิ่นสามารถดำรงอยู่ได้ของเรือนไทยพุทธ

การศึกษานี้พบว่า จากอัตลักษณ์ร่วมกันของผังรูปแบบเรือนที่นอกจากเหตุปัจจัยจากความเหมาะสมของสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ และสังคมวัฒนธรรมในบริบทใหญ่ของภาคใต้และคาบสมุทรมลายูแล้ว สิ่งที่ยึดเหนี่ยวให้วิถีการอยู่อาศัยพื้นถิ่นนี้ยังคงดำรงอยู่ มีปัจจัยดังนี้

1) ความแข็งแรงของระบบเครือญาติ

ภายใต้การเปลี่ยนรูปลักษณะเรือนใหม่นี้ ที่น่าสนใจคือ ความเชื่อเดิมหลายประการยังปรากฏอยู่ เช่น การนับถืออาวสุ การนับถือหัวว่าเป็นของสูง พื้นที่หน้าห้องนอนมีหิ้งพระ ภาพบรรพบุรุษ และพระบรมฉายาลักษณ์รัชกาลที่ 9 อย่างชัดเจน และการร่วมพิธีกรรมพิธีรับเทวดา (สงกรานต์) พิธีรับ-ส่งเปรต ซึ่งเป็นงานรวมญาติ ที่จัดทั้งในเรือนและที่วัด ซึ่งแสดงทั้งสายสัมพันธ์เครือญาติและการเป็นคนไทยพุทธ ซึ่ง สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2542: 5648) อ้างใน สุภาวดี เชื้อพราหมณ์ (2556: 175-176) ได้อธิบายถึงลักษณะสังคมในภาคใต้ว่า

มีลักษณะการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์สองแบบ คือ ความสัมพันธ์ทางเครือญาติและความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน อันเกิดจากการพึ่งพาอาศัยกันทั้งการผลิตและการใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชน ความสัมพันธ์เหล่านี้มีการผสมผสานและดำเนินไปภายใต้ระบบคุณค่าและความเชื่อที่เป็นพลังทางศีลธรรม ที่รักษาจิตวิญญาณของผู้คนและชุมชนให้คงอยู่ จนกลายเป็นลักษณะเด่นของสังคม คือ การอยู่ร่วมกันแบบแบ่งปัน รักพูกพ้องเครือญาติ เป็นอยู่เรียบง่าย ผูกพันกับถิ่นกำเนิด เคร่งครัดในจริยธรรมและคำสอนทางศาสนา. . .

ความ สัมพันธ์ทางเครือญาติและความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน เป็นกลไกที่สำคัญยิ่งต่อการจัดระเบียบทางสังคม ญาติพี่น้องอยู่รวมกันและสัมพันธ์กันตามอาวสุ. . .และขยายความออกเป็นระบบอุปถัมภ์ในสังคมภาคใต้

เครือญาติในที่นี้ หมายถึง ทั้งบรรพบุรุษที่ล่วงลับ ที่ชาวใต้เรียกว่า “ตายาย” และครอบครัวและญาติมิตรที่ยังมีชีวิตอยู่ สะท้อนความคิด ความเชื่อที่ปรากฏในแสดงออกมารูปแบบเรือนและการใช้พื้นที่ ดังรายละเอียดการวิเคราะห์ต่อไปนี้

1.1) รูปแบบเรือน จากลักษณะการอยู่อาศัยแบบครอบครัวขยาย ทำให้รูปแบบเรือนเป็นแบบเรือนแฝด และความหมายของ “แม่เรือน” ที่ตัวแทนของความอาวสุ สะท้อนถึงการวาง

ทิศทางเรือนรองหรือเรือนลูกที่มาประกอบและความสูงสุดของแม่เรือน ที่เรือนประกอบอื่นๆต้องยำเกรงและให้ความเคารพผู้ใหญ่

1.2) การใช้พื้นที่ของเรือน สะท้อนความคิดความเชื่อในเรือน เรื่องตำแหน่งพื้นที่หน้าห้องนอนพ่อแม่ในแม่เรือน ทิศมงคล และระดับพื้นของเรือน ที่การใช้งานพื้นที่ ลูกหลานต้องนั่งในระดับต่ำกว่าผู้ใหญ่ และปรากฏในพิธีกรรมที่เชื่อมโยงเครือญาติ ที่กระทำในเรือน ผ่านการบูชาบรรพบุรุษ มีลูกหลานหรือญาติที่เป็นครูหมอ หรือ คนทรง ซึ่งญาติมิตรจะมารวมตัวพบปะกัน

นอกจากนั้น ประเพณีวัฒนธรรม พิธีกรรมที่ทำร่วมกันในระดับชุมชน หรือในท้องถิ่น เช่น งานบุญเดือนสิบ งานวันสงกรานต์ ที่ทำให้ผู้ใหญ่ได้อบรมลูกหลาน ช่วยสร้างให้สายใยเครือญาติยังคงเหนียวแน่นขึ้น ขยายไปในระดับมิตรสหาย หรือเกลอ หรือ พวกพ้องร่วมมาตุภูมิ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญให้ สามารถธำรงรักษาวัฒนธรรมเดิมเอาไว้ได้

2) ความเชื่อทางพุทธศาสนาและความเป็นไทย

หากพิจารณาทางกายภาพของชุมชนดั้งเดิม วัดนอกจากจะเป็นศูนย์รวมจิตใจ ยังเป็นศูนย์กลางของชุมชน และเรือนดั้งเดิมก็มักจะต้องอยู่รายล้อม ใกล้กับวัด และจากการสำรวจทั้ง 3 ชุมชน ผู้คนมีความใกล้ชิดกับวัด ชาวบ้านมักไปทำร่วมพิธีกรรมหรืองานบุญในวันสำคัญทางศาสนาเสมอ โดยเฉพาะงานสงกรานต์และประเพณีงานบุญเดือนสิบที่จัดที่วัดได้เชื่อมโยงจิตใจชาวบ้าน เครือญาติ และศาสนาเข้าด้วยกันจนเป็นหนึ่งเดียว เป็นธรรมเนียมของชีวิตที่แม้อยู่ต่างถิ่น ลูกหลานก็จะกลับมาร่วมพิธี สวดคล้องกับอดีตดี ทองบุญ (2542:7384) ที่ชี้ให้เห็นว่า ชาวไต้หวันเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม และเชื่อว่าผลกรรมที่จะส่งผลต่อชีวิต และชาวไต้หวันยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม

อดีตดี ทองบุญ (2542:7384) อธิบายว่า พุทธศาสนาเข้ามาในดินแดนนี้มาช้านาน และได้กลายเป็นค่านิยมพื้นฐานในการดำเนินชีวิตและก่อให้เกิดโลกทัศน์ของชาวไต้หวัน และคำสอนในพุทธศาสนาหล่อหลอมให้ชาวบ้านมีจิตใจที่สงบและปล่อยวางจากทุกข์ร้อนในการทำมาหากินและรับมือกับความเปลี่ยนแปลง และเป็นเรื่อง “ธรรมดา” ของคนบ้านนอกที่ปล่อยทุกอย่างให้เดินไปตามธรรมชาติที่ถูกปลูกฝังมากับหลักพุทธศาสนา (นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว, 2553) สะท้อนภาพความคงทนและประสบการณ์การดำเนินชีวิตของชุมชนชนบทที่ยังคงอยู่รอดมาได้ ชุมชนภาคใต้มีประสบการณ์การปรับตัวอย่างต่อเนื่องด้วยเพราะชัยภูมิที่ตั้งของภาคใต้และคาบสมุทรนี้ต้องปะทะสังสรรค์กับผู้คนต่างวัฒนธรรมและความเปลี่ยนแปลงมาตั้งแต่อดีต (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และ พรพิไล เลิศวิชา, 2541)

และความเป็นคนไทยพุทธมักมีความอ่อนน้อมถ่อมตน อดทนอดกลั้น ไม่ยึดติดรูปแบบ เห็นได้ชัดเจนในการปรับตัวของคนสยามซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยในมาเลเซียและยังดำรงความเป็นตัวตนอยู่ได้นั้น ดังที่ นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต (2554: 77) ชี้ให้เห็นว่า เนื่องจากคนสยามเป็นกลุ่มที่รักสงบ มีความอดทน มีความเสียสละ และดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของทางสายกลาง รู้จักประนีประนอม ทำให้คนสยามในมาเลเซียมีวิถีชีวิตที่สุขสงบ และไม่ก่อให้เกิดปัญหาหรือก่อให้เกิดความหวาดระแวงต่อกันระหว่างชนในชาติ และวัดปลายระไมรัฐเกดะห์ ยังเป็นโรงเรียนภาษาไทยและวัฒนธรรมไทย ซึ่งทำหน้าที่สายสัมพันธ์เชื่อมโยงความเป็นไทยและประเทศไทย และส่วนสำคัญที่ทำให้ เรือนไทยพุทธยังคงดำรงอยู่ได้ คือ เรือนในฐานะตัวแทนของพ่อแม่ บรรพบุรุษ เพราะธรรมเนียมปฏิบัติที่ดีของชาวพุทธ ความเคารพผู้ใหญ่ ความเรียบง่ายในการดำเนินชีวิตของชาวชนบท

สรุป

ผลจากการปรับตัวภายใต้นโยบายของภาครัฐ และการเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยภายนอก ได้ส่งผลต่อสภาพแวดล้อม การทำมาหากิน และสังคมวัฒนธรรมชุมชน โดยเฉพาะและส่งผลต่อลักษณะกายภาพของเรือนในหลายระดับอย่างเกี่ยวข้องกัน ตั้งแต่ สภาพแวดล้อม ผู้อยู่อาศัย การวางผังและทิศทางเรือน รูปแบบเรือน วัสดุและการก่อสร้าง การใช้พื้นที่ในเรือน และความคิด ความเชื่อในเรือน ซึ่งเรือนพื่นถิ่นคนไทยพุทธและคนสยามในมาเลเซีย มีลักษณะร่วมกันในความเป็นผลผลิตของสภาพแวดล้อมที่ตั้ง ภูมิอากาศ และสังคมวัฒนธรรมในบริบทกว้างแล้ว เรือนมีความหลากหลายและกลายเป็นเรือนพื่นถิ่นใหม่ในฐานะที่เรือนพื่นถิ่นอันเป็นที่อยู่อาศัยที่สะท้อนชีวิตวัฒนธรรม เป็นปัจจัยพื้นฐานที่รองรับชีวิตย่อมต้องเปลี่ยนแปลงตามความเข้มข้นของปัจจัยที่มากระทบกับวิถีชีวิตชาวบ้าน และแม้จะมีการปรับเปลี่ยนแต่สาระเดิมยังคงอยู่ และวิถีชีวิตชุมชนไทยพุทธทั้งในภาคใต้ (นครศรีธรรมราช สงขลา) และของคนสยาม ในรัฐเกดะห์ มาเลเซีย ไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างสิ้นเชิง แต่มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ ซึ่งปัจจัยที่ทำให้ยังดำรงอยู่คือ ระบบเครือญาติ และความเชื่อของชาวไทยพุทธ

บทที่ 6

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างกันของวิถีการอยู่อาศัยและเรือนพื้นถิ่นของคนไทยพุทธภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช สงขลา กับคนสยามในรัฐเกดะห์ มาเลเซียนี้ มีสิ่งที่เป็นประเด็นปัญหาของการวิจัย คือ วิถีการอยู่อาศัยในเรือนและสภาพแวดล้อมของคนไทยพุทธในชุมชนภาคใต้ กับคนสยามในมาเลเซียที่มีการไปมาหาสู่กัน มีการเคลื่อนไหว แลกเปลี่ยนในระบบการผลิต มีสังคมและวัฒนธรรมร่วมกันมาตั้งแต่อดีต กรณีศึกษานครศรีธรรมราช สงขลา กับรัฐเกดะห์ (ไทรบุรี) ในมาเลเซีย จะมีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกัน หรือไม่ อย่างไร และมีเหตุปัจจัยอะไรบ้างที่ส่งผลต่อการปรับตัวหรือการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การศึกษาข้อมูลเอกสารและการสำรวจภาคสนาม โดยศึกษา 3 ชุมชน โดยเลือกอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) จากการสำรวจเอกสาร แผนที่ และสำรวจเบื้องต้น คือ 1) ชุมชนแหลมและเขาพังไกร (ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน) อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช 2) ชุมชนคูเต่า อ.หาดใหญ่ และอ.บางกล่ำ (ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน) จ.สงขลา และ 3) ชุมชนปลายระไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดั่ง รัฐเกดะห์ ในมาเลเซีย และในแต่ละชุมชน จะเลือกสรรเรือนพื้นถิ่นเพื่อใช้เป็นกรณีศึกษา ชุมชนละ 4 หลัง รวมเป็น 12 หลัง เครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจ คือ การสังเกตการณ์ สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง รั้ววัด ถ่ายภาพ ร่วมกับจัดทำแผนผัง แผนที่ และแบบทางสถาปัตยกรรม เพื่อนำมาใช้ในการวิเคราะห์ตามลำดับเหตุการณ์ การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และการวิเคราะห์แผนผังและรูปลักษณะทางสถาปัตยกรรม ประกอบกัน โดยการรวบรวมข้อมูลเอกสารในประเด็น ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของคนไทยในมาเลเซีย สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภาคใต้ การเมืองการปกครองในมาเลเซีย และกรอบการศึกษาด้านนิเวศวัฒนธรรม ความเป็นองค์กรรวม และความคิดความเชื่ออันเนื่องมาจากพุทธศาสนา

1. ข้อค้นพบจากการวิจัย

ข้อค้นพบของงานวิจัย พบว่า ในกรอบกว้าง เรือนได้สะท้อนภาพความสอดคล้องเหมาะสมกับภูมิลักษณะ สภาพภูมิอากาศ สังคมวัฒนธรรม และความคิด ความเชื่อในวิถีชีวิตของสังคมเกษตรกรรมและชาวไทยพุทธในถิ่นนี้ อันเป็นลักษณะร่วมกันของเรือนของคนสยามในมาเลเซียและคนไทยพุทธภาคใต้ แต่ในบริบทที่แคบลงมาระดับชุมชน เรือนมีความแตกต่างกันและมีการ

เปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละชุมชน เนื่องจากความแตกต่างของปัจจัยพื้นฐาน (ระบบนิเวศชุมชนและวัฒนธรรมที่มากกระทบ) เช่น ชุมชนไทยพุทธทั้งในภาคใต้ (นครศรีธรรมราช สงขลา)

ส่วนเรือนของคนสยามในมาเลเซียมีการปรับตัวอย่างมากจากปัจจัยทางการเมืองการปกครอง ทั้งการดำรงสิทธิในความเป็นคนสยามในมาเลเซีย (ดำรงความเป็นคนไทยและพลเมืองมาเลเซีย) และโดยเฉพาะ“โครงการหมู่บ้านแห่งใหม่ (The Briggs Plan)” ทำให้ชาวสยามมีการปรับตัวในหลายระดับ ทั้งระดับวิถีชีวิตพื้นที่ที่พึ่งพาสภาพแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรม ซึ่งส่งผลมายังลักษณะทางกายภาพของเรือน

กระบวนการกลายรูปของเรือนนั้น มีขั้นตอน ดังนี้ **หนึ่ง** เงื่อนไขของนโยบายภาครัฐ ที่สัมพันธ์กับการผลิตของชุมชน และผลจากการพัฒนาสู่ความเป็นเมือง (ปัญหาอุทกภัยและการเปลี่ยนการคมนาคมทางน้ำมาเป็นทางบก) และการเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรม “กระแสความทันสมัย” ที่มากกระทบ ส่งผลต่อผู้อยู่อาศัย ซึ่งมีวิถีชีวิตที่พึ่งพาสภาพแวดล้อม การทำมาหากิน และด้านสังคม บทบาท/หน้าที่ ได้ส่งผลต่อไปยัง **สอง** ลักษณะทางกายภาพของเรือน ได้แก่ การวางผังและทิศทางเรือน รูปทรงเรือน และวัสดุและการก่อสร้างเรือน ซึ่งสะท้อนความต้องการพื้นฐานผ่านลักษณะเรือนร่วมกับ **สาม** ภายในเรือน ได้แก่ การใช้พื้นที่เรือน สะท้อนประสบการณ์การปรับตัวของการทำมาหากิน และความคิดความเชื่อในเรือน กระบวนการนี้ได้ก่อให้เกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมเฉพาะถิ่นที่และการกลายรูป ที่ทำให้เรือนพื้นถิ่นมีความหลากหลายในบริบทของปัจจัยที่มากกระทบ และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในฐานะเป็นที่อยู่อาศัยอันเป็นพื้นฐานรองรับชีวิต เป็นผลผลิตจากสังคมวัฒนธรรมในขณะที่ยังดำรงอยู่ก็ต้องเปลี่ยนแปลงไปในกรอบของบริบทใหม่

แต่อย่างไรก็ตาม ระบบเครือญาติที่แน่นแฟ้นและ ความเชื่อในเรือนที่สัมพันธ์ความเป็นคนไทยพุทธยังคงดำรงอยู่ ขยายความดังนี้

ความสัมพันธ์ทางเครือญาติของชาวไทยพุทธภาคใต้และคนสยาม ปรากฏทั้งรูปธรรมและนามธรรมในเรือน คือ **หนึ่ง** รูปแบบเรือน แบบครอบครัวขยาย ทำให้ปรากฏลักษณะเรือนแฝด และความเชื่อเกี่ยวกับระบบอาวุโสในเรือน **สอง** การใช้พื้นที่ในเรือน ตำแหน่งพื้นที่การวางหิ้งพระและหิ้งบูชาบรรพบุรุษในทิศหัวนอน (ทิศใต้) และทิศตะวันออกที่เป็นทิศมงคล หน้าห้องนอนในแม่เรือน และระดับพื้นเรือนที่สะท้อนการนับถืออาวุโส รวมถึง กิจกรรมการใช้พื้นที่ในเรือนในประเพณีงานบุญ เดือนสิบ วันสงกรานต์ อีกด้วย

ความเชื่อของชาวไทยพุทธ ซึ่งนอกจาก ลักษณะทางกายภาพที่ชุมชนมีความผูกพันกับวัด และเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของชาวบ้าน พุทธศาสนาได้ซึมซับเข้ามาในความคิด ความเชื่อของชาวบ้าน เรื่องกฎแห่งกรรม เชื่อว่า ผลกรรมที่จะส่งผลต่อชีวิต การยึดมั่นในขนบธรรมเนียม ประเพณีดั้งเดิม เชื่อว่าเรื่องในอดีตเป็นบทเรียนของชีวิต และเชื่อมโยงกับลักษณะนิสัยอ่อนน้อม รักสงบ ความเรียบง่ายในการดำเนินชีวิต รวมถึงการรู้จักปล่อยวาง เห็นความเปลี่ยนแปลงของชีวิตเป็น เรื่องธรรมดาทำให้เกิดการผ่อนหนักผ่อนเบาปัญหาในชีวิต และอยู่รอดมาได้ รวมถึง ความผูกพันกับ เรือ ในฐานะเรือนพ่อเรือนแม่ที่ทำให้เรือนพื้นถิ่นยังคงดำรงอยู่

คุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอยู่ที่ความเชื่อมโยงของวิถีชีวิตกับสภาพแวดล้อมและ วัฒนธรรมในที่ตั้ง เป็นชีวิตวัฒนธรรมที่มีความแปรเปลี่ยน และหลากหลาย มีความเหมือนและ แตกต่างตามแต่บริบท กรอบมุมมองนี้สามารถถ่ายทอดความจริงของเรือนพื้นถิ่นได้หลากหลายและ กว้างขวางขึ้น จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาเพื่อต่อยอดงานวิจัยหรือนำไปใช้ประโยชน์ เช่นการวางผังและออกแบบสถาปัตยกรรมในบริบทของถิ่นนี้ ชุมชนท้องถิ่น หรือการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานของ วัฒนธรรมเดิมที่ยั่งยืนต่อไป

2. ข้อจำกัดของงานวิจัย

งานวิจัยนี้มีข้อจำกัดในกระบวนการทำงานหลายประการ ดังนี้

1) การเลือกชุมชนที่ศึกษา ประสบปัญหาในเรื่องขนาดของกลุ่มตัวอย่างยากที่จะใกล้เคียงกัน เพื่อใช้ในการเปรียบเทียบ ด้วยเงื่อนไขของการแบ่งเขตการปกครองของรัฐ จำนวนประชากร และ ความหนาแน่นหรือการเกาะกลุ่มกันของที่อยู่อาศัย จึงใช้การเกาะกลุ่มของการตั้งถิ่นฐาน และความ ต่อเนื่องของพื้นที่เข้ามาช่วยในการกำหนดตำแหน่งพื้นที่ศึกษา แต่อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้มุ่งศึกษา เรือนที่สัมพันธ์กับที่ตั้งเป็นสำคัญ

2) จำนวนเรือนพื้นถิ่นที่เหลือน้อยอยู่ค่อนข้างน้อย บางหลังทรุดโทรมทิ้งร้าง บางหลังเจ้าของ เรือนไม่อนุญาตเข้าไปสำรวจ รั้ววัด ทำให้ศึกษาได้เพียงชุมชนละ 4 หลังเท่านั้น โดยเฉพาะที่ปลาย ปลายระไม รัฐเกดะห์ ในมาเลเซีย แม้ข้อมูลเอกสารจะระบุว่าคนไทยอยู่มาก และมีงานวิจัยที่ กล่าวถึงพื้นที่นี้ในการธำรงรักษาความเป็นไทยอย่างเหนียวแน่น แต่เมื่อลงภาคสนามจริง พบเรือน ดั้งเดิมหลงเหลืออยู่น้อยกว่าที่คาดการณ์ไว้

3) ข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นชนบทส่วนใหญ่มีข้อจำกัด เช่น ภาพถ่ายและภาพถ่ายทางอากาศในอดีต จึงต้องเน้นที่การสัมภาษณ์เชิงลึกจากคำบอกเล่ามาวิเคราะห์ผนวกกับข้อมูลเอกสารเท่าที่หาได้

4) ข้อมูลแบบแผนเรือนพื้นถิ่นดั้งเดิม เป็นเรื่องยากจะประจักษ์ชัดเจน เพื่อใช้ในการศึกษาความเปลี่ยนแปลงของเรือน และในการเปรียบเทียบกรณีศึกษา จำเป็นต้องประมวลข้อมูลเอกสารจากหลายทาง เช่น สรุปลงความเอกสารที่มีผู้ศึกษาเรือนภาคใต้ซึ่งอยู่ในบริบทใหญ่กว่าหรืออยู่ในท้องถิ่นอื่นร่วมด้วย ซึ่งย่อมมีปัจจัยที่แตกต่างไป ผสมกับข้อมูลภาคสนาม ซึ่งเจ้าของปัจจุบันก็ไม่ใช่ผู้สร้างเรือน ทำให้ความรู้และความเชื่อในเรือนสูญหายไป

3. ข้อเสนอแนะ

การขยายขอบเขตของการศึกษาวิจัยเรื่องเรือนไทยพุทธไปสู่พื้นที่อื่น โดยเฉพาะในภาคใต้ เช่น ลุ่มแม่น้ำน้ำตาปี ลุ่มน้ำปากพนัง เป็นต้น หรือเปรียบเทียบเรือนของคนไทยในรัฐทางตอนเหนือของมาเลเซีย ซึ่งยังมีกลุ่มคนไทยพุทธตั้งถิ่นฐานยาวนาน หรือ การศึกษาในชุมชนกลุ่มอื่น เช่น ชุมชนมุสลิม ชุมชนชาวไทยเชื้อสายจีน ในกรอบมุมมองด้านนิเวศวัฒนธรรม ความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมในภาคใต้ และพื้นที่เกี่ยวเนื่อง อย่างหลากหลายและสอดคล้องกับสถานการณ์มากขึ้น

งานวิจัยนี้ได้สะท้อนความหลากหลายและแตกต่างของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นตามเหตุปัจจัยเงื่อนไขของพื้นที่และความเป็นองค์รวมที่เชื่อมโยงกัน โดยมีวิถีชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลงของเรือนพื้นถิ่นและสภาพแวดล้อม

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

เกลี่ยม รอดเกลี้ยง. ชาวบ้านหมู่ที่ 4 ต.แหลม อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช. สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน 2558.

เขต รัตนจรณะ และคณะ. เรือนไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้. สถาบันศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2537.

คำ อรุณรัตน์. ชาวบ้านปลายระไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดั่ง รัฐเกดะห์ มาเลเซีย. สัมภาษณ์, 31 ธันวาคม 2558.

คำนวน นวลสนอง. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของชาวมาเลเซียเชื้อสายไทในรัฐเกดะห์ ปะลิส และเประ. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม, 2550.

โครงการบรรเทาอุทกภัย อำเภอลาดใหญ่อันเนื่องมาจากพระราชดำริ.

http://web.rid.go.th/lproject/const/project/completed%20project/south_flood/south_flood.html เข้าถึงเมื่อ 30 มีนาคม 2560.

จรวพร พิรานุกิษฐ์. ชาวบ้านหมู่ที่ 6 ต.คูเต่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา. สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558.

จิม พาหุกุล. ชาวบ้านหมู่ที่ 6 ต.คูเต่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา. สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558.

จัญญ มะขาว. ชาวบ้านหมู่ที่ 4 ต.เขาพังไกร อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช. สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2558.

เจียร ถิรินทร์พงศ์. การดำรงอยู่ทางสังคมของเครือญาติในท้องถิ่น กรณีศึกษากองทุนตระกูล แหมใสและตระกูลเครือข่าย. มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต 2548.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. จากประวัติศาสตร์หมู่บ้านสู่ทฤษฎีสองระบบ. พิมพ์ครั้งที่ 2. สุรินทร์: สถาบันราชภัฏสุรินทร์, 2548ก.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ข้อเสนอในบริบทต่างสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: บริษัทสำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด, 2548ข.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. และ พรพิไล เลิศวิชา. **วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย**. กรุงเทพฯ: บริษัท
สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด, 2541.

ฉันทัส ทองช่วย. **ภาษาไทยที่ใช้ในปัจจุบันในรัฐกลันตัน ไทรบุรีและปะลิส**. วิทยานิพนธ์
อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526.

ช่วย พุทธกุล. **ชาวบ้านหมู่ที่ 6 ต.คูเต่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา. สัมภาษณ์**, 15 พฤศจิกายน 2558.

ชัยโชค จุลศิริวงศ์. **การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้**. กรุงเทพฯ:
โครงการจัดพิมพ์คปไฟ, 2542.

_____. “การแข่งขันกันระหว่างอัมโนกับพาส เพื่อช่วงชิงประชาชน”. เอกสารประกอบการ
ประชุมทางวิชาการนานาชาติ มาเลเซียหลังยุคมหาเธร์. โครงการภูมิภาคศึกษา สำนัก
วิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค อ.เมือง จ.
นครศรีธรรมราช วันที่ 18-19 ตุลาคม 2546, 65-81.

ชูลีพร วิรุณหะ. “ความสัมพันธ์สยาม-มลายูในมิติวัฒนธรรม: บทสะท้อนจากอิกายัต มะรง มหาวงศ์
(ตำนานเมืองไทรบุรี)” **วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร**. 25, 1 (มิ.ย.-พ.ย.
2545): 70-101.

_____. “ความคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ไทย-มลายูในมิติประวัติศาสตร์”.
**ประวัติศาสตร์ตัวตนของภาคใต้สมัยอยุธยาถึงต้นรัตนโกสินทร์ คาบสมุทรไทยใน
ราชอาณาจักรสยาม**. กรุงเทพฯ: นาค, 2550. 457-490.

_____. “อิกายัต มรง มหาวงศ์ (Hikayat Merong Mahawangsa) ความสัมพันธ์สยาม-มลายูใน
มิติวัฒนธรรม”. **บุหงารายา: ประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่าของชาวมลายู**. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภาคการพิมพ์, 2553. 161-194.

เทศบาลตำบลคูเต่า อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. **ประวัติความเป็นมา**.

<http://www.kutao.go.th/content/information/2> เข้าถึงเมื่อ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2559

_____. **ข้อมูลพื้นฐาน**. <http://www.kutao.go.th/content/information.pdf> เข้าถึงเมื่อ 13
มิถุนายน พ.ศ. 2559.

ธิป ศรีสกุลไชยรัก. 2559. “วัดคูเต่า” กับการอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างมีส่วนร่วม. **มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์**. <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=563> เข้าถึงเมื่อ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2559.

ช้างศักดิ์ อายุวัฒน์. **ไทยในมาเลเซีย**. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ, 2547.

นันทวรรณ ยอดพิจิตร. “ดร.มหาเธร์กับบทบาทในการพัฒนาประเทศ”. **เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการนานาชาติ มาเลเซียหลังยุคมหาเธร์**. โครงการภูมิภาคศึกษา สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ณ โรงแรมแกรนด์ปาร์ค อ.เมือง จ. นครศรีธรรมราช วันที่ 18-19 ตุลาคม 2546, 8-26.

นิธิ เอียวศรีวงศ์, สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และ ประมูล อุทัยพันธุ์. “ชาว-มลายู: ผู้คนและวัฒนธรรมในภาคใต้.” **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้**, 2542. 4: 1921-1942.

นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต. **ตัวตนทางวัฒนธรรมของคนไทยในรัฐตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย**. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาโทศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

นิรัตน์ บุญชุมณี. **ชาวบ้านหมู่ที่ 6 ต.แม่ทอม อ.บางกล่ำ จ.สงขลา. สัมภาษณ์**, 15 พฤศจิกายน 2558.

น้ำท่วมขัง จ.นครศรีธรรมราช. <http://news.ch3thailand.com/local/31738> เผยแพร่เมื่อ 12 ธันวาคม 2559

น้ำท่วมคูเต่า จ.สงขลา ถนนพังเร่งฟื้นฟู. <http://news.ch7.com/detail/261593> เผยแพร่เมื่อ 14 ธันวาคม 2560.

แนบ ราษฎร์เจริญ. **ครูสอนภาษาไทยโรงเรียนปลายระไม บ้านปลายระไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดั่ง รัฐเกดะห์ มาเลเซีย. สัมภาษณ์**, 31 ธันวาคม 2558.

ถาวร จันทร์ชู **ชาวบ้านหมู่ที่ 3 ต.เขาพังไกร อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช. สัมภาษณ์**, 14 พฤศจิกายน 2558.

บรรจง นะแส. **เหตุเกิด(จะเกิดเหตุ)...ที่หัวไทร (2).**

<https://mgronline.com/daily/detail/9540000009937> เผยแพร่เมื่อ 24 มกราคม 2554.

บาร์บารา วัดสัน อันตายา, ลีโอนาร์ต วาย. อันตายา; ผู้แปล พรณี จัตรพลรักษ์. ประวัติศาสตร์
มาเลเซีย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย, 2549.

ประพนธ์ เรืองณรงค์. ชาวไทยที่ไทรบุรีหรือที่เคดะห์ มาเลเซีย: ศึกษาเฉพาะความเชื่อและ
พิธีกรรม. The 8th International Conference on Thai Studies on 9th-12th January
2002. Nakhon Phanom: Rajabhat Institute Nakhon Phanom, 2002.

ปรีชา นุ่นสุข. “ศาสนาพราหมณ์ในภาคใต้.” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้, 2542. 15:
7347-7372.

พรชัย นาคสีทอง และ อนินทร์ พุฒิชิต. คนไทยในรัฐเคดะห์ (ไทรบุรี): ศึกษาการดำรงอยู่ใน
มิติประวัติศาสตร์ (พ.ศ. 2452-2550). ชุดโครงการวิจัย มาเลเซีย: นัยที่สำคัญต่อไทย
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2552.

พรธนาม เก้าธรรมสาร. “นครศรีธรรมราชกับหัวเมืองมลายู (ไทรบุรี) ในต้นรัตนโกสินทร์: ทิศนะ
จากเอกสารต่างประเทศ”. ประวัติศาสตร์ตัวตนของภาคใต้สมัยอยุธยาถึงต้น
รัตนโกสินทร์ คาบสมุทรไทยในราชอาณาจักรสยาม. กรุงเทพฯ: นาคร, 2550. 433-
456.

พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่
2. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.), 2547.

พิน สุตเอียด. ชาวบ้านหมู่ที่ 2 ต.แหลม อ.หัวไทร จ.นครศรีธรรมราช. สัมภาษณ์, 14 พฤศจิกายน
2558.

เพชรแก้ว เต็นเดช. ชาวบ้านปลายระไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดง รัฐเคดะห์ มาเลเซีย. สัมภาษณ์, 31
ธันวาคม 2558.

เพ็ญม พงศ์เพชร. ชาวบ้านปลายระไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดง รัฐเคดะห์ มาเลเซีย. สัมภาษณ์, 31
ธันวาคม 2558.

ภัทรวรรณ แท่นทอง. “ตัวชี้วัดทางสังคม: การศึกษาภาวะทางสังคมเศรษฐกิจเพื่อการบริหาร
จัดการลุ่มน้ำปากพนัง” กรณีศึกษา “บริเวณพื้นที่นาข้าว บริเวณคลองชะอวด-แพรก
เมืองและพื้นที่ตำบลหัวไทรตำบลแหลม ตำบลควนชะลิก ตำบลเขาพังไกร ตำบลราม

- แก้ว อำเภหั่วไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช”. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2550.
- มโน พิสุทธิรัตนานนท์ และ ครีณ มณีโชติ. รายงานการศึกษาวิจัยเรือนไทยภาคใต้. สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2535.
- ยศ สันตสมบัติ. **มนุษย์กับวัฒนธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- รสนากร อมรพงศ์. เรือนพื้นถิ่นไทยพุทธในจังหวัดชายแดนภาคใต้. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2545.
- เริงวุฒิ มิตรสุริยะ (บรรณาธิการ). **ตำนานและพงศาวดารในประวัติศาสตร์แหลมทอง**. กรุงเทพฯ: ยิปซี, 2552.
- วิเชียร ณ นคร, สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. “หั่วไทร, อำเภอ”. **สารานุกรม วัฒนธรรมไทย ภาคใต้**, 2542. 17: 8576-8580.
- วิน อุไรรัตน์. ชาวบ้านปลายระไม ต.ทุ่งควาย อ.เป็นดั่ง รัฐเกดะห์ มาเลเซีย. **สัมภาษณ์**, 31 ธันวาคม 2558.
- วิศิษฐ์ วังวิญญู, ณัฐพศ วังวิญญู และ สว่าง พงศ์ศิริพัฒน์. **โยงโยที่ซ่อนเร้น**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สวนเงินมีมา. แปลจาก Capra, Fritjof. 2002. *The Hidden Connections: integrating the biological, cognitive, and social dimensions of life into a science of sustainability*. New York: a division of Random House, Inc., 2548.
- วีระ สมบูรณ์. **แบบแผนและความหมายแห่งองค์รวม**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2550.
- วีระ อินพันทัง, ต้นข้าว ปาณินท์, อภิรติ เกษมสุข และ โชติมา จตุรงค์. **โลกของชาวไทดำ: ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างสภาพแวดล้อม ที่อยู่อาศัยของชาวไทดำในไทยกับเวียดนาม**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2549.
- ศนิ ลิ้มทองสกุล. “ภูมิทัศน์พื้นถิ่นของหมู่บ้านชนบทในชุมชนชาวมุสลิมในประเทศไทยและประเทศมาเลเซีย.” **Journal of Architectural/Planning Research and Studies**, 2006. 4(2): 143-154.

ศรีศักร วัลลิโภดม. พัฒนาการทางสังคม-วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2554.

ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย. ตำบลเขาพังไกร.

<http://nakhonsithammarat.kapook.com/%E0%B8%AB%E0%B8%B1%E0%B8%A7%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A3/%E0%B9%80%E0%B8%82%E0%B8%B2%E0%B8%9E%E0%B8%B1%E0%B8%87%E0%B9%84%E0%B8%81%E0%B8%A3> เข้าถึงเมื่อ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2559

_____. ตำบลแม่ทอม.

<http://songkhla.kapook.com/%E0%B8%9A%E0%B8%B2%E0%B8%87%E0%B8%81%E0%B8%A5%E0%B9%88%E0%B8%B3/%E0%B9%81%E0%B8%A1%E0%B9%88%E0%B8%97%E0%B8%AD%E0%B8%A1> เข้าถึงเมื่อ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2559

สมเกียรติ สุพรรณชนะบุรี. ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับมาเลเซียระหว่าง พ.ศ. 2519-2526.

กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. “ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้.” วารสารทักษิณคดี, 2540. 4(3): 1-41.

_____. “กูเต่า, วัด”. สารานุกรม วัฒนธรรมไทย ภาคใต้, 2542. 3: 1067-1073.

_____. “สายใยแห่งภราดรภาพ: บนสายรากวัฒนธรรมไทยที่กษัตริย์กับมลายูตอนบน”. คาบสมุทรแห่งความหลากหลาย: ปฏิสัมพันธ์เชิงประวัติศาสตร์ระหว่างเชื้อชาติไทย, มลายู, จีน และเชื้อชาติอื่น เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการนานาชาติ จัดโดย สถาบันวิจัยเอเชีย มหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ โครงการภูมิภาคศึกษา สำนักวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 5-7 กุมภาพันธ์ 2547 มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช, 2547. 52-77.

_____. “สถาปัตยกรรมพื้นบ้านในภาคใต้.” สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้, 2542. 16: 7704-7721.

_____. โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2544.

สุภาวดี เชื้อพราหมณ์. **พลวัตวิถีชีวิตพื้นถิ่นของชุมชนและเรือนในลุ่มทะเลสาบสงขลา.**

วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2556.

_____, และ อรศิริ ปาณินท์. "การอ่าน" ความเปลี่ยนแปลงและหลากหลายของชุมชนและ
สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น." **วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง**, 2556. 9(1): 131-154.

แสงอรุณ รัตกลีกร และ นิจ หิณชิระนันท์. ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) (เจ้าของโครงการ).

ลักษณะไทย วัฒนธรรมพื้นบ้าน. เล่ม 4. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้งแอนด์พับลิช
ซิง จำกัด (มหาชน), 2551.

หทัยรัตน์ ทองสกุล และ เกียรติวาท บุญปรากฏ. การนิยามความหมายพื้นที่น้ำชาในชุมชนคูเต่า.

วารสารศิลปศาสตร์, 2555. 4(1): 78-91.

องค์การบริหารส่วนตำบลแหลม อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดนครราชสีมา. "สภาพและข้อมูลพื้นฐาน."

<http://www.learm.go.th/general1.php>. เข้าถึงเมื่อ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2559

องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทอม. "ประวัติวัดคูเต่า". <http://www.maetom.go.th/travel/detail/329>

เข้าถึงเมื่อ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2559

อดิศักดิ์ ทองบุญ. "ศาสนาพุทธในภาคใต้." **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้**, 2542. 15:

7372-7393.

อมรา พงศาพิชญ์. **ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนการทัศน์และบทบาทในประชา**

สังคม). พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. **วิถีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการ**

พัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2544.

อรศิริ ปาณินท์. "เครือญาติเรือนพื้นถิ่นคนสยามในตุมปัต กลันตัน มาเลเซีย." หน้าจั่ว:

วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556. – (27): 23-
44.

_____. "เรือนพื้นถิ่นไทย-ไท." **เรือนพื้นถิ่นไทย-ไท.** กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
วิจัย (สกว.), 2551. 1-33.

_____, สมคิด จิระทัศน์กุล และคณะ. **ภูมิปัญญา พัฒนาการและความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นถิ่นไทย-ไท: คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่นไทยพุทธภาคใต้**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2546-2547.

เอกวิทย์ ณ ถลาง (ค้นคว้าและเรียบเรียง). **ภูมิปัญญาทักษิณ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2544.

เอ. ซี. มิลเนอร์ (เขียน) ชนิตา พรหมพยัคฆ์ (แปล). **เกอร่าจาอัน: วัฒนธรรมการเมืองมลายูในยุคก่อนอรุณรุ่งของระบอบอาณานิคม**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2551.

Panin, O. "From Similarities to Differences: Vernacular Houses of Dais in Sipsongpanna and Tai-Lue in Northern Thailand." **Journal of the Faculty of Architecture Silpakorn University**, 2002-2003. (19): 24-37.

Rapoport, A. **House Form and Culture**. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1969.

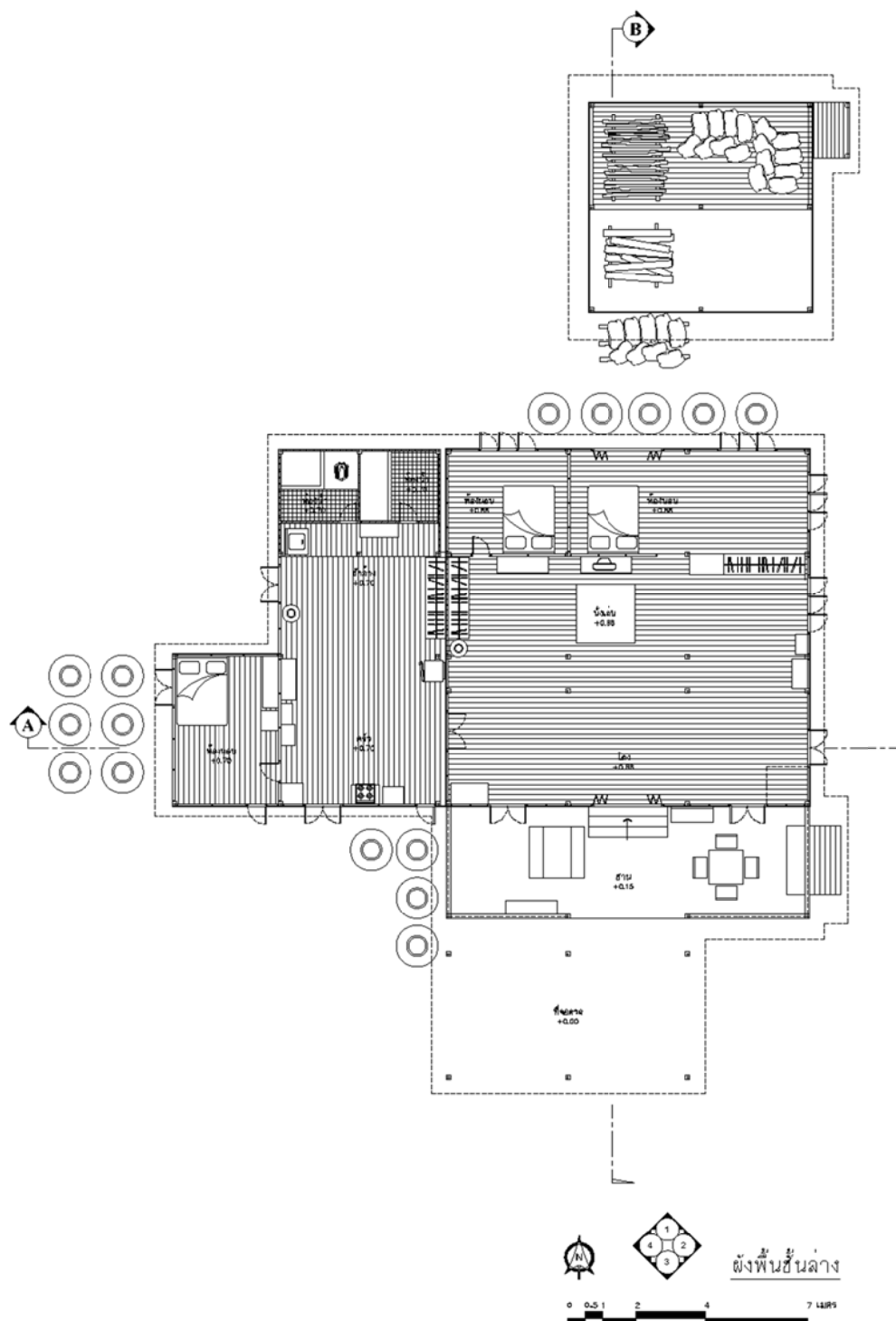
Steward, J. H. **Theory of culture change: the methodology of multilineal evolution**. 4th ed. Urbana: University of Illinois Press, 1979.

Winthrop, R. H. "Cultural Ecology." **Dictionary of concepts in cultural anthropology Data**. New York: Greenwood Press, 1991. 47-50.

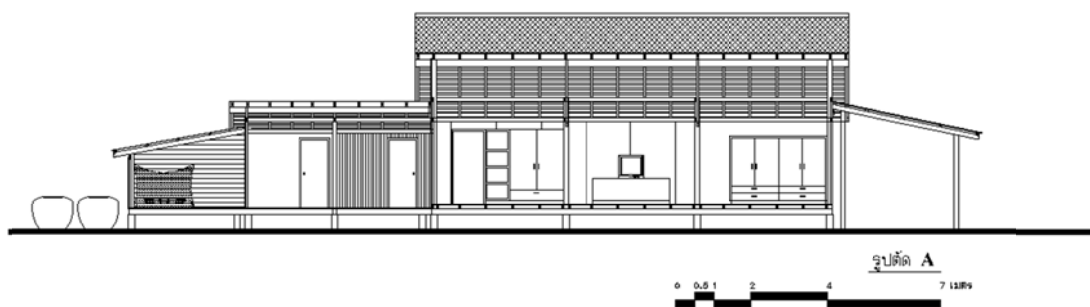
Tuan, Y. **Space and Place: The Perspective of Experience**. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987.

ภาคผนวก ก

เรือนในชุมชนแหลมและเขาพังไกร ในพื้นที่ต่อเนื่องกัน อ. ห้วยไทร จ. นครศรีธรรมราช

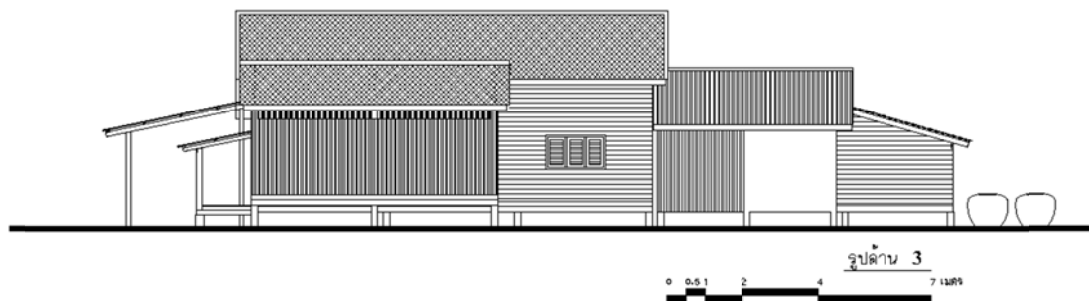
ภาคผนวก ก เรือนชุมชนแหลม รหัส N1 แสดงผังพื้นที่ล่าง

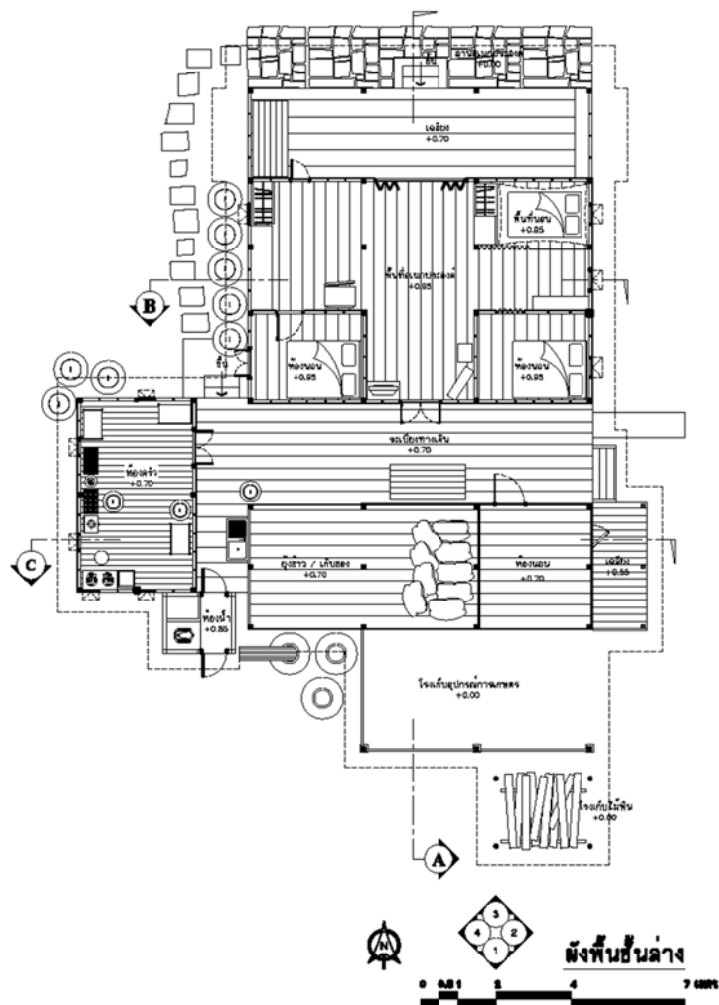
ภาคผนวก ก เรือนชุมชนแหลม รหัส N1 แสดงรูปตัด A ตามยาว และรูปตัด B ตามขวาง

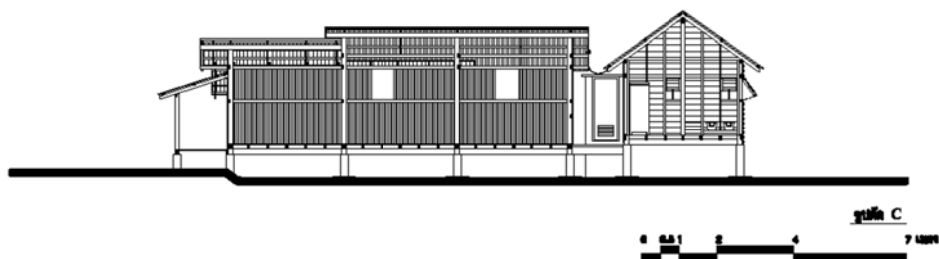
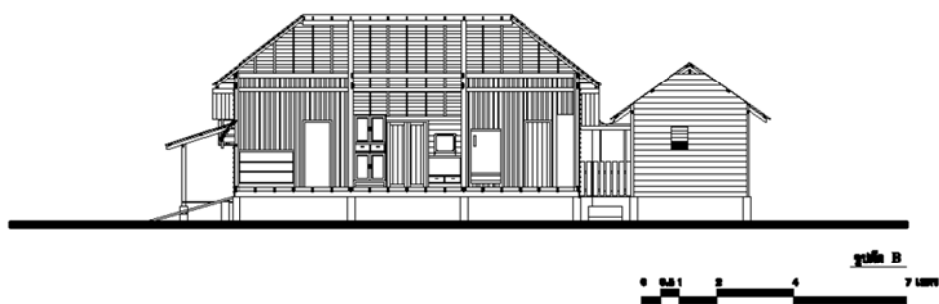
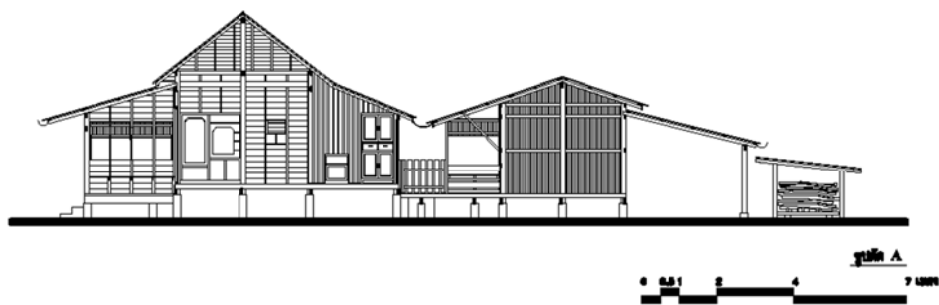
ภาคผนวก ก เรือนชุมชนแหลม รหัส N1 แสดงรูปด้านหน้าบ้านทิศใต้และด้านข้างทิศตะวันตก

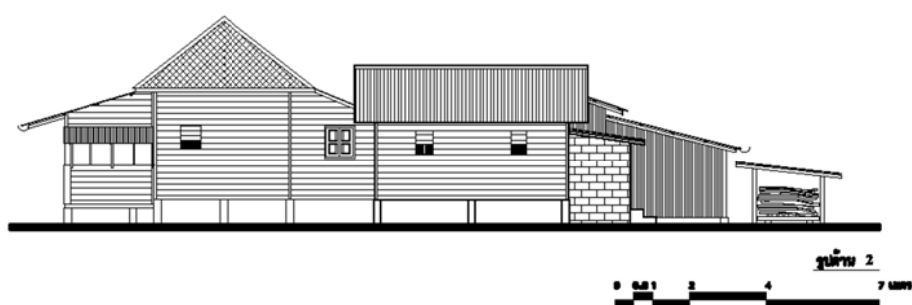
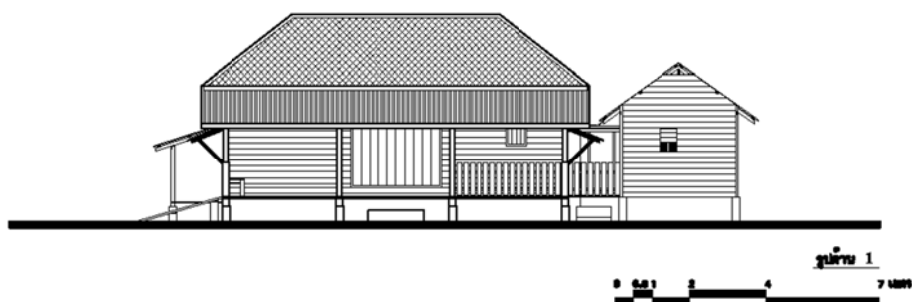
ภาคผนวก ก เรือนชุมชนแหลม รหัส N1 แสดงรูปด้านหลังบ้านทิศเหนือและด้านข้างทิศตะวันออก

ภาคผนวก ก เรือชมชนเขาพังไกร รหัส N2 แสดงผังพื้นที่ล่อง

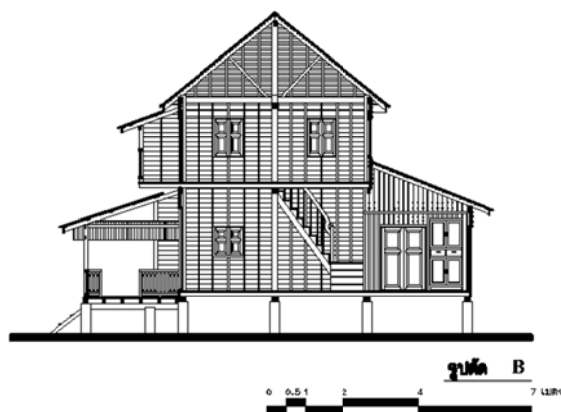
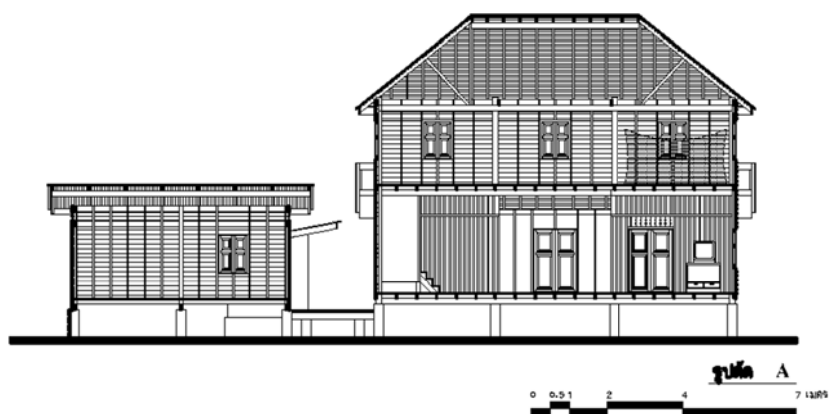
ภาคผนวก ก เรือนชุมชนเขาพังไกร รหัส N2 แสดงรูปตัด A ตามยาว และรูปตัด B และ C ตามขวาง

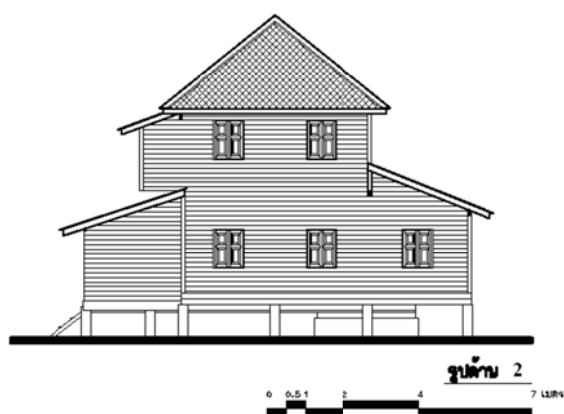
ภาคผนวก ก เรือนชุมชนแหลม รหัส N2 แสดงรูปด้านหน้าบ้านทิศเหนือและด้านข้างทิศตะวันตก

ภาคผนวก ก เรือนชุมชนแหลม รหัส N2 แสดงรูปด้านหลังบ้านทิศใต้และด้านข้างทิศตะวันออก

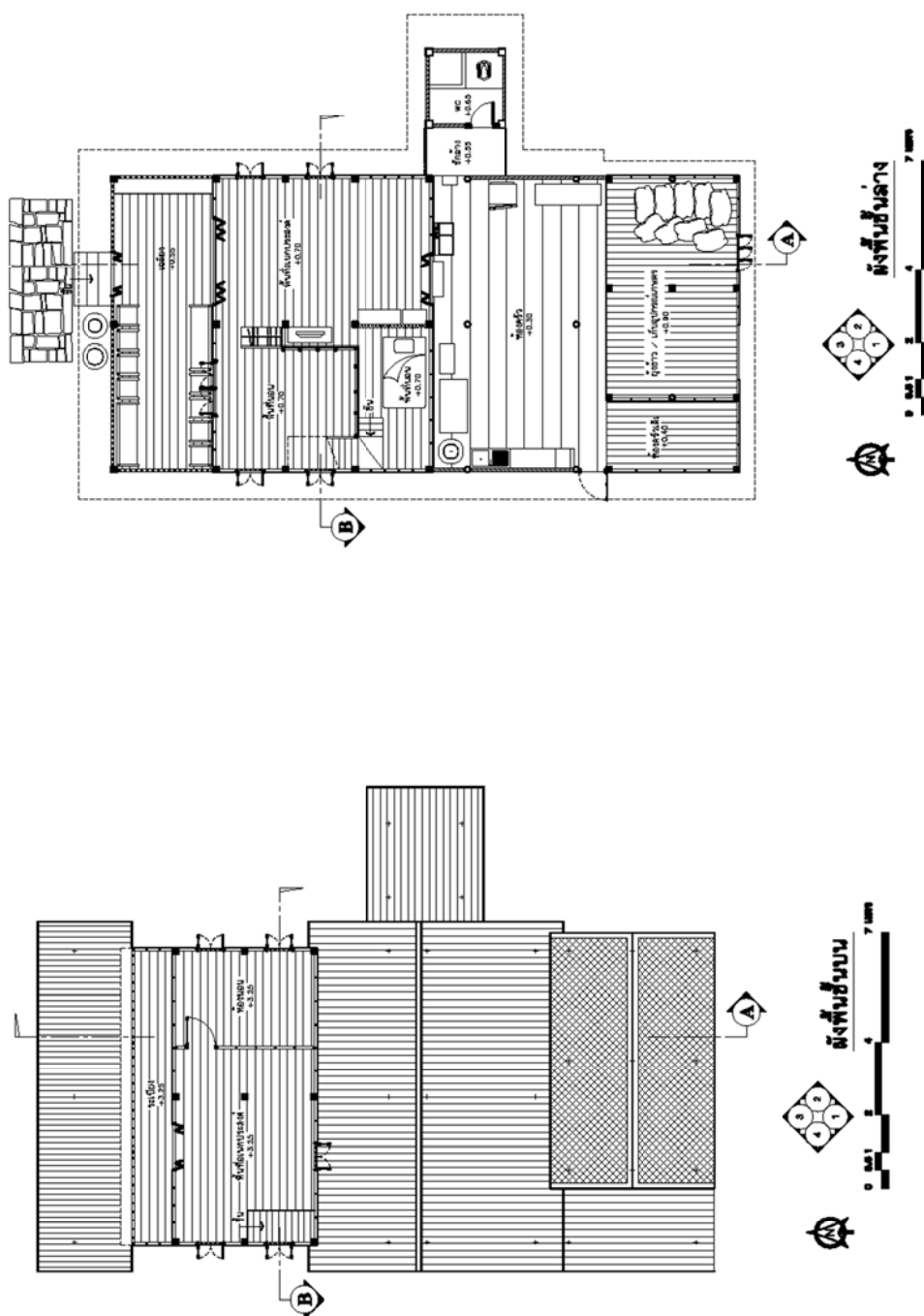
ภาคผนวก ก เรือนชุมชนแหลม รหัส N3 แสดงรูปตัด A ตามยาว และรูปตัด B และ C ตามขวาง

ภาคผนวก ก เรือนชุมชนแหลม รหัส N3 แสดงรูปด้านหน้าบ้านทิศใต้และด้านข้างทิศตะวันออก

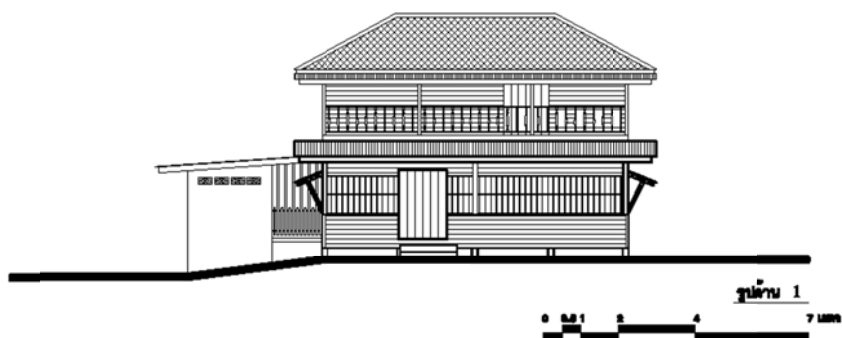
ภาคผนวก ก เรือนชุมชนแหลม รหัส N3 แสดงรูปด้านหลังบ้านทิศเหนือและด้านข้างทิศตะวันตก

ภาคผนวก ก เรือนชุมชนเขาพังไกร รหัส N4 แสดงผังพื้นที่ชั้นล่างและผังพื้นที่ชั้นบน

ภาคผนวก ก เรือนชุมชนเขาพังไกร รหัส N4 แสดงรูปตัด A ตามยาว และรูปตัด B ตามขวาง

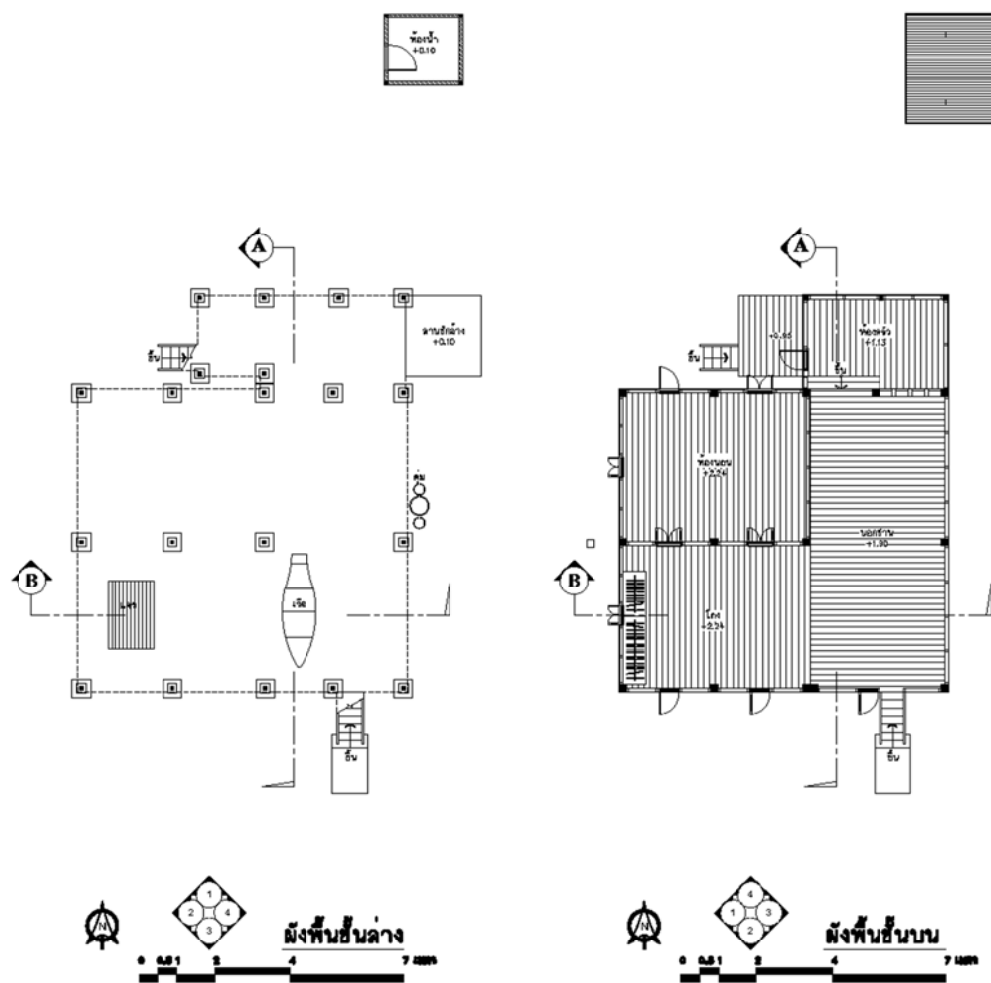
ภาคผนวก ก เรือนชุมชนเขาพังไกร รหัส N4 แสดงรูปด้านหน้าบ้านทิศเหนือและด้านข้างทิศตะวันตก

ภาคผนวก ก เรือนชุมชนเขาพังไกร รหัส N4 แสดงรูปด้านหลังบ้านทิศใต้และด้านข้างทิศตะวันออก

ภาคผนวก ข

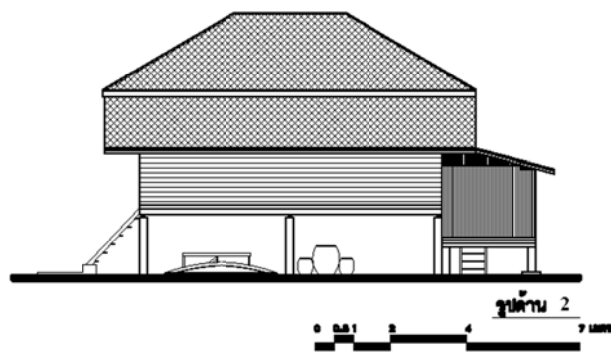
เรือนในชุมชนคุเต่า อ.บางกล่ำและอ.หาดใหญ่ ที่ต่อเนื่องกัน จ.สงขลา

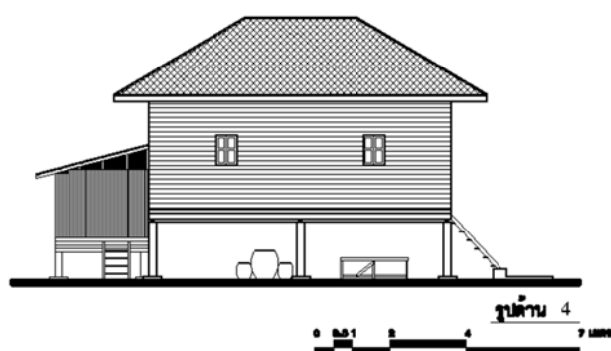
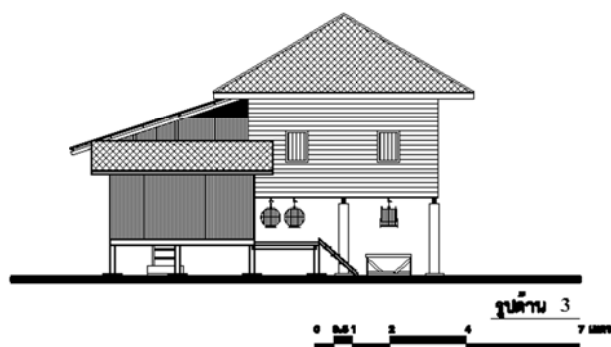
ภาคผนวก ข เรือชุมชนคูเต่า รหัส S1 แสดงผังพื้นที่ล่างและผังพื้นที่บน

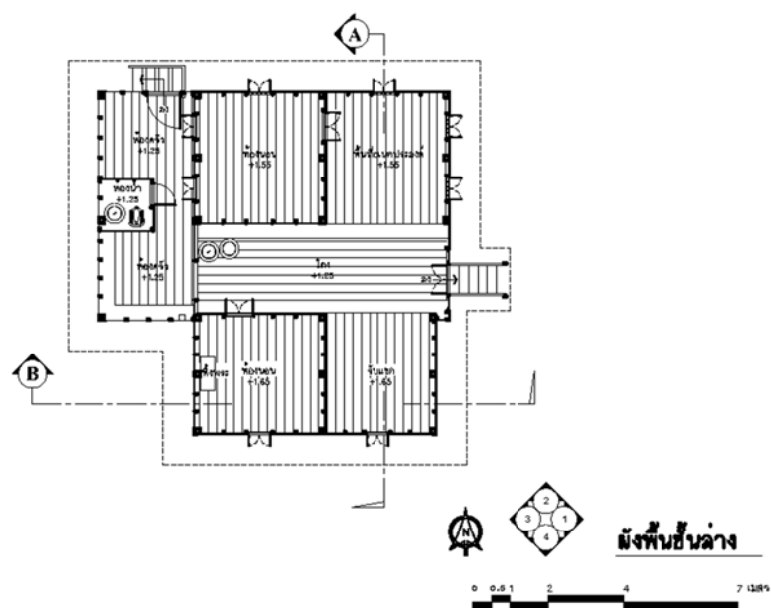
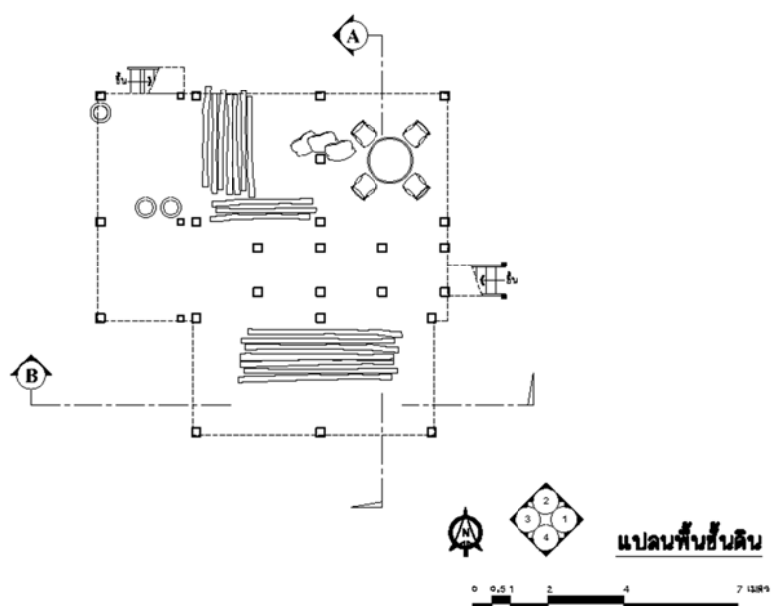
ภาคผนวก ข เรือนชุมชนคูเต่า รหัส S1 แสดงรูปตัด A ตามยาว และรูปตัด B ตามขวาง

ภาคผนวก ข เรือนชุมชนคูเต่า รหัส S1 แสดงรูปด้านข้างทิศตะวันตก และรูปด้านหน้าบ้านทิศใต้

ภาคผนวก ข เรือนชุมชนคูเต่า รหัส S1 แสดงรูปด้านข้างทิศตะวันออก และรูปด้านหน้าบ้านทิศเหนือ

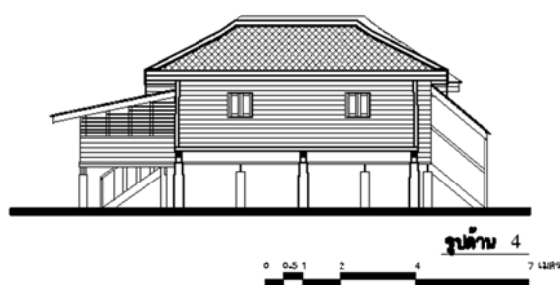
ภาคผนวก ข เรือนชุมชนคูเต่า รหัส S2 แสดงผังพื้นชั้นล่างและผังพื้นชั้นบน

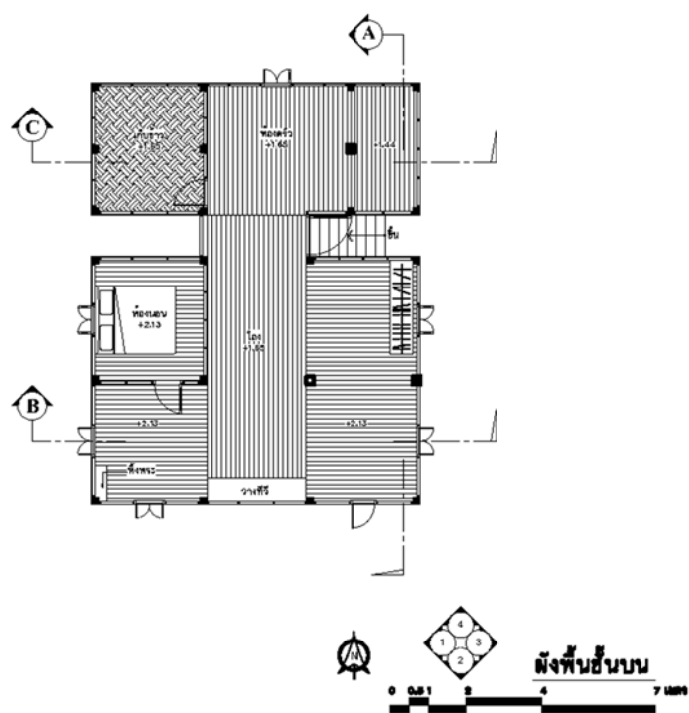
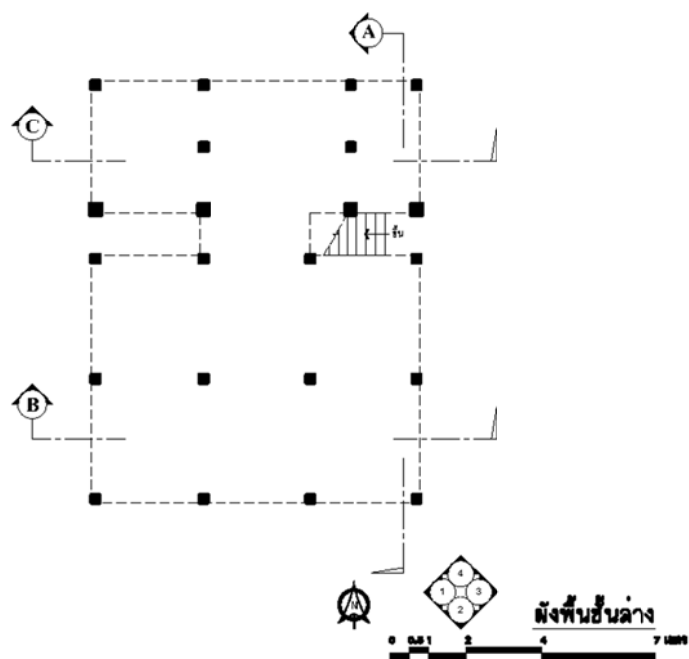
ภาคผนวก ข เรือนชุมชนคูเต่า รหัส S2 แสดงรูปตัด A ตามขวาง และรูปตัด B ตามยาว

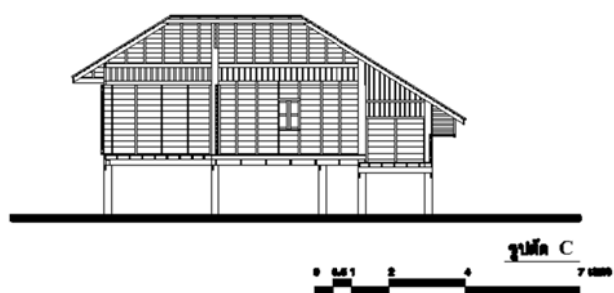
ภาคผนวก ข เรือนชุมชนคูเต่า รหัส S1 แสดงรูปด้านหน้าบ้านทิศตะวันออกและรูปด้านข้างทิศเหนือ

ภาคผนวก ข เรือนชุมชนคูเต่า รหัส S1 แสดงรูปด้านหลังบ้านทิศตะวันตกและรูปด้านข้างทิศใต้

ภาคผนวก ข เรือนชุมชนคูเต่า รหัส S3 แสดงผังพื้นที่ชั้นล่างและผังพื้นที่ชั้นบน

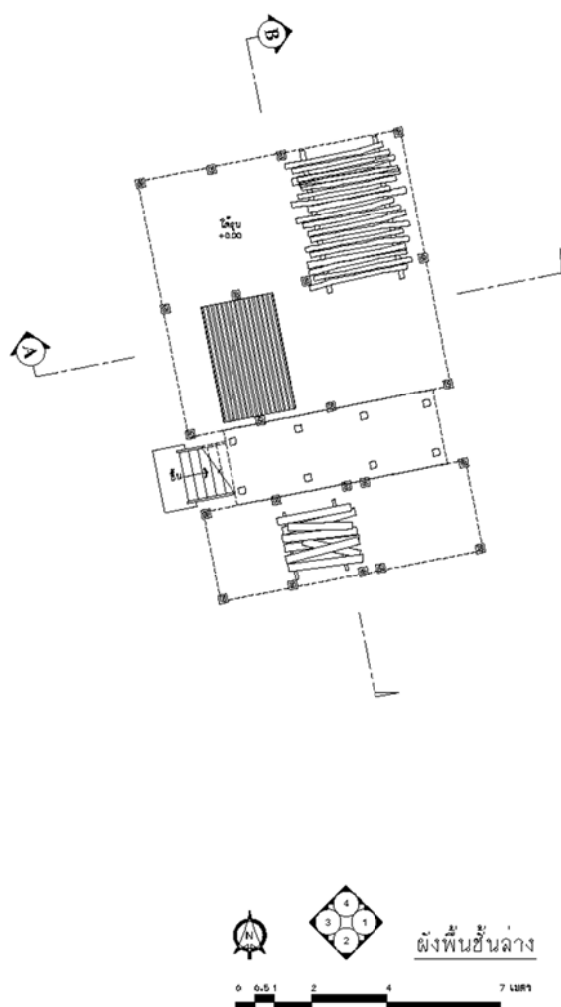
ภาคผนวก ข เรือนชุมชนคูเต่า รหัส S3 แสดงรูปตัด A และ C ตามยาวและรูปตัด B ตามขวาง

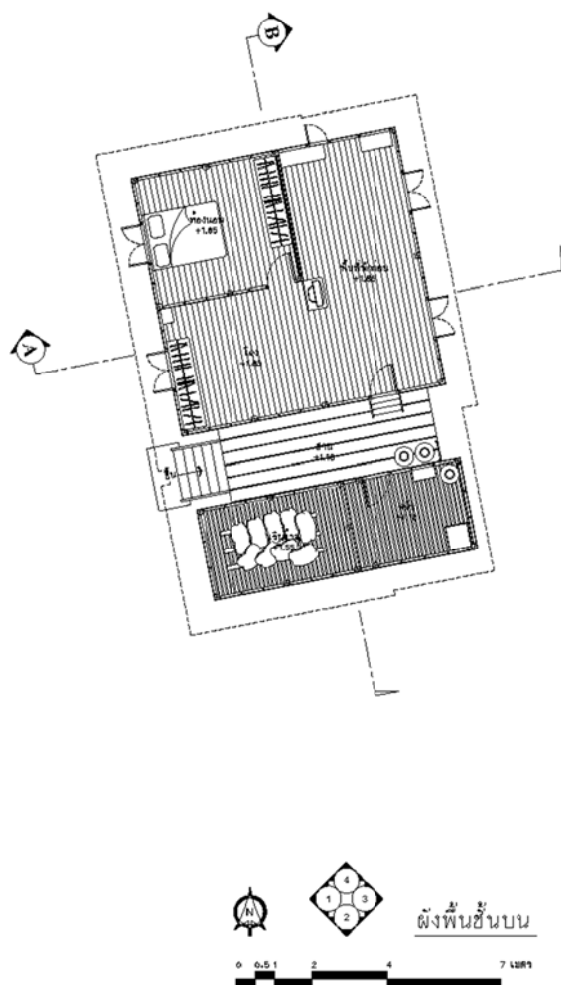
ภาคผนวก ข เรือนชุมชนคูเต่า รหัส S3 แสดงรูปด้านหน้าบ้าน(ใหม่) ทิศตะวันออก และรูปด้านข้าง
(ด้านหน้าบ้านเดิม) ทิศใต้

ภาคผนวก ข เรือนชุมชนคูเต่า รหัส S3 แสดงรูปด้านหลังบ้าน(ใหม่) ทิศตะวันตก และรูปด้านข้าง
(ด้านหลังบ้านเดิม) ทิศเหนือ

ภาคผนวก ข เรือนชุมชนคูเต่า รหัส S4 แสดงผังพื้นที่ชั้นล่าง

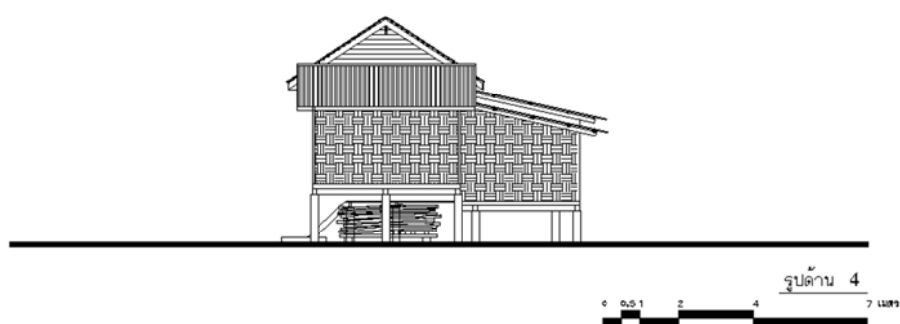
ภาคผนวก ข เรือนชุมชนคูเต่า รหัส S4 แสดงผังพื้นที่ชั้นบน

ภาคผนวก ข เรือนชุมชนคูเต่า รหัส S4 แสดงรูปตัด A ตามขวางและรูปตัด B ตามยาว

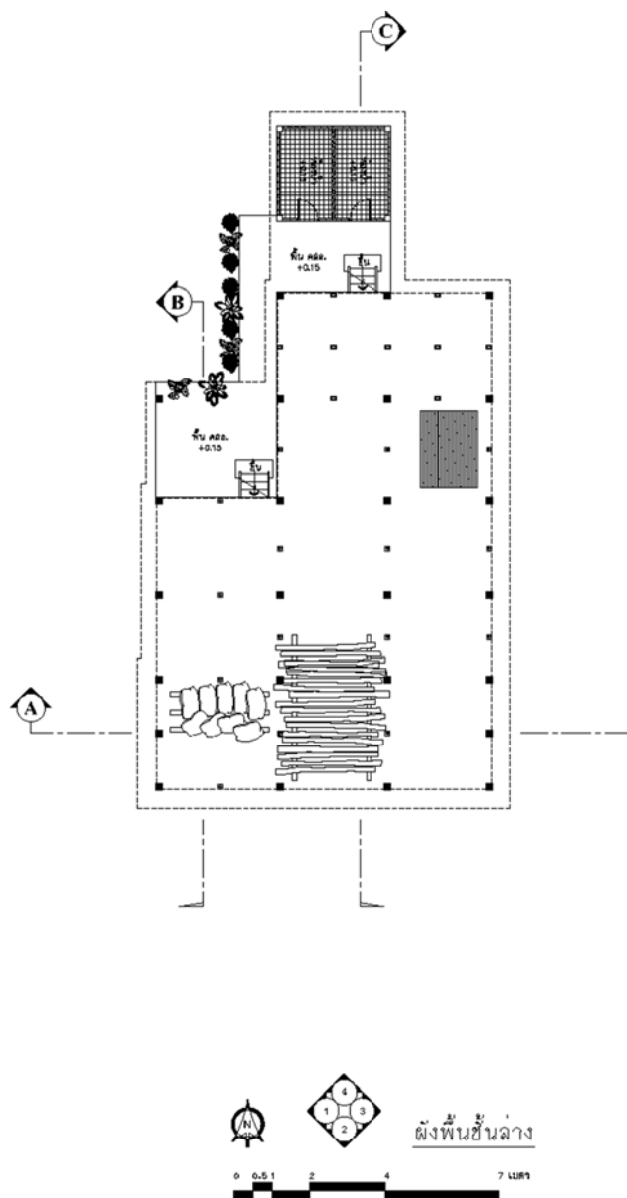
ภาคผนวก ข เรือนชุมชนคูเต่า รหัส S4 แสดงรูปด้านหน้าบ้านทิศตะวันออกและรูปด้านข้างทิศใต้

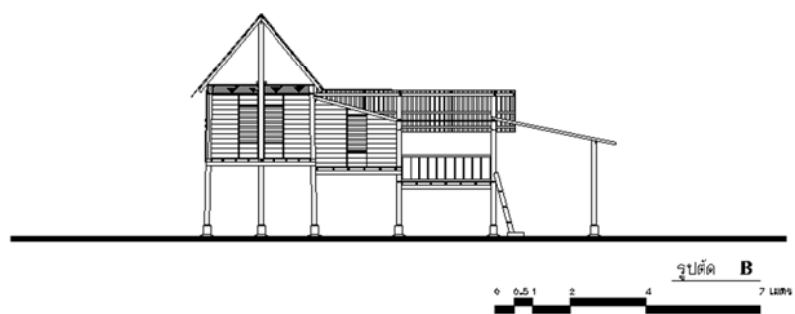
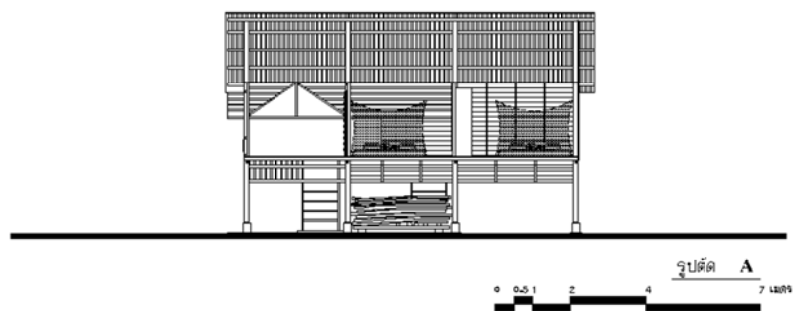
ภาคผนวก ข เรือนชุมชนคูเต่า รหัส S4 แสดงรูปด้านหลังบ้านทิศตะวันตกและรูปด้านข้างทิศเหนือ

ภาคผนวก ค

เรือนในชุมชนปลายละไม ต. พังควาย อ. เปนดง รั้วเกดะห์ มาเลเซีย

ภาคผนวก ค เรือหมัชนปลาไหลไม้ รหัส K1 แสดงผังพื้นที่ล่อง

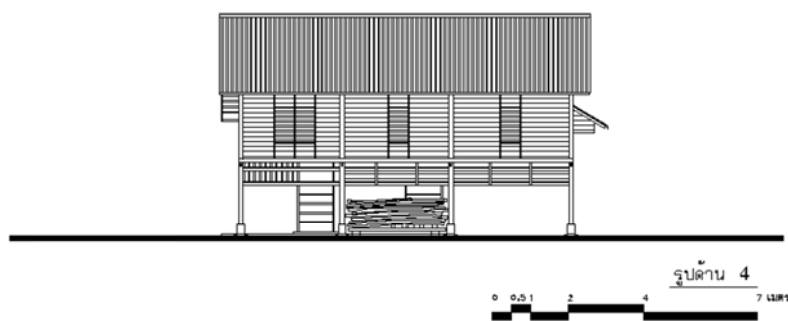

ภาคผนวก ค เรือนชุมชนปลายละไม รหัส K1 แสดงรูปตัด A ตามยาว และรูปตัด B และ C ตามขวาง

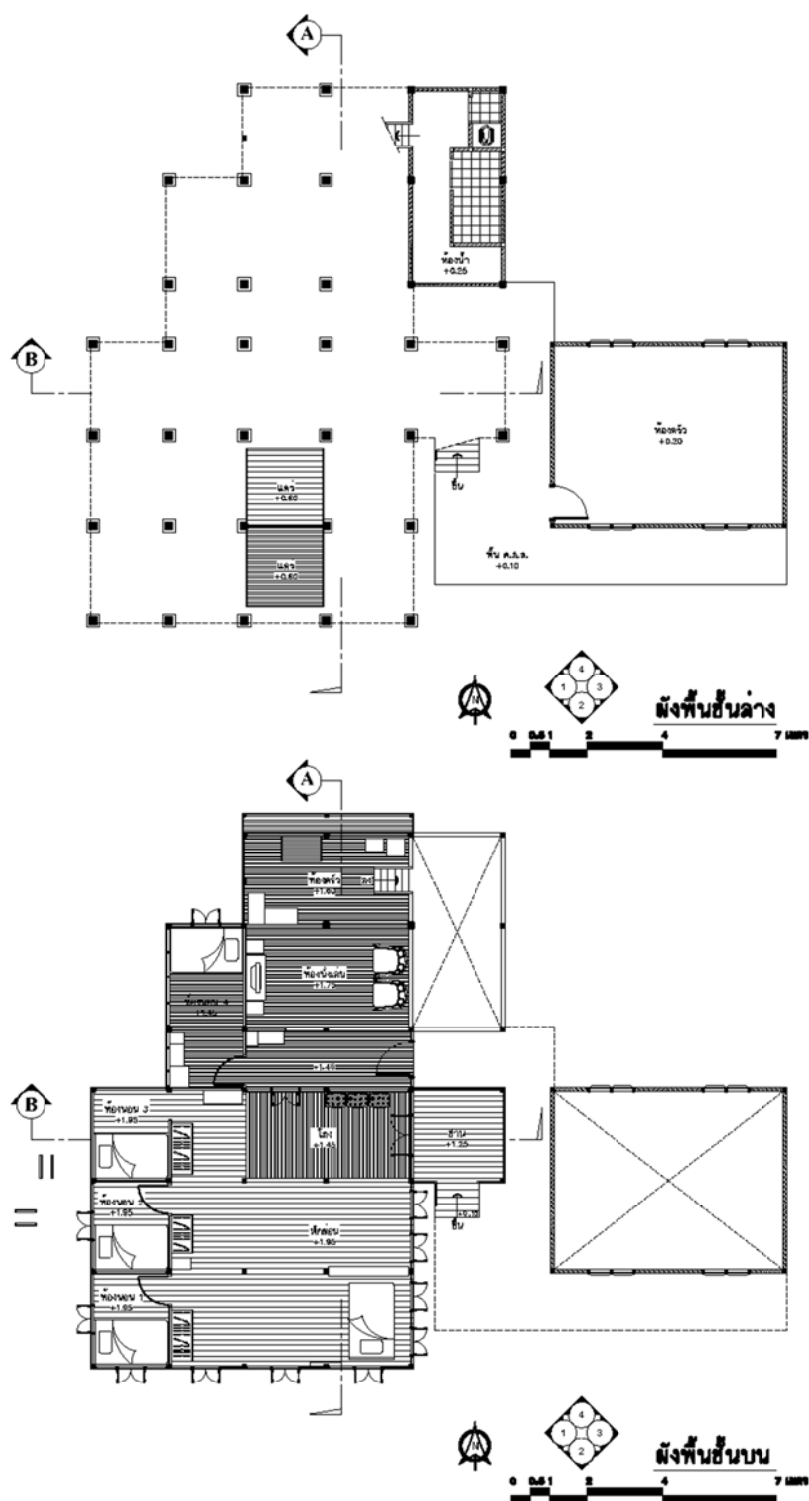
ภาคผนวก ค เรือนชุมชนปลายละไม รหัส K1 แสดงรูปด้านหน้าบ้านทิศตะวันออก

และรูปด้านข้างทิศเหนือ

ภาคผนวก ค เรือนชุมชนปลายละไม รหัส K1 แสดงรูปด้านหน้าบ้านทิศตะวันตก

และรูปด้านข้างทิศใต้

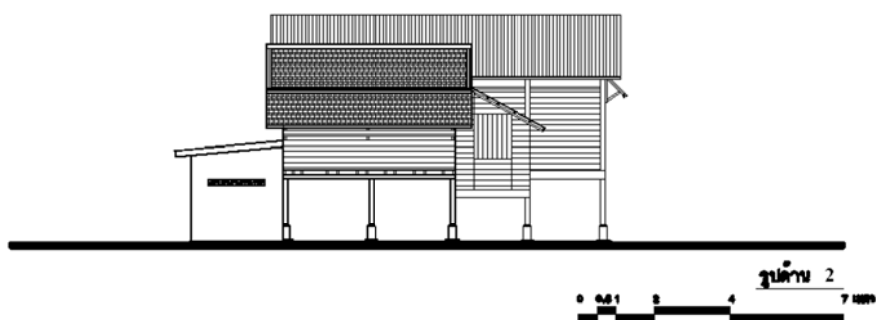
ภาคผนวก ค เรือนชุมชนปลายละไม รหัส K2 แสดงผังพื้นที่ชั้นล่างและผังพื้นที่ชั้นบน

ภาคผนวก ค เรือนชุมชนปลายละไม รหัส K2 แสดงรูปตัด A ตามขวาง และรูปตัด B ตามยาว

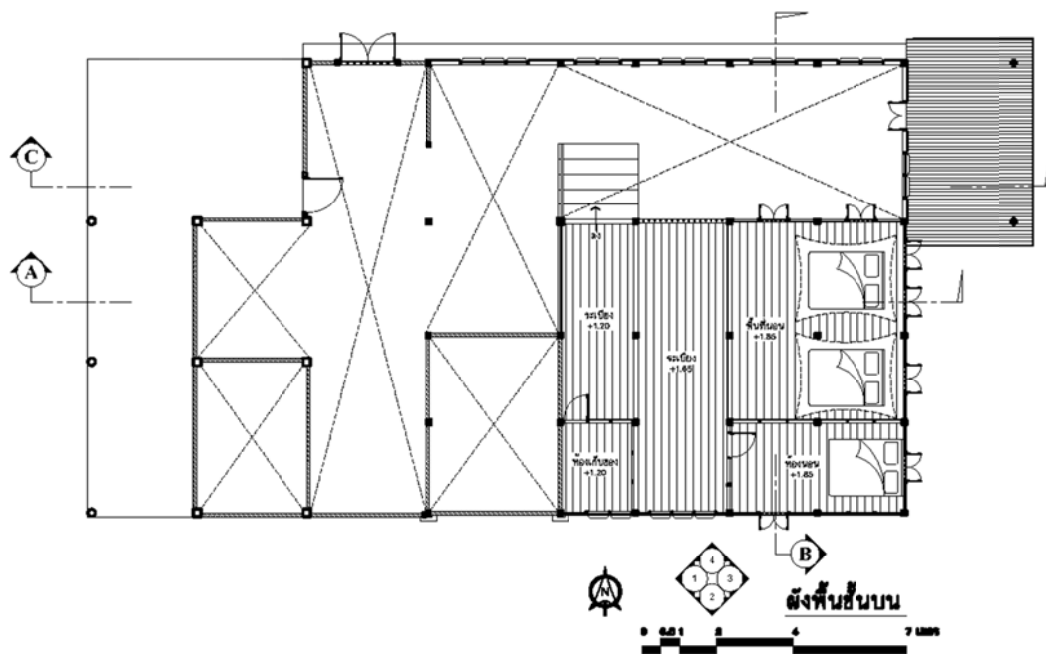
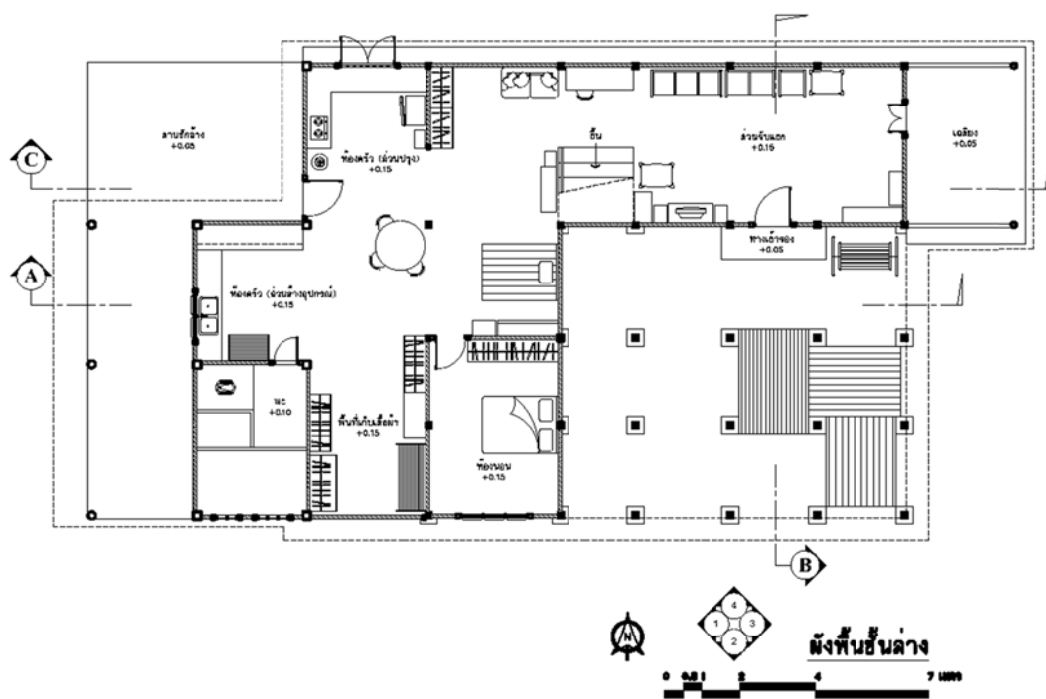

ภาคผนวก ค เรือนชุมชนปลายละไม รหัส K2 แสดงรูปด้านหน้าบ้านทิศตะวันตกและรูปด้านข้างทิศใต้

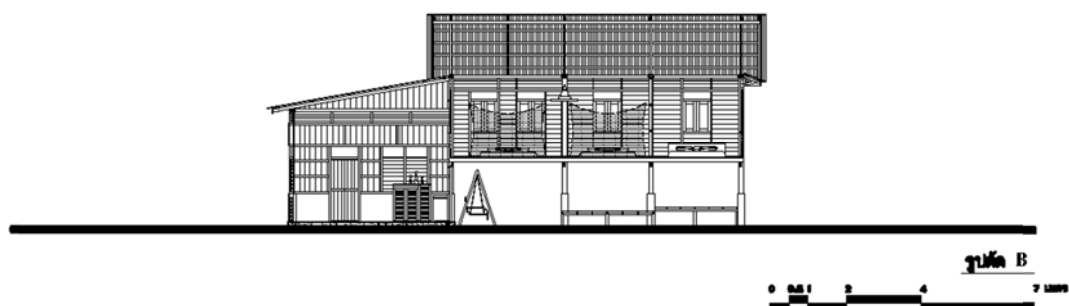

ภาคผนวก ค เรือนชุมชนปลายละไม รหัส K2 แสดงรูปด้านหน้าบ้านทิศตะวันออก

และรูปด้านข้างทิศเหนือ

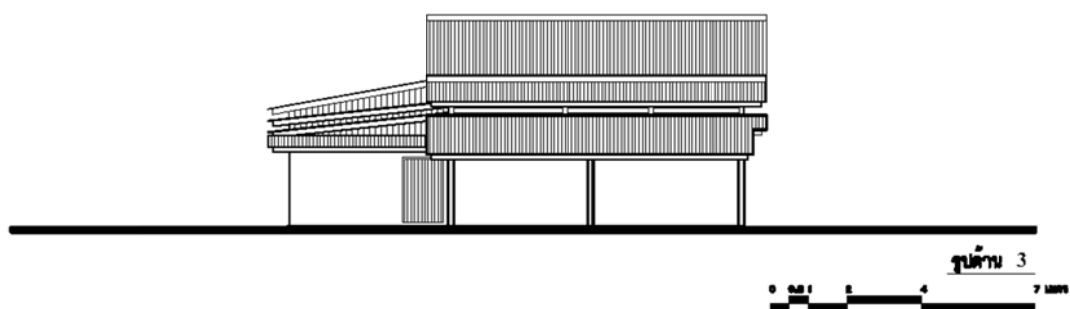
ภาคผนวก ค เรือนชุมชนปลายละไม รหัส K3 แสดงผังพื้นที่ชั้นล่างและผังพื้นที่ชั้นบน

ภาคผนวก ค เรือนชุมชนปลายละไม รหัส K3 แสดงรูปตัด A ตามขวางและรูปตัด B และ C ตามยาว

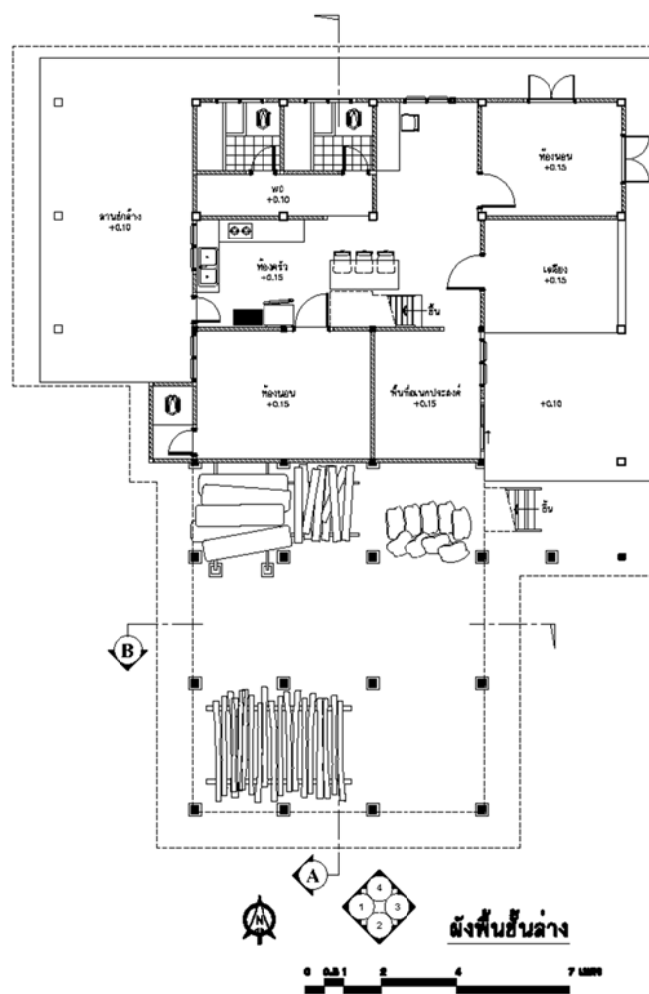

ภาคผนวก ค เรือนชุมชนปลายละไม รหัส K3 แสดงรูปด้านหน้าบ้านทิศตะวันตกและรูปด้านข้างทิศเหนือ

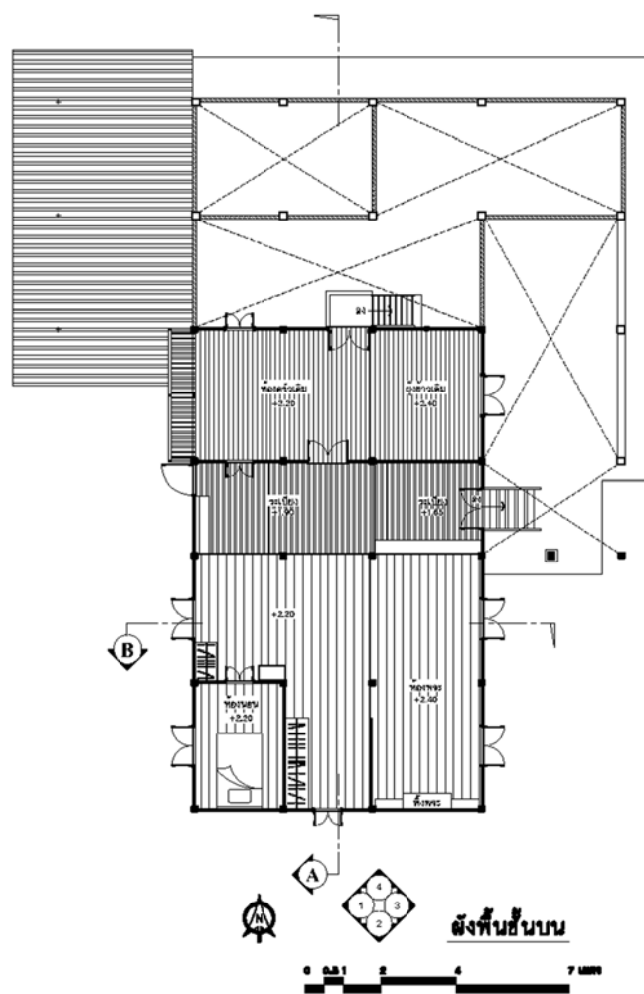

ภาคผนวก ค เรือนชุมชนปลายละไม รหัส K3 แสดงรูปด้านหลังบ้านบ้านทิศตะวันออก

และรูปด้านข้างทิศใต้

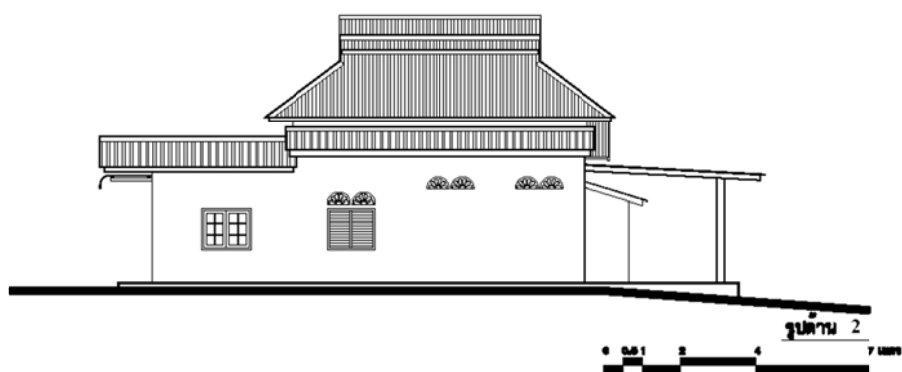
ภาคผนวก ค เรือนชุมชนปลายละไม รหัส K4 แสดงผังพื้นที่ชั้นล่าง

ภาคผนวก ค เรือชุมชนปลายละไม รหัส K4 แสดงผังพื้นที่บ่น

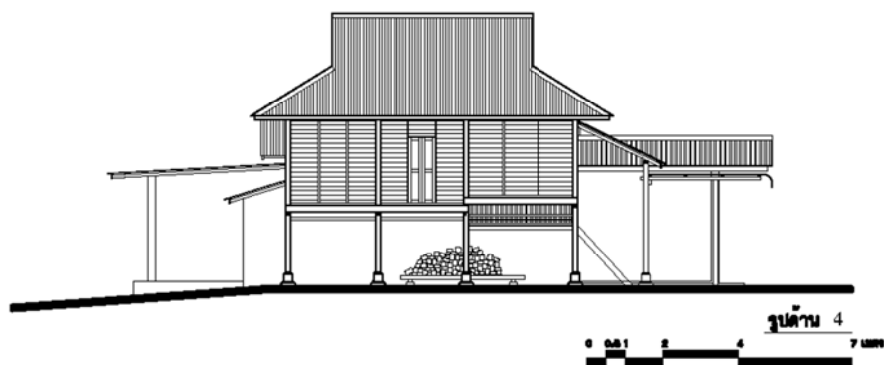

ภาคผนวก ค เรือนชุมชนปลายละไม รหัส K4 แสดงรูปตัด A ตามขวาง และรูปตัด B ตามยาว

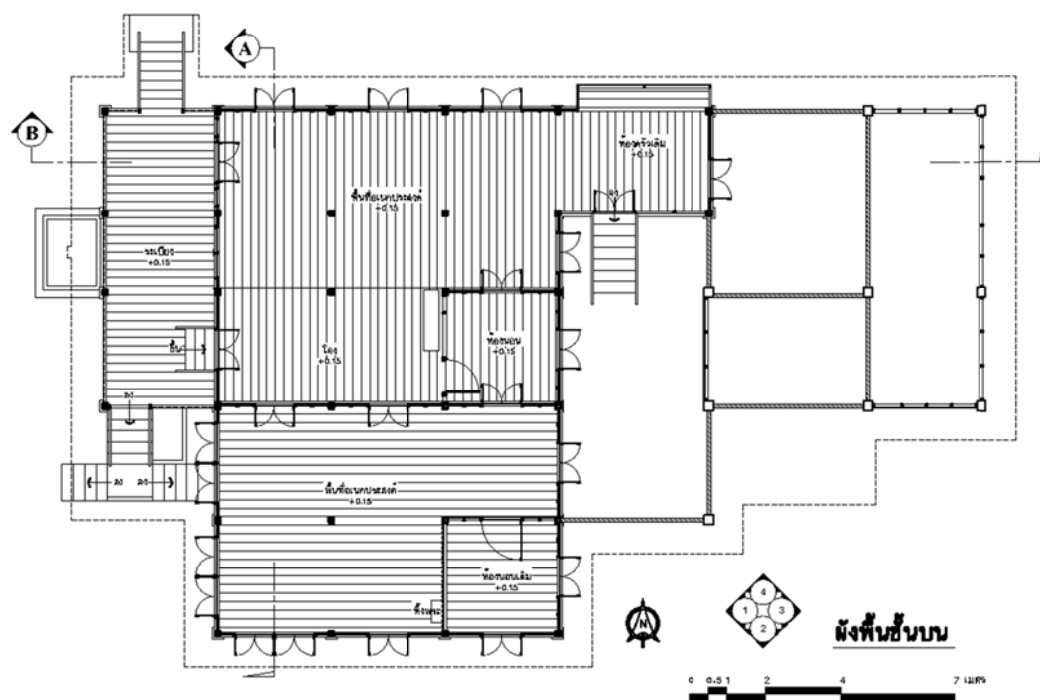
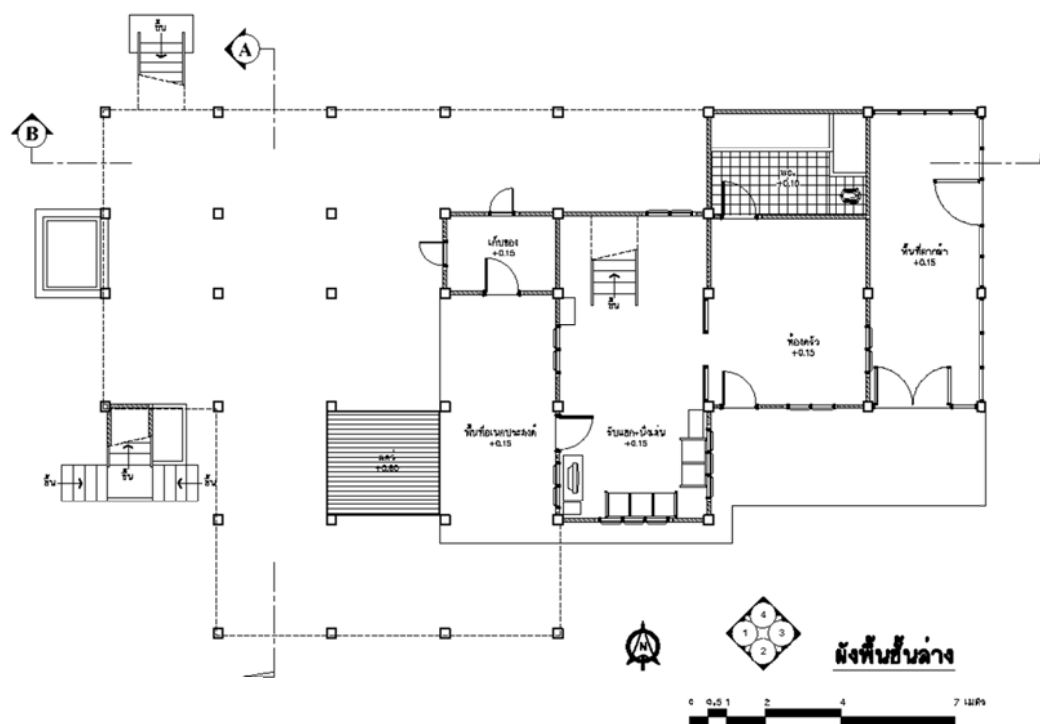

ภาคผนวก ค เรือนชุมชนปลายละไม รหัส K4 แสดงรูปด้านหน้าบ้านทิศตะวันออก

และรูปด้านข้างทิศเหนือ

ภาคผนวก ค เรือนชุมชนปลายละไม รหัส K4 แสดงรูปด้านหน้าบ้านทิศตะวันตกและรูปด้านข้างทิศใต้

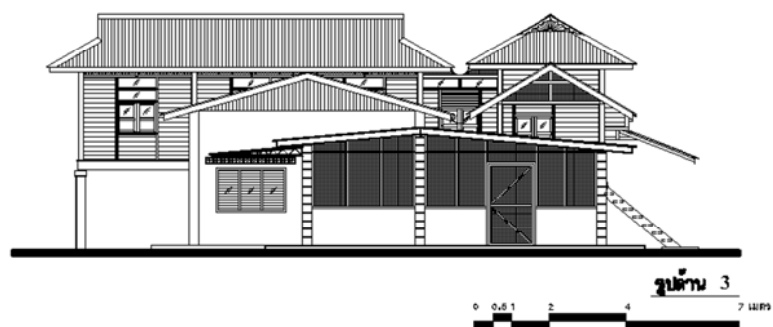
ภาคผนวก ค เรือนชุมชนปลายละไม รหัส K5 แสดงผังพื้นที่ชั้นล่างและผังพื้นที่ชั้นบน

ภาคผนวก ค เรือนชุมชนปลายละไม รหัส K5 แสดงรูปตัด A ตามขวาง และรูปตัด B ตามยาว

ภาคผนวก ค เรือนชุมชนปลายละไม รหัส K5 แสดงรูปด้านหน้าบ้านทิศตะวันตกและรูปด้านข้างทิศใต้

ภาคผนวก ค เรือนชุมชนปลายละไม รหัส K5 แสดงรูปด้านหลังบ้านทิศตะวันออก

และรูปด้านข้างทิศเหนือ

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ นางสาวสุภาวดี เชื้อพราหมณ์ (Supawadee Chuapram)

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำ สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการ
ออกแบบมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

สถานที่ติดต่อ

สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ 222
ต. ไทยบุรี อ. ท่าศาลา จ. นครศรีธรรมราช 80161
Tel: (+66) 7567 2511
E-mail: csupawad@wu.ac.th

ประวัติการศึกษา (เรียงจากปัจจุบันย้อนหลังลงไป)

ปี 2551-2556	Ph.D. (Built Environment) Kasetsart University
ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง) คณะสถาปัตยกรรม
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้รับทุนโครงการปริญญาเอกกาญจนา
ภิเษก (คปก.)
ปี 2545-2546	สธ.ม. (สถาปัตยกรรม) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปี 2540-2544	สธ.บ. (สถาปัตยกรรม) คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

ประวัติการทำงาน (เรียงจากปัจจุบันย้อนหลังลงไป)

ปี 2556-ปัจจุบัน	เข้าทำงานเป็นอาจารย์สำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
ปี 2551-2556	ลาศึกษาต่อระดับปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขา
สิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

- ปี 2549-2551 เป็นอาจารย์และผู้ประสานงานหลักสูตรสถาปัตยกรรม สำนักวิชาสถาปัตยกรรม-ศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
- ปี 2548-2551 เป็นอาจารย์ที่สำนักวิชาวิศวกรรมศาสตร์และทรัพยากร มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เพื่อพัฒนาโครงการจัดตั้งสำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
- ปี 2547 ทำงานโครงการศึกษาเพื่อวางกรอบในการปรับปรุงและพัฒนาชุมชนภาคองต้า(ตลาดจีน) อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เสนอต่อ สำนักงานจังหวัดลำปาง ให้กับบริษัท Composition A Co., Ltd.

ประสบการณ์การฝึกฝนพิเศษและผลงานทางวิชาการ (เรียงจากปัจจุบันย้อนหลังลงไป)

- ปี 2561 สุภาวดี เชื้อพราหมณ์ และจิตติมา เซว้แก้ว บทความเรื่อง “ตลาดนัด: กาลเทศะแห่งชีวิตประจำวันในความเป็นพื้นที่สาธารณะชุมชน กรณีศึกษาชุมชนท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช” เอกสารการประชุมวิชาการด้านการวางแผนภาคและเมือง ประจำปี 2561 (Urban and Regional Planning Academic Symposium 2018: URPAS 2018) วันที่ 27 เมษายน 2561 ณ หอประชุมศาสตราจารย์ประสม รังสีโรจน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 275-287.
- ปี 2557 สุภาวดี เชื้อพราหมณ์, อรศิริ ปาณินท์. "การปรับตัวของวิถีชีวิตพื้นที่ถิ่นที่ปรากฏในเรือนชุมชนไทยพุทธลุ่มทะเลสาบสงขลา." วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2557. 20(2): 71-116.
- ปี 2556 สุภาวดี เชื้อพราหมณ์, อรศิริ ปาณินท์. "การอ่าน" ความเปลี่ยนแปลงและหลากหลายของชุมชนและสถาปัตยกรรมพื้นที่ถิ่น." วารสารสังคมลุ่มน้ำโขง, 2556. 9(1): 131-154.
- สุภาวดี เชื้อพราหมณ์, อรศิริ ปาณินท์. "ความเป็นอื่นของพื้นที่สาธารณะในวิถีชาวบ้านชุมชน ทะเลน้อย." ดำรงวิชาการ, 2556. 12(2): 129-152.
- สุภาวดี เชื้อพราหมณ์. พลวัตวิถีชีวิตพื้นที่ถิ่นของชุมชนและเรือนในลุ่มทะเลสาบสงขลา. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2556.
- ปี 2555 Supawadee Chuapram, Ross King, Ornsiri Panin. "Transformation of Local Living: Buddhist Thai Communities and Vernacular Houses around Songkhla Lake Basin." **AcE-Bs 2012 Bangkok**, Sukosol Hotel, Bangkok, Thailand, 16-18 July, 2012. Procedia - Social and

Behavioral Sciences. 2012 (50), P 42–54.

<http://www.sciencedirect.com/science/journal/18770428/50/supp/C>

- ปี 2548
 สุภาวดี เชื้อพราหมณ์. รายงานฉบับสมบูรณ์ การศึกษาเพื่อพัฒนา
 โครงการจัดตั้งสำนักวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ
 มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ พ.ศ. 2548. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยวลัย
 ลักษณ์, 2548.
- ปี 2547
 สุภาวดี เชื้อพราหมณ์ (ผู้วิจัยในคณะทำงาน Composition A Co., Ltd. และ
 วิทยาลัยโยนก). โครงการศึกษาเพื่อวางกรอบในการปรับปรุงและ
 พัฒนาชุมชนกาดกองต้า(ตลาดจีน) อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง เสนอ
 ต่อ สำนักงานจังหวัดลำปาง. Composition A Co., Ltd. และวิทยาลัย
 โยนก, 2547.
- ปี 2546
 สุภาวดี เชื้อพราหมณ์. ดึงแถวผลผลิตทางกายภาพและวัฒนธรรมใน
 ชุมชนเมืองเก่า จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ สถาปัตยกรรมศาสตร์
 มหบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 ศิลปากร, 2546.